

**R. P. Georgii de Rhodes Avenionensis S. J. disputationum
theologiae scholasticae tomus ...**

Rhodes, Georges de

Lugduni, 1661

Dispvtatio II. De supernaturali perfectione Angelorum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-81987](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-81987)

252 Disp. II. De Angelis. Quæst. I. Sect. I.

impressam; sed id faciet tantum mouendo species quæ iam sunt in phantasia, & sic decipiēdo extenos sensus.

Ad secundam Resp. illa omnia vel accidentia vel substantias quæ Angelii extra se producunt, non produci nisi quatenus applicant actiua passiū per motum aut impetum ut dixi.

Ad tertiam Resp. nihil esse necessarium ad ordinem, & ad bonum vniuersi ut Angelii virtutem aliam habeant quam mouendi corpora, & ea per motum applicandi; sic enim omnia facile obeunt ministeria, in quibus prouidentia deserviunt.

DISPVTTATIO II.

De supernaturali Perfectione Angelorum.

Quæst. 62. 63. 64.

ACTENVS spirituales substantias consideravi, secundum ea quæ naturaliter ipsis insunt; habent enim substantiam ab omni materiae fecce liberam, atque adeo immortalem indiuisibilem, simplicissimam. Habent intelligentiam perspicacissimam, voluntatem liberrimam, facultatem motricem potentissimam. Nunc vocant nos Angelorum supernaturalia ornamenta quibus ad diuinam similitudinem propius accedentes, roti coruscant donis gratia ac gloria. *Tu signaculum similitudinis, omnis lapis pretiosus operimentum tuum:* Possumus autem omnia tribus complecti capitibus. Primum sit, instans creationis & gratiae. Secundum instans, peccati & perseverantiae. Tertium instans, pœnae ac beatitudinis.

QVÆSTIO I.
De primo instanti creationis & gratiae Angelorum.

S. Thom. quæst. 62.

Primum ergo considero Angelos ex ipsis opificiis Dei manibus prodeentes plenos gratia & decoro vbi primò occurrit gratia sanctificans. Secundò, auxilia gratiae per quam ad illam dispositi sunt. Tertiò, actus meritorij quibus in eo primo instanti ad gratiam se ipsis disponuere.

SECTIO I.
De gratia sanctificante Angelorum in primo instanti creationis.

S. Thomas, art. 1. 2. 3. 4. 6.

Certum est primò, ^{miser} Angelos habuisse in primo instanti beatitudinem supernaturalem, sed omnes fuisse viatores, quia omnes, vel peccauerunt, vel habuerunt potestatem peccandi. *Fuit voluntatis sanctorum Angelorum* (inquit Prosper lib. de vita contemplat. cap. 3.) quod malis sponte labentibus, in sua ipsi dignitate manerunt, & diuino iustique Dei Iudicio actum est, ut que fuit cum Deo suo manendi voluntas, fieret permanendi, voluntaria felixque necessitas. Congruentia propter quas detinere aliquandiu in via voluit Deus illos spiritus, varia à Patribus afferuntur, præcipius illa est quam habet August. lib. de Corrept. & Grat. cap. 10. *Deum sic ordinare Angelorum, & hominum vitam, ut in ea prius ostenderet, quid posset liberum arbitrium, deinde quid posset gratia beneficium.*

Certum est secundò, nullum esse Angelum qui aliquando non fuerit verè sanctus per gratiam à Deo acceptam, nam ita colligitur ex Scripturis iuxta interpretationem sanctorum Patrum, v. gr. Ezech. 28.

**Fuerunt omnes ini-
tio sancti.**

quod ad litteram dictum est de Rege Tyri, certum est communiter intelligi de Lucifero: *Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia, & decoro, in deliciis paradise fuisti, &c. Tu Cherub extensus, & protegens, posuisse in monte sancto meo, in medio lapidum ignitorum ambulasti, perfelix in viis tuis à die conditionis tue.* Quæ verba Gregor. Damasc. Idior. Tertull. intelligent de gratia data Lucifero, qui etiam dicitur à Christo, non stetisse in veritate, & à S. Iuda non seruasse suum principatum. Imò & inde constat quod illa gratia data illis est in primo instanti creationis, cum dicat Ezechiel: *Perfectus in viis tuis à die conditionis tuae, donec inveniatur est iniurias in te.* Sicque asserit expressè Augustin. lib. 12. Civit. cap. 9.

Difficultas igitur tantum est primò, vtrum in primo illo instanti Angelii habuerint gratiam per propria merita. Secundò, vtrum etiam in illo primo instanti potuerint per propria merita obtinere beatitudinem.

S. I.

Virum Angelii primam Sanctitatem per merita obtinuerint.

Disponere se ad gratiam, est elicere aliquem actum bonum qui sit meritorius gratiae de conguo, vel de condigno. Cum enim certum sit ut postea dicam Angelos in primo instanti bene operatos fuisse supernaturaler, dupliciter potuit se habere illa bona operatio ad gratiam, primò enim, potuit esse fructus, & effectus illius gratiae, si nimurum gratia illa omnino gratis Angelo data sit qui è instructus benè operatus sit per vim acceptam à gratia, & à charitate. Secundò, potuit esse causa talis gratiae, si nimurum data sit gratia propter bonam illam operationem factam omnino independenter à gratia. Quod enim iuxta principia sua, tertio addunt Thomistæ gratiam illam esse potuisse causam simul, & effectum talium actuum, suo loco reiectum est.

Ratio ergo dubit. primò est, quia gratia data Christo non fuit data ex meritis, ergo nō est perfectius habere illa ex meritis: imò eo argumēto probaretur, vñionem hypostaticam debuisse dari ex meritis humanitatis ex quibus dictum alijs est illam potuisse dari. Deinde si operatio procedat ex gratia, multò erit perfectior quam si causet gratiam, ergo perfectius erit Angelum habuisse gratiam, quæ causet meritum, quam habuisse meritum per quod gratia causetur.

Secundò, Deus potuit facere ut actus ille bonus elicitus in primo instanti non causetur gratiam, sed causeretur à gratia prius natura existente in Angelo. Ergo de facto gratia illa non est causerata per actum bonum, probatur consequentia, Deus non potuit facere ut gratia quæ nunc in Angelis fuit effectus meriti, fuerit causa meriti, quin fieret aliqua mutatio aliquid; si enim omnia eodem modo se habeant ut se nunc habent, semper gratia erit causa meriti, sed si Deus vellet gratiam esse causam meriti omnia eodem modo se habere ut se nunc habent; actus enim illi essent iidem, Angelus quoque ac gratia eandem habent entitatem, ergo si Deus potuit facere ut gratia esset causa meriti, gratia de facto fuit causa meriti.

Tertiò, si Angelii omnes in primo instanti habuerint gratiam, vel illa in omnibus fuit aequalis, vel inæqualis, si primum ergo illam Angelii non meruerint quomodo enim fieri posset ut tanta multitudo Angelorum adeo inæqualium, æqualiter operata esset? Adde quod communis sententia est, quod Angelis secundum naturam perfectioribus perfectior gratia data est, si autem fuit inæqualis, iuxta inæqualitatem naturæ, ergo illa gratia non est data ex meritis, sed propter maiorem naturæ perfectionem.

Dico

*Sæcis qua-
stionis.*

*Prima du-
bitatio.*

Secunda

Tertiæ

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

De perfectione supernaturali Angelorum. 253

Affertio
affirmati-
vus.

Probatio

Solutio
prima du-
bitationis.

Prima in-
stantia.

Seconda
instancia.

Solutio
secunda
dubitatis.

Dico primò, quamvis certum sit potuisse primam sanctitatem dari Angelis; independenter ab omni merito, & esse principium bona operationis in primo instanti elicita; probabilius est tamen quod illa data est ex merito congruo bona operationis elicita in primo instanti. Ita docent communius omnes Thomistæ & cum illis Suarez, Granad. Tanner. contra Soto, Victoria, Molinam, Arriagam.

Ratio esse hoc loco non potest demonstrativa, quia pendet à sola Dei voluntate, dare gratiam ex meritis, vel omnino gratis: probabiliter tamen ostendit potest primò, quia creaturæ rationali cui aliunde gratia non est debita nuncquam gratia dari solet à Deo planè gratis, si per meritum illa possit obtineri, sed in primo instanti Angelus obtinere potuit gratiam ex meritis, ergo illi gratia data est ex meritis. Deinde longè honorificentius est & perfectius, esse causam gratiæ, & illam assequi ut præmium operum, quam habere illam omnino gratis datum. Deniq; nulla ratio probat, quod Angelus accepit gratiam sine meritis ut patebit statim. Addebat tamen quod meritum illud non fuit nisi congruum, quia ut aliquid opus sit meritorium de condigno præsupponere debet gratiam in persona quæ operatur, sed opus quo Angelus meruit gratiam non potuit præsupponere gratiam cuius est causa: ergo illud opus quo meremur gratiam non potuit esse meritorium de condigno illius gratiæ.

Ad primam, Resp. gratiam non fuisse Christo datum ex meritis in primo instanti creationis, quia ratione unionis illa erat aliunde debita, perfectius quidem est habere gratiam ex meritis, quam habere illam omnino gratis, sed non est perfectius habere gratiam ex meritis, quam habere illam sine meritis, aliunde tamen debita. Vnus hypothistica potuit quidem absolute dari ex meritis humanitatis, sed non potuit dari connaturaliter, quia prius est esse completè, quam operari connaturaliter. Vnde dispar ratio est unionis hypothistica, & gratia; gratia enim non prærequisitur ad existendum completè, sicut prærequisitur subsistentia, quæ præterea debet præsupponi ante operationem. Deinde fateor operationem esse perfectiorem quæ procedit ex gratia, sed nego quod præterea melius sit simpliciter quod Angelus operetur ex gratia.

Instabis primò, gloria corporis debita erat Christo ratione unionis; & illam tamen Christus accepit ex meritis, ergo perfectius non est ex meritis habere id quod est aliunde debitum.

Respon. gloriam corporis reuera debita fuisse Christo præcisè ratione unionis, abstrahendo ab omnibus meritis, sed illam non debuisse dari ab initio, quia sic exigebat hominum redemptio: gratia vero fuit debita, & oportuit illam dari, perfectius ergo est non habere ex meritis in primo instanti, illud quod est aliunde debitum, si nihil veter illud tunc dari.

Instabis secundò, sicut Christus non meruit unionem, quia subsistentia est aliquid connaturaliter prærequisitum ante operationem, sic Angelus non meruit gratiam, & habitus supernaturales, quia illi sunt aliquid prærequisitum, ut Angelus connaturaliter eliciat operationem supernaturalem.

Respon. subsistentiam esse aliquid connaturaliter prærequisitum, tūm ad existentiam, tūm ad operationem: habitum autem prærequiri solum connaturaliter ad operationem, non ad existentiam. Deus nūquam proponit in præmium, id quod pertinet ad complémentum existentiæ, proponit autem in præmium, id quod est complémentum solum operationis, ut constat ex omnibus iustificatis.

Ad secundam Resp. hanc esse gravissimam difficultatem de actu divino libero, quam explicare non vacat hoc loco; est enim explicata plenè primo tractatu. Fateor ergo verum esse quod si Angelus haberet sine

meritis gratiam illam quam habuit ex meritis debuit fieri aliqua mutatio, nam primò quidem in ipso decreto esset facta mutatio virtualis, deinde illa supervenit, illi quoque actus se habuissent alio modo, non quidem physicè, sed saltem moraliter, quia tunc non causarent gratiam, quam modò causant, sed causarentur potius ab illa gratia, quam Deus daret omnino gratis. Decretum illud Dei aliter tunc se haberet secundum id quod dicit in obliquo, & connotatiuè, non secundum id quod dicit in recto & constitutiue.

Ad tertiam, Resp. non esse quidem omnino certum, sed esse admodum probabile, quod Angelis secundum naturam perfectioribus, data est maior sanctitas; sic enim ex variis Patribus & ex consensu cōmuni Theologorum, probant Suar. Valent. Vasq. sed maior tamen naturæ perfectio, non fuit ullo modo causa, vel dispositio ad maiorem illam gratiam, Deus enim ex suo puro beneplacito dedit perfectioribus Angelis maiora gratiæ auxilia, per quæ maiorem illi assequuntur sunt gratiam sanctificantem, quæ proinde nullo modo fuit fundata in meritis naturalibus, sed in auxiliis gratiæ datis omnino gratis.

§. II.

Vtrum Angelus potuerint in illo primo instanti habere beatitudinem ex meritis.

Certum est, quod Angelus in primo instanti suæ creationis potuit habere beatitudinem datum omnino gratis sine ullo merito, de hoc enim quis dubitet? Sed neque controverti potest, vtrum in illo primo instanti potuerit obtinere beatitudinem, per bonum aliquod opus elicitem omnino liberè prius natura quam illam obtineret, quia certum est posse dari præmium eodem illo instanti temporis quo est meritum, nam inter causam, & effectum sola sufficit prioritas naturæ.

Difficultas itaque duplex restat primò, vtrum Angelus in primo illo instanti potuerit habere beatitudinem per aliquem actum Fidei, vel certè per alium actum procedentem ex Fide, quæ Fides cum obscuræ sit stare non potest cum visione intuitu revelationis, quæ habetur in clara visione. Secundò, difficultas est, vtrum Angelus potuerit habere beatitudinem in illo primo instanti, in quo nihilominus potuerit peccare, ita ut quamvis non potuerit habere simul beatitudinem, & peccare, potuerit tamen, vel habere beatitudinem, vel peccare, sicut eo instanti quo præceptum est mihi, ut Deum amem, possum peccare, vel habere gratiam, quamvis non possim simul habere gratiam, & peccare.

Sed hæc vtraque difficultas alterius loci est, nam prima spectat ad tractatum de Fide, vbi omnino statuam posse stare actum Fidei obscuræ, cum visione clara revelationis, quia tunc reuelatio erit semper obscura secundum puram rationem testimonij diuini, per quam solam terminat actum Fidei, quamvis sit eidens quatenus cognoscitur per visionem; sufficit enim ad Fidem vt reuelatio sit obscura quatenus est obiectum formale Fidei. Secunda, quia est communis homini, & Angelo, tradetur in sequenti tractatu de beatitudine.

SECTIO II.

De auxiliis gratiæ, per quæ Angelus primam Sanctitatem adeptus est. Art. 2.

Nihil speciale hoc loco est pro necessitate, ac qualitate gratiæ Angelorum, quod in tractatu de gratia universaliter non soleat disputari. Primò enim sicut homini necessarium est auxilium gratiæ præuenientis;

Necessitas
gratiæ opere
rantis in
Angelis.

mentis, excitans voluntatem ad bonum & suauiter alliciens ad opus rectum, sic & Angelus simili eget auxilio vt supernaturale operetur, & erigatur in Deum, *sanctificatio enim non est absque spiritu*, (vt ait Basilius de Spiritu Sancto. c. 16.) agens de sanctificatione Angelorum; voluntas enim tunc Angelica, tunc humana, nihil per solas naturæ vires operari potest supernaturale, proportionem habens cum gratia & sanctitate supernaturale, debet ergo per auxilium gratiæ compleari, & eleuari ad operandum supra vires omnes naturæ.

Necessitas
gratiæ co-
operantis.

Quid sit il-
la gratia.

Non sunt
datae per
Christum.

Secundò, eadem etiam ratio probat necessariam fuisse Angelo gratiam cooperantem, cu[m] concomitantem, per quam completeretur voluntas ad agendum liberè, ac præbendum consensum; nec enim sufficit auxilium inuitans ad bonum, nisi adsit etiam auxilium adiuuans, & simul eliciens liberum consensum ad bonum, qui cum superet vires naturæ, non potest à sola elici voluntate, sed Deo adiutorie indiget.

Tertiò sicut in homine, gratia illa præueniens non est aliud quam illustratio intellectus, & motus indeliberatus voluntatis quem operatur Deus in nobis, sine nobis liberè operantibus, sic etiam in Angelis primum illud auxiliū, non aliud fuit quam lumen diuinitus immisum, & complacentia infusa voluntati; aperit enim gratia illa quod latebat, suave facit quod non delectabat: docet & placet, & docendo ac placendo vincit triumphatque sine violentia, inuita gratia virtus, non armata nisi lumine, ac suauitate; nihil illa dulcior, nihil illa fortius, inò & quo mitior, ed robustior: nec enim ita vincit libertatem, vt eam necessitando interimat, nescit compedes, odit seruitutem, non vult nisi amorem, nuncquam libertati minus inimica, quam cum eam sibi subiicit. De qua mirabili coniunctione rerum adeò diffitarum infallibilitatis, & suauitatis in tractatu de gratia dici solet.

Quartò tamen, vtrum gratiæ illæ in primo instanti & in sequentibus datae sint Angelis ex meritis Christi tertia parte disputabitur, vbi statuam, gratiam Redemptoris Christi, non esse datau[n] nisi post præuisum peccatum Adæ, atque adeò Angelorum primam gratiam, non potuisse dari ex illis meritis, quod tamen non impedit, quin Christus sit vere caput omnis creatura, in omnibus primatum tenens, vt probabo e loco: quomodo autem ad opera purè naturalia, & ad obseruationem totius legis naturæ Angeli non eguerint auxilio gratia indebito, sed per vires naturales, cum sola gratia creationis vitare potuerint peccata repugnantia legi naturali, tametsi proprium locum habet in tractatu de gratia, statim tamen attingetur obiter quæst. 2.

SECTIO III.

De actibus liberis per quos Angelis meruerunt gratiam.

Sic præuenta diuinitus Angeli voluntas in primo diluculo, quo illuxerunt illi corruptiones gratiæ, vidiisque ac commota est ad summum bonum, debuit sine dubio elicere actus liberos Spei, Charitatis, Religionis, & virtutum aliarum moralium, quarum capax erat, de sola virtute Fidei aliquid esse potest controverxiæ.

Triplex
dubitatio
de Fide
Angelorum.

Ratio dubitandi primò est, quia si Angelus in primo illo instanti habuit Fidem, vel reuelatio mysteriorum facta est illis mediatè ac obscurè per Angelos alios, ita vt fuerit illis obscurum, quod Deus hoc dicaret, vel fuit facta immediatè ab ipso Deo, ita vt cognosceret Angelus euidenter Deum esse qui hoc dicaret, quæ dicitur euidentia in attestante: primum dici non potest, quia daretur processus in infinitum, si nullus esset Angelus cui primo Deus loquutus esset, inò cum simul omnes sint loquuti, non fuit possibile,

vt alij alios in primo illo instanti illuminarent. Secundum etiam dici non potest, quia vt aliquid Fidei diuina credatur, debet ipsa reuelatio credi obscurè, sed vbi est euidentia in attestante, id est, cum clare cognosco Deum loqui, est impossibile vt mihi sit obscurum quod Deus loquitur, quomodo enim dubitare possum te mihi loqui, cum te video, & audio loquenter: ergo in illo primo instanti Angelus non potuit habere Fidem Theologicam.

Secundò, ad Fidem necessaria est affectio pia voluntatis, sed illa necessaria non est vt credatur Deum reuelare id quod video illum reuelare, ergo si Angelus habuit euidentiam in attestante, non potuit credere. Imò ad illam piam affectionem, quæ prior est Fide necessaria fuit cognitio supernaturalis à Fide distincta, ergo in illo primo instanti Angelus habuit cognitionem distinctam à Fide, ergo non fuit illi necessaria Fides.

Tertiò, Angelus in illo instanti debuisset credere Incarnationem, hoc autem fuit impossibile, quia sic mali Angeli cognouissent suum peccatum futurum.

Dico primò, fuisse reuerà in Angelis Fidem Theologicam in illo primo instanti creationis.

Ratio est, quia vniuersales scripturarum loquutiones de necessitate Fidei ad Deo placendum explicari communiter solent tam de Angelis, quam de hominibus, v.g. cum dicitur quod est impossibile sine Fide placere Deo, quod accidetem ad Deum oportet credere, quia est. Deinde aperta ratio est, quia fuit Angelis necessaria in primo instanti cognitio supernaturalis proportionata statui Viatoris, alioqui bene non potuerint operari, sed nulla cognitio præter Fidem data est tunc homini, tunc Angelo; nec enim scientia supernaturalis per se infusa ulli viatori data est nisi Christo, & eius sanctissima Matri, vel certè nullum habemus fundamentum dicendi quod illa sit data, ergo in illo primo instanti, imò & toto tempore viae Angelii ambularent per Fidem, non autem per speciem, aut per lumen scientiæ, sed præluxit etiam illis tenebrosa fax Fidei, & lucerna illa lucens in caliginoso loco.

Dico secundò, habuisse Angelos in illo primo instanti Fidem in Deum vt authorem gratiæ supernaturalis, & gloriæ, & in Deum etiam Trinum: Mysterium incarnationis probabilius est illos eo instanti cognouisse.

Prima pars de Deo Authore gratiæ, ac gloriæ, totòque mysterio Trinitatis, patet ex generali regula de iustificatione, quam assequi nemo potest sine Fide in Deum Remuneratorem, & de Trinitate communiter solet dici. Cum ergo potuerint sine dubio Angeli habere in primo instanti notitiam horum mysteriorum, non potest illa probabiliter ipsis negari.

Secunda itaque pars, de mysterio incarnationis est difficilior, quia illius notitia aquæ requiritur ad iustificationem hominum, ac notitia Trinitatis: & sancitatem sine dubio aquæ habuissent Angelii, si vera esset sententia illa quæ asserit prædestinationem Christi, priorem fuisse, quam fuerit decretum de creandis Angelis & hominibus. Sed in sententia tamen magis probabili, quæ asserit Christum non fuisse prædestinatum, nisi in remedium peccati, & post illius præuisiōnem, certum etiam est hoc mysterium non potuisse reuelari Angelis, nisi post præuisum eorum peccatum, vt postea fuisse probabitur. Sequitur etiam, quod potuit nihilominus reuelari hoc mysterium Angelis prius tempore quam peccarent, atque adeò potuit etiam in primo instanti eis reuelari, sicut etiā Adamo reuelatum est priusquam peccaret: & multi docent satis probabiliter illud fuisse reuelatum, videturque maximè consentaneum gloriæ Christi, vt eam cognoverint omnes Angeli à principio, quamvis

Assertio
affirmans
Fidem
fuisse in
Angelis.

Quarum
terum Fi-
dem ha-
buerunt.

Cognitio
Trinitatis.

Cognitio
incarnatio-
nis.

uis circumstantias omnes incarnationis non cognoverint. Vnde dicit Apostolus hoc mysterium ab conditione fuisse a seculis in Deo, & per Ecclesiam innotuisse ipsis principiis, & potestibus, sed hoc ut dixi est incertissimum.

Solutio
trium dubitacionum Ad primam Resp. mihi videri probabilius, quod reuelatio mysteriorum ita facta est Angelis immediate a Deo, ut fuerit ipsis euidens Deum hoc dicere, quia certum est omnes Angelos creatos fuisse simul, & eo instanti quo creati sunt habuissent Fidem, ergo fieri non potuit ut unus proponeret reuelationem diuinam alteri Angelo. Constat autem ex tractatu de Fide, ut dixi, quod potest obscuram Fide credi reuelatio euidens in attestante, quia illa semper est obscura in ratione puri testimonij, & ut sic creditur necessaria est motio pia in voluntate: Cognitio autem illa quae necessaria est ad piam illam motionem sine dubio est prior Fide, sed illa non est aliud, quam iudicium speculativum naturale, cum iudicio supernaturali practico, quod honestum sit credere hic & nunc: Hoc autem iudicium sit ex speciali motione Spiritus Sancti, & pertinet ad gratiam excitantem. Vnde patet responsio ad secundam. Ad tertiam autem satis dixi, Angelos cognouisse Christum in primo instanti, etiam si non cognoverint eum ut Redemptorem a peccato quod ipsis causarunt, alioqui cognouissent futurum suum peccatum.

Q V A E S T I O II.

De secundo instanti Angelorum, peccato scilicet, & perseverantia. S. Th. q. 63.

Triple
controuer-
sia. Sic creati Angeli omnes, in amicitia Dei & Sanctitate, perfecti omnes in viis suis a die conditionis suae, transierunt statim ad secundum instantem, in quo aliqui exciderunt a gratia, reliqui steterunt in veritate, & in bono confirmati sunt. Quod totum ut explicem distincte tria mihi video dicenda. Primo, an & quo modo Angeli potuerint peccare in secundo instanti. Secundo, quomodo peccauerint, seu quale fuerit eorum peccatum. Tertio, an & quomodo boni Angeli perseverarint in gratia, & meritum confirmaverint.

SECT I O I.

An & quomodo Angeli peccare potuerint in secundo instanti.

Triple
controuer-
sia. Ari Angelos verè malos qui cum a Deo lux facti essent, & filii lucis, ipsis tamen facti sint tenebra, denigrati supra carbones, pleni malitia & insipientia, Scriptura, Patres, Ethnici, Philosophi, quotidiana experientia probat, sed difficultas est, quomodo illi effecti a Deo boni discernerent se ipsis potuerint ab iis qui permanerunt boni, & fieri nequissimi, qualis nimis debuerit in ipsis praecedere defectus, ut fierent ex bonis peccati. Primo enim queritur, utrum potuerit esse ille defectus in ipsa natura ex se mala, id est, utrum Angelus natura sua mali sint, aut etiam esse possint. Secundo, utrum ille defectus esse potuerit in voluntate, quae fieri posset mala, id est, utrum potuerint Angelus esse natura sua impeccabiles. Tertio, utrum esse potuerit in intellectu, id est, utrum potuerit esse in illis ignorantia sufficiens ad peccandum.

§. I.

Vtrum Angelus ex sua natura fuerint, aut etiam esse potuerint determinati ad malum.

Sensus
questionis **H**ec est antiquissima & celeberrima controuersia de origine mali, tanta olim contentione

contra haereticos, a sanctis Patribus disputata, quomodo scilicet causa quae non sit mala, producere possit effectum malum, & fieri mala ex effectu suo, cum prius esset bona, nam Manichaei admittebant naturas malas a malo principio productas. Priscillianistæ negabant Diabolum productum esse, sed volebant illum esse a se malum & substantiam ipsius mali, quae omnia fusæ, ac eleganter confutant Augustinus, Cyrillus, Theodoret. & allij relati a Suarez lib. 7. cap. 2.

Non queritur autem nunc, utrum aliqua substantia possit esse absolute mala præcisè secundum se sublatam quacunque operatione, quia contra Marcionem Manichæos, & Priscillianistas certum est omnem substantiam eo ipso quod realis est esse bonam, cum bonitas sit passio entis inseparabilis, quia (esse) bonum est, difficultas igitur tantum esse potest, utrum aliqua natura respectuè possit esse mala, id est, per operationem, sicut calor est in se bonus, malus autem aquæ, creatura ergo rationalis erit ex se intrinsecè mala, si determinata intrinsecè sit ad non operandum nisi male, quamvis determinata non sit ad operandum hoc, aut illud malum.

Triple
dubitatio. Ratio dubitandi est primo, quia sicut voluntas divina est perfectè libera, & habet obiectum uniuersissimum, quamvis determinata sit ad nunquam operandum nisi bene, ergo voluntas creata potest esse libera, quamvis determinata sit ad semper operandum male, quia poterit operari malum hoc, aut illud.

Secundo, nulla est ratio cur appetitus noster sensitius & rationalis habeat maiorem inclinationem ad malum oppositum rationi, quam ad bonum, sit autem impossibilis natura omnino determinata ad malum illud rationi contrarium; vel etiam cur appetitus Angelicus non possit eo modo magis inclinari ad bonum proprium, quam ad bonum rationis, & diuinum.

Tertio, recurrat vulgare argumentum veterum haereticorum: effectus malus procedere non potest a causa, quae non sit mala, sicut sol non illuminat nisi sit lucidus; effectus enim continetur prius in sua causa, & nihil habet quod prius non fuerit in causa, sed voluntas Angelus producit effectus malos, ergo illa voluntas est in se mala.

Conclusio
negativa. Dico primo, Angeli neque sunt natura sua mali, neque possibilis est illa substantia quae sit ex se naturaliter mala.

Ratio est quia primo scriptura manifestè asserit, quod Deus videt cimeta quae fecerat, & erant valde bona. Idem contra citatos haereticos probant concilia, & Patres cum impugnant Marcionem & Manichæos, qui duo admittebant principia, unum bonum, alterum malum, & sanè ratio est aperta, quia si daretur aliqua substantia ex se mala, illa esse non posset nisi a Deo, quem eo modo efficaces authorem mali, quod lumini rationis contrarium est. Deinde probatur etiam evidenter impossibilitas talis alicuius naturæ determinatae ad non operandum unquam nisi male: quia nulla voluntas potest amare malum ut malum, sed si aliqua voluntas determinata esset ad non operandum nisi male, deberet amare malum formaliter ut malum, ergo nulla voluntas potest esse determinata ad non operandum nisi male. Maiorem nemo potest negare: probatur minor, tunc voluntas ait malum formaliter ut malum, quando non mouetur formaliter per rationem boni delectabilis, quae iuncta est malo morali, sed ista voluntas quae determinata esset ad malum, non moueretur per ipsam rationem boni delectabilis, sed tantum per ipsum malum, quod probo, si haec voluntas moueretur formaliter per rationem boni delectabilis, posset etiam amare bonum delectabile, etiam tunc quando illud non est contrarium rationi, nam ubi est ratio motiva voluntatis

luntatis ibi potest etiam esse actus voluntatis, sed per te ista voluntas non posset amare bonum dele-

tabile, nisi quando illud esset iunctum malo, ergo non moueretur per rationem boni, sed per ipsum malum.

Altera cō-
clusio.

Dico secundò, in Angelica voluntate nulla reperi-
tur, neque reperi potest maior inclinatio ad bonum oppositum bono honesto, quam ad ipsum bonum honestum. Ita S. Thom. art. 4. & cum ipso Su-
ares, Valques, aliisque communius, contra quosdam recentiores, qui hoc negant.

Probatio.

Ratio tamen est quia voluntas quæ respicit bonum vniuersale tanquam obiectum, non potest habere maiorem inclinationem ad bonum oppositum sua naturæ, quam ad bonum consentaneum sua naturæ, sed voluntas Angelii respicit vniuersale bonum, ut obiectum, ergo non potest habere maiorem inclinationem ad bonum oppositum bono honesto, quam ad bonum honestum: nam honestum est illud bonum quod est conueniens naturæ rationali ut sic. Fator ergo voluntatem Angelii posse habere imò habere aliquam inclinationem naturalem ad bonum oppositum bono honesto, nam & propriæ excellentiæ, ac honoriis habet inclinationem, quem etiam appetiuit inordinatè, cum enim respicit omne bonum, neque sit sua regula, bonum etiam appetit rationi contrarium, sed semper inclinatio naturalis ad bonum honestum maior est in Angelo, quam inclinatio ad bonum rationi contrarium: contra quam in appetitu nostro sensitivo cuenit, cuius naturalis inclinatio ad bonum rationi oppositum, maior est, quam inclinatio ad bonum honestum, quia non est appetitus vniuersalis; sed est appetitus naturæ sensitivæ, cui non est conueniens ut sit bonum honestum, ideoque maiorem non potest habere inclinationem ad bonum honestum, quam ad bonum contrarium.

Solutio
dubitatio-
num.

Ad primam Resp. rectè probari hoc argumento, quod voluntas posset esse libera, quamvis esset determinata ad non operadum nisi male. Sed alio argumento probatum est hoc implicare, quia scilicet Deus causa esset mali, & quia illa voluntas fieri deberet in malum sub ratione mali: hoc autem non sequitur ex eo quod Dei voluntas determinata sit ad non operandum nisi bene.

Ad secundam Resp. discrimen allatum esse appetitus Angelici, & appetitus nostri sensitivi; appetitus Angelicus respicit omne bonum cum sit potentia vniuersalissima, ideo magis respicit bonum quod est conforme naturæ sua, quam bonum quod est illi contrarium, appetitus autem sensitivus non respicit nisi bonum sensibile, quod est sèpè oppositum rationi, ideo non est mirum quod magis inclinetur ad bonum sensibile, quam ad bonum rationis, quod non pertinet ad obiectum eius.

Ad tertiam Respondeo, ut nuper dicebam, voluntatem quidem Angelii, non esse actu malam in se ipsa, sed tantum potentiam, quia potest fieri mala: effectus malus aut bonus potest prodire à causa quæ non est actu bona, vel mala; per illum enim effectum denominatur mala, vel bona, sed non potest prodire à causa quæ non sit faltem potentia, & virtualiter mala; nam hoc ipso quod potentialiter est mala, potest facere malum.

§. II.

Vtrum Angeli ex natura sua fuerint aut etiam esse potuerint determinati ad bonum. Art. I.

Dixi nullum Angelum esse potuisse naturæ sua de-
terminatum ad malum, sed potuisse non pecca-
re, nunc videndum est, vtrum naturæ sua fuerit, vel
esse potuerit determinatus ad bonum, atque adeò es-

se impeccabilis; est enim celebris inter Theologos difficultas, an sit possibilis creatura prorsus impeccabilis, quæ nimis determinata sit ad non operandum vñquam nisi bene.

Ratio dubitandi primò est, quia ex libertate Ange-
li, aut vñlius alterius creaturæ rationalis nullo modo probari potest, quod illa sit peccabilis, nam Christus veram habuit libertatem, & tamen fuit impeccabilis, ergo possibilis est creatura libera quæ possit agere vel non agere, non tamen male agere; humanitas enim Christi est creatura & tamen non potest peccare.

Secundò, aggregatum ex homine, & viione beata, est aliquid creatum liberum, & tamen incapax est peccari, ergo impeccabilitas potest stare cum libertate purè creata.

Tertiò, Deus potest facere creaturam, quæ habeat totam perfectionem animæ habentis gratiam habitualem; sed illa creatura nullo modo possit peccare, quia sicut peccatum stare non potest cum gratia, sic neque stare possit cum creatura quæ haberet perfectionem gratiæ, ergo est possibilis creatura quæ sit impeccabilis,

Dico tertio, implicat dari Angelum aut aliam etiam creaturam quæ sit ex natura sua impeccabilis. Ita com-
muniter Theologi docent cum S. Thom. hic & Sco-
to, contra Ochamum, Maiorem, Gabrielem, quibus ac-
cessere nuper quidam recentiores negantes ostendi-
hanc implicantiam.

Primo, tamen ea sine dubio Sanctorum Patrum mens est August. v. gr. lib. 6. Cuius. cap. 6. *Ait omnem* creaturam *esse veritabilem & peccare posse, quia est ex nihilo*, sed nulla est creatura possibilis quæ non sit ex nihilo & veritabilis, ergo ex mente Augustini nulla est possibilis creatura quæ non sit peccabilis. Ambrosius lib. 2. de Fide ait: *Deum sicut solus est immortalis, ita solum etiam esse impeccabilis.* Et Hieronymi. epist. 146. dicit: *Nullum esse creaturam quæ fleti non possit ad malum, quia liberi arbitrii est ex mente igitur Hieronymi.*

Secundo argumentari licet: omnis creatura intellectu-
alis libera est, sed nulla creatura libera esse potest
impeccabilis, ergo nulla creatura intellectu-
alis esse potest impeccabilis. Maiorem suppono ex Philoso-
phia, quia omnis intellectus creatus potest in quolibet obiecto indifferens considerare rationem boni & ma-
li: ergo indifferens etiam est per appetitum ut amet vel odio habeat: nam vbi est indifferens propositio obiecti debet etiam esse libertas ad illud amandum, vel non amandum: Minor autem probatur sic, illa creatura est peccabilis quæ potest considerare inten-
sissimè omnia obiecta quibus allicitur ad peccatum, & remissè considerare, aut etiam nullo modo considerare illa motiva quibus abstrahitur à peccato: tunc enim libera voluntas amplectetur peccatum in quo videt maiorem rationem boni, sed omnis creatura libera potest remissè considerare, aut etiam nullo modo considerare illa motiva quibus abstrahitur à peccato, quia cum non sit sua intellectio & actus purus, potest aliquando perfectius, aliquando imperfectius considerare obiecta, ergo nulla est possibilis creatura libera, quæ non possit peccare.

Confirmatur, quia visio beata nulli puræ creaturæ potest esse debita naturaliter ut probabam aliás, ergo nulla creatura ex sua natura, potest esse impeccabilis, probatur consequentia, omnis intellectus qui non videt Deum, liberè potest amplecti bonum aut ab eo auerti, quia solum summum bonum tollit indifferen-
tiam ad amorem sui, sed si liberè possit amplecti bonum aut ab eo auerti, potest peccare, ergo nulla est pura creatura quæ peccare non possit si Deum non videat. Et hæc est ratio sancti Thomæ allata olim, quæ probat assertionem propositam ex eo quod nulla sit possibilis creatura quæ sit sua regula, vel quæ necessariò

Triple
dubitatio.

Conclusio
negativa.

Prima
probatio.

Secunda
probatio.

Confirmatio
tio.

necessariò sit coniuncta cum sua regula, quia si non est sua intellectio, vel si non videat clarè Deum potest habere inconsiderationem atque ita peccare.

Solutio-
nium du-
bitationum.
Ad primam Resp. esse magnam disparitatem inter Christum & puram creaturam, quia Christus propter gubernationem Verbi, & sanctitatem substantialiē infinitam, repugnantiam cum peccato habuit, neque potuit habere inconsiderationem.

Ad secundam, Resp. disparitatem etiam esse inter beatum qui videt Deum, & eum qui non videt; visio enim Dei tollit omnem inconsiderationem sufficientem ad peccatum, Deus videlicet in ea proponitur ut summè a nobis: præter eam autem visionem nulla cognitione sufficiens esse potest ad tollendam libertatem peccati; quidam enim non cognoscetur perficere summum bonum, poterit voluntas ab eo auerti, implicat autem ut illa creatura cognoscat intuitiū summum bonum naturaliter. Fatoe itaque aggregatum ex homine, & ex visione beata esse aliquid creatum liberum, sed nego illud esse aliquid pure naturale: dixi autem nullam esse substantiam quæ possit esse naturaliter impeccabilis, quia nulla est quæ non possit habere inconsiderationem.

Ad tertiam Respondeo esse impossibilem creaturam cui Deus communicit naturaliter totam perfectionem quam habet aggregatum ex anima & gratia habituali, cum qua stare non potest. Ratio est, quia illi creatura naturaliter esset debita visio beata, quod esse impossibile satis est ostensum in tractatu de Deo, vbi etiam solutum est argumentum Molinæ, quo probabat esse possibilem creaturam cui sit debita visio beata, ex eo quod aggregatum ex intellectu & lumine gloriae sit aliquid finitum, hoc (inquam) solutum est, quia quolibet finito potest dari maius in eodem genere, non potest dari maius in aliquo genere inferiori, verbi gratiæ, implicat musca quæ sit perfectior quam homo.

§. III.

An & quomodo in intellectu Angeli necessarius fuerit defectus ut posset peccare.

Dixi de natura, & de voluntate, nunc de intellectu disputari solet prima secundæ qualis in eo ad peccatum requiratur ignorantia, quod obiter hic etiam quaro de Angelo: primò, vtrum sine aliquo defectu cognitionis potuerit peccare. Secundo, vtrum de facto etiam cum peccauit habuerit aliquem huiusmodi defectum.

Triplex
dubitatio.
Ratio dubit. primò est, quia Scriptura, Patres, & ipse Philosophus docent eum omnem qui peccat esse ignorantem, ergo nullus est peccator homo, vel Angelus, in cuius intellectu non sit aliquis defectus cognitionis.

Secundò, absurdum est dicere peccatorem esse perfectè prudentem, sed si Angelus peccans nullum in intellectu habeat defectum posituum aut priuatiuum poterit esse perfectè prudens, quando peccat, ergo necesse est ut in eius intellectu sit aliquis defectus.

Tertiò, implicat ut voluntas actu se determinet ad eligendum malum, quin habeat intellectus iudicium practicum, quo dicat hoc mihi faciendum, & eligendum est, hoc iudicium practicum est falsum & erroneum, ergo voluntas peccare non potest sine defectu aliquo etiam positivo intellectus.

Dico quartò, nullus in intellectu Angeli physicè requiritur defectus speculatiuus aut practicus ut peccare possit: quamvis moraliter certum sit neminem unquam peccare sine aliquo defectu priuatiuo intellectus, id est sine inconsideratione alicuius motiu, quod si attente perpendet nullo modo peccaret. Ita fuisse probabam prima secundæ cum Scoto, Gabriele, Molina, & aliis, nunc priusquam probetur.

Tom. I.

Obserua primò, duplex genus defectus in quolibet intellectu reperi potest primus vocatur defectus intellectus speculatiuus, alter defectus intellectus practici. Defectus intellectus speculatiuus est defectus in cognitione absolute summa: defectus intellectus practici, est defectus in cognitione, prout illa præcipit operationem. In intellectu speculatiuus esse potest triplex defectus, primus est error positivus, seu iudicium falsum & difforme obiecto; secundus priuatius, ignorantia scilicet quæ parentia est scientia habitualis: Tertius est etiam priuatius parentia scientiæ actualis, & considerationis alicuius rei quæ habitualiter scitur. In intellectu practico potest esse duplex defectus. Primus positivus, est iudicium practicum prauum, quo scilicet dico mihi esse hic & nunc eligendum hoc obiectum prauum. Secundus priuatius, parentia iudicij practici recti, quo scilicet dicam mihi non est nunc amandum obiectum hoc delectabile.

Obserua secundò, nullum esse Theologum qui requirat necessariò ad peccatum errorem aliquem positivum speculatiuum, quia nemo peccare potest, quin esset Hæreticus: neque ignorantiam habitualem, quia hoc repugnat experientiæ, difficultas igitur solum esse potest de inconsideratione, & de defectibus intellectus practici. Primò enim Thomistæ volunt reperi in quolibet peccante actualiē inconsiderationem non principij alicuius vniuersalis, sed tantum principij particularis, cum cuius scientia repugnat dicunt peccatum: potest videlicet incontinens habere cognitionem hanc vniuersalem fornicatio turpis est & fugienda, sed non subsumet neque sibi applicabit hoc principium in particulari: omnis enim peccans (inquit) duo habet principia in intellectu, alterum rationis fornicatio est mala, alterum passionis voluptas est amabilis, in primo non absolvit syllogismum, nec concludit vittandam esse fornicationem in secundo absolvit, & concludit sibi esse fornicandum. Vult igitur haec sententia semper requiri ad peccatum inconsiderationem particulariē non vniuersalem. Secundò, Vasques alter inconsiderationem hanc ad peccatum necessariam explicat, nam necesse putat esse ad hoc, ut aliquis peccet, ut quicunque peccat, consideret intensius bonum delectabile, remissius autem consideret obiectum honestum; sic enim erit in quolibet peccante parentia considerationis, quæ representet intensius bonitatem honestam, quam bonitatem delectabilem, nam si bonum honestum consideraret intensius quam bonum delectabile, nunquam voluntas posset peccare: Tertiò, Valentia post Aureolum & paucos alios recurrat ad errorem practicum tunc pestiuum, tunc negotiū; oportet enim ut qui peccat habeat hoc iudicium voluntati prælucens, hoc mihi faciendum nunc est, parentia iudicij practici recto, hoc mihi nunc est omittendum. Quartò, Suares ferè assentitur Valentia, nam fatetur requiri ad peccatum, iudicium erroneum in moribus, quia requiritur iudicium prælucens electioni male, quod est exigere iudicium practicum erroneum. His positis.

Prima pars negat defectum vllum physicè necessarium esse ut aliquis peccet, probatur quia, positâ quacunque consideratione intellectus quæ non sit visio beatifica, manet voluntas indifferens ad agendum, vel non agendum, quia nulla consideratio (ut sèpè dixi) tollere potest libertatem quæ non proponit intuitiū summum bonum, ergo positâ quacunque consideratione intellectus voluntas potest peccare. Deinde voluntas potest liberè elicere actum amoris præceptum sine vlo defectu in intellectu, ergo potest etiam sine vlo defectu omittere amorem, & peccare illum omitendo. Consequentia patet, quia si non potest liberè omittere amorem, ergo liberè non amat. Antece-ens

Defectus
intellectus
tum specu-
latiū tum
præctici.

Variae sen-
tentiae.

Probatio
prima par-
tis.

K k videtur

videtur etiam manifestum, quia nemo dixerit illum qui benè agit esse necessariò ignorantem: nam verbi gratiâ, ille qui generosè resistit tentationi violentæ, non necessariò est tunc imprudens, sed ille tunc succumbere potest tentationi, & peccare, ergo sine vlla ignorantia potest aliquis peccare.

Et hoc argumento refutantur primò Thomistæ, requirentes inconsiderationem principii alicuius particularis, nam stante consideratione illâ principij particularis adhuc voluntas manet inconsiderens ad peccandum, vel non peccandum. Et sanè docet experientia multos peccare cum actuali conscientiæ remorsu; & actu iudicantes esse turpe id quod faciunt. Secundò, reiicitur Vasques exigens considerationem illam fortiorum boni delectabilis, quia etiam positâ illâ consideratione boni honesti fortiori, adhuc voluntas esset inconsiderens, ad non eligendum bonum honestum intensius consideratum. Tertiò, reiicitur Valentia & Suares requirentes defectum in iudicio practico, quia stante quocunque iudicio practico voluntas est adhuc inconsiderens, alioqui tollitur libertas per illud iudicium, quod etiam nullo modo necessariò est ut voluntas operetur ut prima secundæ fuisse probabitur; alioqui enim nemo peccaret, quin esset Hæreticus, diceret enim v.g. bonū mihi nūc est furari. Neque satis est quod dicat ex suppositione quod velim peccare bonum mihi nunc est furari: hoc enim non est iudicium erroneum, sed est iudicium omnino verum. Non requiritur ergo vllum iudicium practicum erroneum, ut aliquis peccet, inò nec requiritur iudicium practicum quod præcedat actum voluntatis, quia intellectus per actum voluntatis determinatur ad hoc iudicium, non potest autem dari iudicium practicum ante actum illum voluntatis, ergo voluntas potest se ipsam determinare posito iudicio speculativo de amabilitate ipsius obiecti, quamvis posito actu voluntatis ante operationem externam, necessariò præcedat imperium intimans potentias determinatum voluntatis.

Secundæ
partis pro-
batio.

Secunda pars afferens esse impossibile moraliter ut Angelus aut homo peccet sine defectu aliquo considerationis: probatur omnibus illis argumentis quibus Thomistæ, Valentia, Vasques probant suas sententias. Hoc enim vnum probant Scripturam dum inconsideratiæ humanæ tribuunt omnia quæ in mundo sunt peccata, Errant omnes qui operantur iniquitatem: desolatione desolata omnis terra, quia non est qui recognitet corde: Errauimus à via veritatis, lumen intelligentia non illuxit nobis. Probant etiam Patres sæpè afferentes cum Augustino neminem obdurari, quin excæetur. Denique probatur, quia nullum est peccatum quod Deus impide non possit immitten- do peccatori cogitationem aliquam congruam, per quam proponeretur aliquod motiuum, quo voluntas retraheretur à peccato, quamvis semper posset peccare, ergo quoties committitur peccatum: repetitur in peccatore inconsideratio motiu, per quod peccator retraheretur à peccato.

Solutio-
nem du-
bitationu.

Ad primam Resp. Scripturam & Patres & Philosophum de hac solum importunita morali debere intelligi, non autem de importunita physica.

Ad secundam Resp. prudentiam perfectam duo dicere, rectum intellectus iudicium, & electionem bonam in voluntate, quæ ita sequatur tale iudicium ut sit veluti conclusio syllogismi, ut ait Philosophus, potest perfecta prudentia quatenus est iudicium intellectus, Physicè loquendo esse in peccatore, non potest esse quatenus est electio sequens tale iudicium.

Ad terram satis dictum est quomodo ad electionem requiratur iudicium practicum erroneum, inò nec iudicium practicum.

SECTIO II.

Quomodo de facto Angeli peccauerint.

S. Thom. art. 3.

Certum est primò, potuisse quidem alii innumeris modis peccare Angelos quam superbiæ, vel inuidiæ tamet videtur contrarium dicere S. Thom. art. 2. sed nihilominus tamen primum faltem peccatum primi Angeli fuisse propriissimam superbiam. Primo enim, quod peccare potuerit aliis pluribus modis purus spiritus vix locam video dubitandi; potuit enim peccare peccato inobedientiæ, iræ, odio diuini, infidelitatis, iniustiæ. Nam eorum omnium capax esse potuit substantia expers corporis: tamet fator peccata superbie, ac inuidia multò facilius committi ab huiusmodi spiritu potuisse, quam aliud quolibet peccatum, quia eorum obiecta sunt purè spiritualia, per primam enim appetitur propria excellentia, per secundam odio habetur, & impeditur felicitas aliena, quæ duo facilè spiritui perfectissimo conuenire possunt. Vnde secundo, dixi, superbiam veram & propriam fuisse primum illud peccatum quo commisso Lucifer cecidit in aeternam noctem. Ita enim ex Scripturis, & communis consensu Patrum tam constantier Theologi omnes afferunt, ut comperta res sit ac prorsus indubitate ut rectè docent Suares lib. 7. c. 8. Vasques disp. 232. Petavius lib. 3. cap. 2. Notum est illud Itaia cap. 14. Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer qui mane oriebaris, qui dicebas in corde tuo, in cœlum descendam super astra Dei exaltabo solum meum, &c. Et alterum illud Ezech. cap. 28. Tu signaculum similitudinis, tu Cherub extensus, inuenta est iniquitas in te, elevatum est cor tuum in decoro tuo. Quæ duo testimonia licet intelligantur ad litteram primum de Rege Babylonico, alterum de Rege Tyrio, tamen communiter Patres omnes explicant indubitate de Principe Dæmonum, cùmque sensum vulgo interpres afferunt fuisse præcipue intentum à Spiritu Sancto. Idem etiam colligitur ex Iob 41. vbi appellatur Lucifer, Princeps inter omnes filios superbie, & Lucæ 10. volens Christus superbiam compescere discipulorum, Videbam (inquit) Satananam quasi fulgur de cœlo cadentem. Certum igitur esse debet primi Angeli primum peccatum fuisse complacentiam illam in proprio decoro ac perfectionibus tūm naturæ, tūm gratiæ, vnde postea incidit in appetitum inordinatum excellentiæ quæ vera superbia est. In qua etiam dicitur Tobiae 4. quod initium sumpsit omnis perditio. Primus omnium Lucifer (inquit Nazianzenus) sublimè elatus, perdidit splendorem, & cecidit huc in honore.

Certum est secundo, quod coniunctur falsitatis omnes illæ sententiae quæ statuunt aliquod aliud fuisse peccatum Luciferi quam superbiam. Primo enim, falsa pro certo est sententia illa, in quam inclinare visi sunt aliqui Patres quod peccatum Angelorum fuit luxuria cum filiabus hominum, quæ diluvio causam dederit. Cum enim orbi huic administrando præpositi essent à Deo (inquit Patres statim referendi) pulchra capti specie mulierum, stupri cum iis consuetudinem habuerint, & eos esse Filios Dei qui videntes filias hominum quod essent pulchrae genuerunt ex eis gigantes: ita enim præter Philonem & Iosephum, docuerunt Iustinius Martyr, Athanasius, Clemens Alexandrinus, Tertullianus, Cyprianus, Eusebius. Sed eam tamen meritò fabulam appellat Chrysostomus, & alij Patres, & ex dictis constare potest. Secundò reiicitur etiam, sententia illa Scotti qui mauult peccatum Luciferi appellare spiritualem quandam luxuriam; sic enim statuit triplicem in peccato Luciferi debere ponî quasi gradum,

gradum, primum putat esse inordinatum amorem erga se ipsum, nimiam videlicet complacentiam in sua perfectione, secundum ex priori quasi dimanantem, ponit inordinatum amorem sua beatitudinis tanquam debitam huic tantam pulchritudini vnde tertio inciderit in superbiam quam excolli voluit supra ceteros: primum ergo illum amorem inordinatum vocat Scotus luxuriam, & hoc putat primum fuisse peccatum primi Angeli: sed tametsi ab hac complacentia fatear cœpisse hanc ruinam ut prius dixi, principium tamen illa fuit superbiae alioqui si separetur ab appetitu inordinato excellentiae, vix explicari potest quomodo illa fuerit peccatum, quia potest cuiuslibet valde licet placere sua pulchritudo. Adde quod falso diceretur apud Tobiam citato loco, *Quod in superbia initium sumpsit omnis perditio*. Superbia vero est appetitus excellentiae, seu eminendi supra ceteros: *Eleuatum est cor tuum in decore tuo*. Tertio, refellitur altera illa plurium etiam, Patrum sententia, quae ponit Luciferum solam inuidiam peccasse, quod dicere videntur Irenæus, Methodius, Ephanius, Nyssenus: sed illi benignè sunt explicandi quod loquuti non fuerunt de omnium primo peccato, sed de illo quod ortum ex primo habuit, quod paucis complexus est sanctus Leo, *Primum* (inquit) *superbus ut caderet, deinde inuidus ut noceret*.

Hic positis obscurissimum est inuenire quomodo Lucifer proprio inebriatus decore commiserit peccatum illud grauissimum superbiae, quia est difficillimum dicere primo quenam fuerit excellentia illa quam Lucifer expertus, seu quoniam fuerit obiectum superbiae quam peccauit Lucifer. Secundum, quoniam fuerit peccatum aliorum Angelorum. Tertio, quenam fuerint horum peccatorum praecipuae circumstantiae.

§. I.

Quenam fuerit excellentia quam inordinatae primus appetuit Angelus.

Conditiones necessariae.

Ratio dubitandi tota est quia si peccauit primo Lucifer peccato superbiae, dici debet quod inordinate appetit aliquam excellentiam, sed illa vix assignari poterit: quia haec excellentia ut sit obiectum tanti huius peccati debet habere tria. Primo, ut illa non potuerit appeti sine grauissimo peccato, propter quod scilicet statim vindicta Deus rebellem in baratum expulerit, & igneo carcere in aeternum clausiferit. Secundo, ut illa excellentia sine grauissimo errore intellectus ab Angelo appeti serio potuerit: nam perfectissimo spiritui vix error ille tribui potest, quem stolidissimus etiam inter homines vix admitteret. Tertio, debuit illa etiam excellentia talis esse, ut apta videretur ad trahendos alios Angelos in partem criminis atrocissimi. Sed haec tria reperire difficillimum est in illa excellentia quam appetere Lucifer potuerit.

Æqualitas cum Deo.

Primo enim, communissima multorum sententia est, quod obiectum huius superbiae fuit similitudo quadam & æqualitas cum Deo, quia dicitur apud Iosiam: *Similis ero altissimo* quod etiam dicere videntur Nazianzenus, Ambrosius, Augustinus. Sed hoc difficillimum tamen est, quia æqualitas illa & similitudo cum Deo, ita est manifeste impossibilis, ut eam appetere nemo possit nisi sit stultissimus. Quomodo ergo fingere sibi hoc somnium potuisse Angelus, quod in hominem mediocri præditum prudentiam cedere nullo modo potest? Adde quod nec eo modo poterat reliquos Angelos in societatem turpissimi criminis allicere, nisi velis tantam etiam hanc turbam ad huiusmodi æqualitatem aspirare tuto potuisse.

Beatus naturalis. Secundum, alij cum Scoto volunt superbiam hanc fuisse nimium appetitum naturalis beatitudinis: sed

hoc non fuisse peccatum superbiae, & illa beatitudo etiam secundum rectam rationem potest appeti, ostendendum itaque restat in quo sita esse potuerit haec tanta inordinatio. Non enim placere potest quod ait Vasques sitam in eo fuisse hanc inordinationem, quod contentus voluerit esse naturali hac beatitudine, despiciens alteram illam beatitudinem supernaturalem, ad quam obtinendam dolebat se admissum statim non esse. Sed hoc peccatum pusillanimitas appellari debuerat non superbia, quomodo enim excellentiam experti esset si manere potius elegit in infimo illo gradu beatitudinis? vel etiam quomodo sine magno errore intellectus potuit apprehendere naturalem illam beatitudinem ut sufficientem ad satiandum appetitum, & præ illa contemnere beatitudinem supernaturalem quam sciret esse incomparabiliter præstantiore: Imò sepè Patres docent superbiam Luciferi fuisse appetitum rei alicuius quam non habebat. Vnde prima mali labes non potuit esse appetitus ille beatitudinis, quamvis etiam ille potuerit sequi primum peccatum Angelis, iam in rabiem acti & Deo rebellis per superbiam cuius huc obiectum quærimus.

Tertio sanctus Thomas & cum eo Granadus, Petersantius, Suares, Vasques, Arrubal. Volunt super-

natu-

ralis.

biam illam fuisse appetitum inordinatum beatitudinis supernaturalis: sed difficultas statim appetitum quo modo inordinatus esse potuerit appetitus ille quem de se honestissimum esse constat. Aliqui enim dicunt cum Vasque Luciferum peccasse peccato præsumptionis, quod beatitudinem solis naturæ viribus sine Dei auxilio consequi voluerit, quem statim appetit fuisse turpissimum errorum in intellectu, quasi vero! incipere in Lucifero potuerit error Pelagi. Aliis videatur doluisse Luciferum beatitudinem sibi emendam proponi ex meritis, & non dari quasi debitam. Sed quis non videat illum etiam turpissimum errorum esse? Denique aiunt alij cum Suares Luciferum in furem actum esse quod dilata esset beatitudo, & non data statim ex meritis in primo instanti. Sed cum breuissima illa mora fuerit vix est credibile tantum inde peccatum oriri potuisse.

Quarto, alij plures Theologi cum Catherino, Suarez, Pesantio, Tannero, putant excellentiam illam quam Angelus appetit fuisse unionem hypostaticam, quam inuiditer homini Christo, vehementerque doloriter illam homini potius decretam fuisse quam sibi. Nam hoc peccatum est grauissimum superbiae, sine graui errore intellectus committi potuit, fuitque apertissimum ad reliquos Angelos auertendos a Deo, proposita rei indignitate, quod Angelis homo esset imperaturus. Verum ex suppositione quod incarnatione non fuerit a Deo præuisa & de cœta nisi post præuisum peccatum Adæ, necesse etiam est, ut præuisa illa non fuerit nisi post præuisum lapsum Luciferi, atque adeo fuit impossibile ut obiectum peccati Angelici fuerit incarnatione absolutæ præuisa, quam etiam fuit impossibile reuelari Angelis ante peccatum eorum præuisum.

Neque obstat quod ait Granadus Deum, præuisis conditionat futuris peccato Luciferi, Adami lapsu, & incarnatione Verbi, potuisse unico actu prædefinire incarnationem, creationem Luciferi cum permissione ipsius peccati, & reuelationem incarnationis Angelo faciendam, sicut eodem actu prædefines gratiam, merita, & gloriam hominis electi; poterit enim hoc posito, unio esse obiectum peccati Luciferi. Non obstat (inquam) quia licet illa omnia possit Deus facere uno actu, semper tamen erit impossibile ut obiectum peccati Luciferi sit Christus, nam saltem in scientia conditionata videtur peccatum illud Luciferi ut omnino independens ab

Vaio hy-
postatica.

Vera sententia.

Æqualitas honoris cum Deo.

Contemptus le-
gum.

Imperium & adora-
tio.

Vnio hy-
postatica.

incarnatione, alioqui non esset occasio incarnationis, & illa prius, nisi velis illas esse sibi mutuò causas quod implicat.

Dico primum, excellentiam illam quam appetiuit inordinata Lucifer, & quæ fuit obiectum primi illius peccati, videri omnino fuisse similitudinem quandam & æqualitatem non naturæ sed honoris cum Deo: ita ut illius quadruplex fuerit quasi gradus, non ascensus, sed præcipitij. Primus tuit inordinata complacentia & æstatio dignitatis suæ tunc naturalis tunc supernaturalis. Secundus independentia actualis ab omni lege ac obedientia. Tertius imperium in omnes & adoratio soli Deo debita. Quartus vno hypostatica prævisa ut possibilis vel etiam ut conditionate futura: sic video conciliari posse dissidentes sententias.

Primum ergo ex Scripturis, & Patribus omnino patet, quod Lucifer ambivit æqualitatem & similitudinem cum Deo: *Similis ero a tissimo: etenatum est cor tuum quasi cor Dei. Nazianz. Lucifer sublimus elatus, magni Dei regnum honorem, sperabat, decus habens excellens.* August. in Psalm. 121. *Qui voluit ex se habere id ipsum, ut quasi sibi esset id ipsum, apud eum est.* Idem sentiunt Anselm. lib. de casu Diaboli cap. 4. Rupertus lib. 1. de Victoria Verbi Dei cap. 8. Guillelm. Parisiensis 1. part. 2. part. cap. 99. 106. 109. Bonauent. in Breuilog. 10. c. 6. Hugo Viator. & hic est omnino communis sensus fidelium quod ambivit Lucifer similitudinem cum Deo, non naturæ quod ostendi vanum esse, nisi forte fuisse affectus ille solum inefficax ex parte obiecti, efficax autem ex parte subiecti, quo pacto certum est voluntatem sapere appetere quas nouit esse impossibilis. Sed quamvis potuerit eo modo Lucifer in superbiā euanescere, certè tamen non est probabile quod Lucifer non peccauerit nisi per affectum duntaxat inefficacem, & quod eo modo reliquos Angelos dementare potuerit. Ambivit ergo æqualitatem aliam quandam cum Deo, quam nouerat esse possibilem quam sine grauissimo scelere non potuit appetere, potuit autem sine turpissimo errore intellectus in eius desiderium efficaciter exardescere aliisque trahere in societatem facinoris.

Secundum enim, tria proponebam quasi præcipitia quæ ascensio cupidus sibi fudit perduellis spiritus. Primum est, legum impositarum contemptus, amor independentiæ, inobedientia. Indoluit videlicet impositas sibi leges ut seruo dilatamque beatitudinem, nec sine nouis & nouis meritis obtainendam. Vnde iugum earum paratus excutere, *Disrumpere cogitat vincula & dicit non seruiam, id quod etiam alii pluribus facile suader, & haec est independentia, solius Dei maximè propria.* Secundum appetit libertate illâ mortiferæ, potuit etiam velle imperium in omnia, & adorationem Latriæ quæ soli deberet Deo, sibi autem ut potè nobilissimæ creaturæ deferri voluit saltem ab hominibus, id quod etiam scimus deinceps tantopere omnibus saeculis, illi cordi fuisse, cum sacrificia & adorationem gentium omnium sibi tribuit. Tertiò, nihil est probabilius quam quod excellentia inordinata à Lucifero expedita fuit vno hypostatica; potuit enim cognoscere illius possibilitatem vnde tanti honoris cupiditatem animo imbibens, voluerit omnino illam à Deo assequi, quod nulli creaturæ conuenientius illa deferri posset. Idque facere potuit eo magis si cognovit eam futurâ conditionatè, vñhementer enim illam appetiit, & ea negata misericere cœpit omnia, & alios indignitate rei cōmotos nequissimè confodere.

Tria haec ut vides, independentia, imperium cum adoratione, ac demum vno personalis cum Deitate, non potuerunt appeti sine summo scelere superbiæ, potuerunt appeti sine graui errore intellectus, & dabant Angelo similitudinem honoris cum Deo, ergo similitudo illa honoris fuit obiectum Angelicæ super-

bia. Vbi rectè aduertere licet cum Suare cap. 15. quatuor in hoc Luciferi peccato reperiri species superbie à S. Thoma enumeratas, arrogantiam quæ tentit de se magnificientiæ, & iactat magis quam par sit: præsumptionem quæ plura suis viribus sperat se posse asequi: ambitionem quæ altiora & supra meritum suum appetit: vanam gloriam quæ vult cognosci, æstimari, laudari.

S. II.

Peccatum aliorum Angelorum quale fuerit, & quas habuerit circumstantias.

Explicato Luciferi peccato ex quo peccatum omnino tunc Angelorum tunc hominum velut ex veneno fonte profluxit, quatuor expedi solent eius velut circumstantia: prima peccatum aliorum Angelorum rebellium. Secunda persona quæ peccarunt. Tertia tempus quo peccarunt. Quarta negatio doni penitentia. Quæ omnia breuiter explicari possunt.

Dico secundo, reliqui Angeli qui adhæserunt Luciferi peccato, etam superbia peccato, eademque habuerunt motiva peccandi, quæ Lucifer habuit, independentiam à Legibus, imperium cum adoratione, vñionem hypostaticam, quam etiam potuerunt cognoscere non solum ut possibilem sicut Lucifer, sed etiam ut futuram: vnde in rabie maiorem acti recusarunt vñterius homini Christo subiici eumq; adorare.

Ratio est, quia certum est peccasse reliquos Angelos tunc imitatione, tunc sualione Luciferi ut mox dicam, ex vñtraque autem inducti sunt in superbiā & appetitum similitudinis cum Deo in honore ambientes omnes simul: independentiam, imperium, adorationem, vñionem hypostaticam. Quam etiam probabilissimum est ostensam fuisse à Deo ut decretam & futuram, Christumque ipsum coronatum gloriæ & honore principem omnium constitutum à Deo: quia post præsumptum Luciferi peccatum cuius vno hypostatica, ut absolute futura obiectum esse minimè potuit, decerni & reuelari potuit incarnatione ostendique rebellantibus, & diuinos honores ambientibus Deus homo ab ipsis adorandus. Et hanc arbitror fuisse petram scandali ad quam alii, & confracti sunt tumentes Spiritus, viderürque confirmari ex eo posse quod habetur Hebr. 1. *Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ, dicit & adorent eum omnes Angeli eius: & sic etiam explicari possunt omnia quæ afferri solent de peccato Luciferi contra Christum ab initio rebellantis, ille homicida est ab initio, & cetera quæ late prosequitur Suare lib. 7. cap. 13. & debent intelligi de peccato Luciferi quod sequutum est ex primo, & de peccato aliorum Angelorum, quos propterea constat, peccasse peccato superbiæ non omnino simili cum primo Luciferi peccato idemque vocatur ille iure merito Princeps inter filios superbiæ.*

Dico tertio, est probabilius sed non omnino certum quod Lucifer primus fuerit, & nobilissimus omnium Angelorum, sed dubium tamen non esse, quin fuerit ex superemis vnu. Ita enim omnino colligitur ex Scripturis vbi appellatur Lucifer. *Et principium viarum Dei, signaculum similitudinis, &c.* Quæ supera dixi. Fauet etiam ratio, quia vix alioqui potuisset præceteris ambire vñionem hypostaticam & imperium in alios *Volut erit (inquit Bernardus) habere subiectos, socios, dignitatis, non aliam sanè ob causam, nisi quia natura merito videbat se alii omnibus eminere.*

De Angelis aliis qui cediderunt cum ipso, tria haec dici possunt. Primum illos sanè plurimos, ac fortassis longè plures quam fuerint aut futuri sint homines, sed pauciores tamen quam illos qui permanerunt in gratia Duce Michaële, quod constat ex eo quod dicitur: *Draco cauda sua traxisse tertiam partem stellarum: dicitque*

Lucifer
primus
Angelorum.

Quot An-
geli rebe-
les.

De perfectione supernaturali Angelorum. 261

dicitque solemniter Iudex Christus: *Ite in ignem eternum qui paratus est Diabolo & Angelis eius, quod communiter etiam Patres afferunt; non solus cecidit verum regnum septus ingenui*, ait Nazianz. Carm. 6. Secundò, illos Angelos non ex uno tantum fuisse ordine, aut Hierarchia, sed ex singulis Hierarchiis, quia scilicet apud Apoftolum, numerantur inter Angelos Apostatas, Principatus & Potestates non appellantur autem vñquam Throni aut Seraphim quorum illi nominatur à puritate, aliorum nomen est ab ardore charitatis, neutrum autem reperitur in illis quo alienati sunt à Deo. Tertiò denique, illos omnes Angelos inductos ad peccandum fuisse à Lucifero, tūm exemplo tūm suaſione, quia tribuit Scriptura illi multitudinem negotiationis, & consentiunt Patres omnes ac Theologi ut mirum sit dubium hac in re fuisse Vasq.

Tempus peccati Angelorū.
Dico quartò, Angelos non peccasse in primo instanti sua creationis, sed neque peccare potuisse ex suppositione quod habuerint eo instanti gratiam, potuisse autem peccare si relieti fuissent natura sua: led neque peccarunt immediate post primum instantis, quia cum sint difficile mobiles non tam citò defecerunt à primò illo actu amoris, quem in primo instanti habuerunt, peccarunt igitur post spatium aliquod temporis, neque nimis longum neque nimis breve ut rectè docent Salmeron in 2. Epist. S. Petri disp. 3. & Molina hic art. 6. quia scilicet dicitur Lucifer ambulasse in medio lapidum ignitorum, perfectus fuisse in viis suis, donec inuenta est iniquitas in eo, assignatur etiam illi multitudine negotiationis accedit prælium commissum cum Michaële Diuinis tuente partes, quæ omnia notabilem quandam exigunt moram temporis.

Vtrum autem immediate post primum instantis sua creationis peccare Angelus potuerit, difficultas est tractari solita, dum agitur de compositione continui, vbi certum est instantia non esse immediata. Sed hoc ostensum alias est non obstat, quia potest in tempore diuisibili sumpto inadæquatè fieri actio tota simul & indiuisibilis quæ non commensuretur tempori.

Non egerunt pœnitentiam.
Dico quintò, nullum eorum Angelorum qui peccarunt egisse pœnitentiam, sed neque illam agere posse. Primum nemo negat Theologorum edicente sic S. Petro epift. 2. cap. 2. *Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudenib[us] inferni detrahens in tartarum tradidit cruciandos;* & S. Iudas v. 6. *Angelis vero (inquit) qui non seruauerunt suum principatum, sed deliquerunt suum domicilium, in Iudicium magni dei, vinculis aternis sub caligine reseruauit.* Secundum autem negant Scotus, Gabriel, Salmeron, Lorinus in citatam epistolam S. Petri, sed melius affirmant reliqui Theologi, quod Deus nullam ad pœnitendum gratiam lapsis concessit, quā erigerentur si vellent, & redirent ad Deum; sed statim obdurati sint & in reprobum sensum traditi. Videturque indicari verbis illis Apostoli: *Deus Angelis peccantibus non pepercit, vbi omnino indicatur quod Deus non fuerit paratus ad illis parcendum, & fanè inde colligi videtur, quia cum tanta fuerit Angelorum peccantium multitudine vix est credibile quod nullus egisset pœnitentiam, si eam omnes agere potuissent.* Locus Cyrilli Hierosolymitani Catech. 2. difficilis est: *Nescimus (inquit) quanta & Angelis condonauerit, indulget enim illis.* Sed hæc verba non possunt intelligi de condonatione propria facta malis, sed de sola bonorum præseruatione. Rationes ob quas Angelis spatium pœnitentia Deus negauit, quod hominibus tam amplum largitur, plures affiri solent, quas in tractatu de incarnatione recensabo. Dabit eas Vasques hic disp. 239. cap. 7. Mihi concludere luet cum Augustino tract. 95. in Ioanne sibi parci existimet velania hominum, supplicio terrenda est Angelorum.

SECTIO III.

An & quomodo boni Angelis perseverauerint in gratia, & meritum consummaverint.

S. Thomas, quæst. 62. art. 5.

EX his quæ dixi de peccato malorum Angelorum facilis est explicatio perseverantiae bonorum, vbi tria breuiter dici debent. Primo in quo instanti facta illa fuerit. Secundo per quæ auxilia. Tertiò quæ ac quantum fuerit illius meritum.

Ratio dubitandi primò est, quia tametsi non est difficile inuenire in duratione malorum Angelorum triplex instantis, gratiæ, peccati, & pœnae, tamen id videtur esse difficilis distinguere in duratione bonorum, vbi non est nisi gratia, & beatitudo, quia distinctione istorum instantium sumitur ex distinctione operationum Angelicarum, sed in bonis Angelis non est mutata operatio post primum instantis, quia perseverant in amore, que fuit operatio in primo instanti facta, ergo non est nisi duplex instantis in bonis Angelis.

Triplex dubitatio.

Secundo, vt Angelii perseverarent in gratia frustra nouum requirunt auxilium gratiæ, si gratia quæ data illis fuit, vt elicerent primum actum amoris in primo, potuit etiam sufficere ad perseverandum in illo actu amoris, sed potuit sufficere, igitur non fuit bonis Angelis necessarium nouum gratiæ auxilium, præter illud quod habuerant in primo instanti.

Tertiò, si meritum bonorum adeò brevi temporis interallo conclusum est, certè sequitur multos esse sanctos in celo quorum gloria longè sit maior, quā gloria supremorum Angelorum, quod tamen communiter non admittitur, nam exceptis B. Virgine Sancto Ioseph, & aliis fortalsē paucis certum est Angelos sicut longè sunt præstantioris naturæ quā homines sic abundatioris etiam esse gloriæ.

Dico primo, in duratione bonorum Angelorum non minus licet distinguere, tria instantia quā in duratione malorum, adeò vt sancti Angeli non sint adepti beatitudinem statim post primum instantis, sed in ea temporis mōra, quā mali Angeli peccarunt sancti fuerunt viatores & in statu meriti.

Affactio prima.

Primam partem quæ ponit triplex instantis in bonis Angelis, aliqui negant cum Valentia, & Vasque, sed diffidium est de vocibus, quod vt explicem, certum sit durationem totam Angelorum per certa quædam instantia solere diuidi à Theologis quæ instantia non sunt instantia nostri temporis, sed durationes permanentes operationum Angelicarum, quæ singulæ possunt coexistere pluribus instantibus, & pluribus etiam partibus nostri temporis. Instantis enim Angelicum est instantis permanentes, eo modo quo ævum & aeternitas dicuntur instantia, quia sunt durationes permanentes, non successiva, sed totæ simul, atque adeò indiuisibilis. Duratio ergo permanentes & tota simul cuiusvis operationis Angelicæ dicitur instantis Angelicum, idè tot in duratione Angelica, erunt instantia, quot erunt operationes inuariata, quædam vna succedit alteri. Angelus v. gr. per horam vel per diem manet in actu diuini amoris, finita horæ elicit actum odij, similiter per horam: Duratio duarum illarum operationum duo erunt instantia, quæ component tempus discretum, requiritur ad hoc vt plures illæ operations non fiant eodem tempore, sed vt vna sequatur aliam, alioqui non erunt plura instantia.

¶. Parte.

Itaque in malis Angelis non est difficile ostendere tria instantia, cum primò Deum amauerint, deinde peccauerint, postremo puniti sunt à Deo. De bonis Angelis res videtur obscurior ex eo quod malis Angelis peccantibus ipsi non mutauerint operationem primi instantis, sed perseverauerint in eodem amore.

Sed.

Tria instantia in bonis & malis Angelis.

Sed, ut dixi, leue hoc dubium est, quia æquè distingui potest triplex in bonis Angelis operatio, ac in malis, nam post primum instantis, in quo sine aduersario convertuntur ad Deum, & ipsum amant, nouus sine dubio debet succedere actus, quo resistant malorum Angelorum insultibus, non quod primum ille actus non ita seruens esse potuerit, ut resisteret etiam aduersariis insurgentibus, sed ibi cum nouum occurrat obiectum, nouus etiam sine dubio actus interueniatur, ergo etiam nouum instantis distingui potest.

In secundo instanti boni Angeli fuere viatores.

Secundam partem quæ asserit Angelos sanctos fuisse viatores in secundo instanti negat Ferrariensis lib. 3. contra gentes cap. 110. contra communem sententiam Sanctorum Patrum, & Theologorum: *Voluntatis fuit Angelorum* (inquit S. Prosper lib. 1. de vita contemplat. cap. 3.) *quod alias sponte cedentibus ipsis in sua dignitate manserunt*: Idem docet Augustinus lib. de Corrept. & Gratia cap. 11. vbi ait: *Sanctos Angelos per liberum arbitrium fecerunt in veritate*. Videturque committit quod Deus æqualiter se habuit ad omnes Angelos antequam aliqui corum peccarent.

Noua gratia necessitas.

Dico secundo, ut peccantibus malis Angelis, boni perseverarent in gratia, nouum eis necessarium fuit auxilium, fortius & robustius eo auxilio, per quod confortati sunt ad amorem in primo instanti suæ creationis.

Ratio est, quia sine auxilio gratiæ nemo continuare potest actum bonum prius inceptum, neque nouum illum actum elicere: Boni Angelis post primum instantis non tantum perseverarunt in illo actu amoris quem in primo instanti elicuerant, sed nouum etiam actum habuerunt, ut ostendebam, quo tentantibus malis Angelis restiterunt, ergo nouum illi sine dubio auxilium habuerunt. Et quia difficilior operatio est quando adeat vehementis tentatio, quam vbi nulla est huiusmodi occasio peccandi, maius etiam fuit auxilium gratiæ datum Angelis in secundo instanti ad resistendum tentantibus, & vehementer impellentibus ad malum, quam auxilium datum in primo instanti, in quo quieta & pacata erant omnia, sine ulla impulso ad malum.

Magnitudo meriti.

Dico tertio, in secundo illo instanti sancti Angeli meruerunt augmentum maximum gratiæ meritumque totum ita consummarunt, ut deinceps nihil sint meriti per opera quæ in statu beatitudinis exercent: v. gr. per hominum custodiam, & ministeria Reliqua commissa illis à Deo.

Ratio est, quia in eo instanti sancti Angeli plurimum creuerunt in gratia, in quo exercuerunt plura opera præstantissima virtutum nobilissimarum, modo perfectissimo: illa enim sunt tria, quæ ad augendam sanctitatem minimo tempore multum valent. Si perfectissimos actus elicias virtutum, si plurimos, si modo perfectissimo. Fuerunt autem tria illa in sanctis Angelis quibus ad excelsissimum gradum beatitudinis obtainendum, breuissimum à Deo concessum erat temporis sparium multiplicarunt actus virtutum, & earum omnium motuia contulerunt in unum actum negotiatores peritissimi, & eos summo cum furore sancti desiderij elicuerunt. Fuit videlicet Fides illa perfectissima, quæ falsis malorum suasionibus restiterunt, fuit Spei summa perfectio, Amoris furore mirabilis, Religionis studium eximium, humilitatis, constantiæ, fortitudinis virtutum denique omnium exercitium absolutissimum, quod ostendit breue illud sed potentissimum, ac tutissimum Michaëlis scutum dicam an telum: *Quis ut Deus?* Vbi quatuor Syllabis omnem videtur conclusisse absolutissimæ virtutis perfectionem. Victor Archangelus; hoc uno elogio, roti rebellium exercitui par & superior, & Deum vindicauit à calumnia, & viam sibi aperuit ad summam gloriam.

Quod autem consummatum etiam eo instanti fuerit hoc meritum, adeò ut deinceps nihil eis accesserit ad promerendum augmentum beatitudinis, receptissima Theologorum sententia est; quia licet non pugnet status beatitudinis cum merito, cum Christus & beatitudinem haberit, & meruerit tamen infinitè, tamen ex certissima Dei lege simul & iustissima, nulli creaturæ concessum est ut extra statum viæ vterius mereri possit augmentum gloriæ, alioqui homines etiam beati augere possent bene operando beatitudinem, quod esset sanè possibile si Deus velleret, sed aliter statuit Dei remuneratoris voluntas sapientissima, qui hominum & Angelorum sic diuinitus tempora ut pars via esset ad meritum gloriæ altera quies esset & terminus in possessione gloriæ, in altera prælium, in altera præmium.

Ad primam satis manifestè ostensa est distinctio trium instantium etiam in bonis Angelis quibus necesse fuit nouam elicere aliquam operationem, ut perseverarent in Fide Deo debita quod ostendunt etiam praliantis Michaëlis verba viætricia: *Quis ut Deus?*

Ad secundam ex secunda conclusione manifestum est, quod auxilio robustiori armari Angeli debuerent in secundo instanti ut pugnarent, & vincerent; operari enim sunt nouo & perfectiori modo quam ante.

Ad tertiam patet etiam ex tercia conclusione, quod breuissimo tempore magna obtineri potuerunt ab Angelis incrementa gratiæ. Plus videlicet spatiū conficit Sol uno quadrante, quam formica conficeret mille saeculūs.

QVÆSTIO III.
De tertio instanti malorum Angelorum statu nimirum damnationis, & pœna.

S. Thom. quæst. 64.

HAec tenus dixi peccatum & meritum Angelorum reprobatorum & electorum, nunc vox Domini diuidentis flammarum ignis, & malis Angelis in pœnam peccati ardorem decernentis, bonis autem splendore tribuentis in præmium, ut interpretatur eximiè Basilius in Psalm. 44. monet inquam vox illa ut diuissim agam de pœna, & de beatitudine horum spirituum inter quos tantum interiectum est chaos. Primo ergo ut accurate pœnam hanc explicem, nunquam sat is explicandam, & nunquam satis timendam propoundinga esse videtur Catholica veritas de pœna Dæmonum. Secundo, pœna sensus in qua præcipua difficultas est, & meret tenebrae. Tertio, pœna Damni.

SECTIO I.

Veritas Catholica de pœna malorum Angelorum.

VT magnitudinem hanc iræ Dei, & iustitiæ illius in rebellibus spiritus proponam, video præmiti debere quinque in quibus continetur Catholica veritas de hac pœna, vbi multa, sine dubio communia sunt reprobis hominibus, & Angelis. Primo, vtrum vere sit aliquis infernus in pœnam Dæmonum, & hominum. Secundo, vbi sit infernus, & qualis sit. Tertio, quænam genera pœnarum sint in inferno ad cruciandos damnatos. Quartio, quando cœperit pœna Dæmonum. Quinto, quandiu duratura sit.

S. I.

Vtrum vere sit infernus aliquis in pœnam reprobatorum Angelorum & hominum.

NEgant infernum illum esse Athei omnes, negant libertini, & plerique impij quibus accessere iam olim

Solutio
trium de-
bitatio-
num.

De perfectione supernaturali Angelorum. 263

olim Marcionitæ ac Albigenses, ac demum posteri-
ri saeculo Caluinus, Bucerus, Beza, excæcante illos
omnes dementiæ suâ, & claudente oculos, ne videant
exitium in quod ruunt; malunt enim negare infer-
num esse, quâ abstinere à malitia, quæ illos ad in-
fernū trahit. Contra quos omnes

Existentia
infernū.

Dicendum primum est, certissimâ Fide tenendum
esse, quod reuerâ constitutus à Deo sit aliquis infer-
nus, in quo reprobri omnes tûm Angeli, tûm homines
detineantur & torqueantur.

Ratio est, quia stultum omnino est infernum ne-
gare, si eum omnino esse, certissimè affuerent scri-
ptura omnes tûm veteris, tûm noui testamenti, si
Conciliorum, & Patrum, & totius Ecclesiæ suffragium
indubitanter definiat, si Ethnicorum eriam sapientum
omnium confirmet authoritas, si denique
tam evidentes coniecturae hoc demonstrent, vt luce
clarior appareat existentia hæc caliginis aeternæ. Nam
vbi quatuor hæc reperiuntur in rebus quæ à Dei vo-
luntate pendent, certè insipientis est dubitare, vel non
tenere aliquid tanquam omnino certum. Quid enim
ultra requiri potest, si Deus ipse per scripturas testis
sit, si Ecclesia, si Concilia, si Patres, si omnes sapientes,
si rationes esse infernum confirment, & credere certò
iubantur.

Ex scri-
pturis.

Primum ergo, nihil est frequentius in scripturis Te-
stamenti tûm veteris, tûm noui, Isaia 3. *Preparata
est ab heri Tophets* (id est locus Gehennæ) à Rege pre-
parata, profusa & dilatata, *nutrimet a eius ignis & ligna
multa, flatus Domini sicu torrens sulphuris succendens
eam.* Tophets (inquam) vallis est filiorum Ennon, vbi
cremabant Iudæi filios suos Idolo Moloch, & locum
designat vbi perduelles filios Deus crematurus
est in aeternum. *Preparata* vero est ab Heri, id est, à
principio mundi Diabolo & Angelis eius, explicatur
autem postea carceris huius dimensiones, & variae
conditiones, de quibus postea dicetur. Pergit idem
Propheta cap. 33. *Quis poterit habitare de nobis cum
igne devorante? quis habitabit cum ardoribus sempiter-
nis? vbi Deus, iuxta interpretationem Hieronymi &
Procopij, tervet impios exemplo ignis qui devorauit co-
pias Regis Sennacherib breuissimo tempore.* In Psalmis
autem Regius Propheta, nihil obicit oculis frequen-
tius, quam infernum, Psalm. 48. *Sicut oves in inferno
positi sunt, mors depascet eos.* Psalm. 93. *Nisi quia Dominus
adiuuit me, paulo minus habitasset in inferno anima
mea, alia omitto innumera, vbi Prophetæ, vbi Iob, vbi
Moyses usque adeo infernum proponunt, & graphicè
depingunt, vt cæsus sit qui hunc non videat, & stul-
tissimus qui non timeat.*

Testamen-
tum noui au-
thoritas.

Neque obscurius in Nouo Testamento Christus & Apostoli de inferno loquuntur sunt, Matthæus, Marcus, Lucas referunt, Christum dicentem & inculcamen-
tem, *bonum est tibi debilem intrare in vitam aeternam, quam duas manus aut duos pedes habentem, mitti in Gehennam in ignem aeternum, in ignem inextinguibilem: eum timete qui potest & corpus & animam mittere in gehennam: mortuus est diues, & sepultus est in inferno.* S. Petrus cap. 2. epist. 2. *Deus Angelis* (inquit) *peccan-
tibus non pepercit, sed rudentibus inferni detrac-
tos, in tartarum tradidit cruciandos.* Sanctus etiam Iudas, *Angeli qui non seruauerunt suum principatum, vinculis
aeternis sub caligine reseruauit.* Describenda hoc loco
essent Apocalypsis cap. 12. 14. 20. 21. vbi describitur
lacus iræ Dei magnus, torrens ignis & sulphuris de
quo bibunt, qui adorauerunt bestiam, & potauerunt
voluptatem mortiferam in calice Babylonis inde sta-
gnum ignis & sulphuris, puteus abyssi de quo exit fu-
mus in secula seculorum. Nunquid narrant Pro-
phetæ somnia? nunquid Christus deliria? nunquid
Apostoli aniles fabulas? an vera pandunt oracula, &
tradunt nobis ea quæ à Deo ipso didicerunt, vt illis

terri caueamus nobis à loco tormentorum? vel igitur
centies mentitus est Deus in scripturis, vel est reuerâ
infernus.

Secundò, eandem veritatem Catholicam creden-
dam proponit nobis Ecclesia, lingua Spiritus Sancti, & interpres omnium eius oraculorum, dicit autem
in symbolo Apostolico *Christum descendisse ad inferos,*
quod idem repetitur in Nicene, neque omittitur in
symbolo Athanasij, quod qui bona egerunt ibunt in vi-
tam aeternam, qui vero mala, in ignem aeternum, additque
statim, *hanc Catholicam esse Fidem.* Neque in symbo-
lis duntaxat omnibus hoc proponit Ecclesia, sed in
omnibus etiam Conciliis id definit, expressissimè
autem in Concilio Toletano 4. Arelateni 4. Floren-
tino sess. vlt. in litteris vñionis, & in aliorum omnium
professione Fidei; da enim unum vbi hoc non habeatur.
Denique sancti Patres vox etiam altera Ecclesiæ
mirabiliter in hoc argumento versati sunt, præsertim
quando ostendunt quam graue sit, non sentire quod il-
luminat, sentire quod cruciat, (vt loquitur S. Prosper
1. 3. de vita contemplat. c. 17.) *exundantis incendij ter-
ribiles crepitus pati, barathri fumantis horribili caligine
oculos obcacci, profundo gehenna fluctuantis immergi,
edacissimis in aeternum dilaniari veribus, nec finiri.*
Longum esset referre quæ habent Eucherius in homi-
liis ad Monachos, ex quibus aliqua in sequentibus re-
ferentur, Gregor. l. 4. Dialog. c. 36. & l. 9. 12. 13. Mo-
ral. Tertull. in Apolog. cap. 11. & 40. August. l. 21.
civit. cap. 11. Chrysost. orat. in secundum Domini ad-
uentum. S. Iustinus q. 75.

Tertiò, penetravit etiam ad Ethnicos hæc notitia
inferorum quam sine dubio à Moysè vt alia plura, vel
Ethnici, ab aliis scripturis didicerant. Referunt autem ex hu-
iismodi Ethnicis plurima Clemens Alexandr. in pro-
trept. Tert. loco citato. Minucius in Octauio, Aeneas
Gazæus in Theophrasto, Euseb. l. 11. præparationis,
Eugubin. de perenni Philosophia l. 1. c. 22. nam v. g.
de inferno expressè loquitur Plato in Gorgia sub fi-
nem, & in Phædone sub medium. Trismegistus c. 10.
Asclepij & c. 1. Pimandri.

Quartò, rationes etiam tûm à priori, tûm à poste-
riori probare possunt id quod intenditur. Prima sit,
quia iniustus Deus esset, si tot crimina, quæ committuntur
quotidie ab hominibus manerent impunita,
non puniuntur autem sepiissimè in hac vita vt pater,
ergo necesse omnino est vt in altera puniatur. Accedit
commissi in Deum enormitas peccati, quod nulla pœ-
na satis vñquam punire valet, nisi sit aeterna, ergo est
omnino æquum vt peccatores pro meritis in destina-
to aliquo loco supplicij puniantur vt videant semper,
quam malum & amarum illis sit in dominum deli-
quisse. Secunda ratio sit ex innumeris & ferè quoti-
dianis, tûm dæmonum, tûm hominum apparitionibus,
ex multorum etiam hominum raptu ad videndos in-
feros, accidunt etiam montes ignem vomentes, quos
inferni velut hiatus, & spiracula rectè vocat Tert.
vt ex illis coniiciatur de flammis in subterraneo illo
pœnarum thefauro reconditis, atque adeo etiam à
viuentibus infernus quasi videatur.

Hac quatuor vt in pauca nunc colligam, sic luber-
ratiocinari demonstratiuè. Nam in re quæ non est
necessaria, sed contingens à sola Dei voluntate pen-
det, nulla potuit probatio afferri efficacior & certior
quam si hoc voluisse Deum, certò afferat ipse Deus
per omnes scripturas, per totam Ecclesiam, per om-
nia symbola Fidei, per omnia Concilia, per omnes
Patres, per sapientes etiam Ethnicos, per evidentes
coniecturas. Imò addo si reuerâ daretur infernus
quem posse dari certissimum est, quoniam argumento
alio constare posset illum esse in altera vita quæ non
parat oculis, nisi eo quod diceretur à tot testimonis
adeo evidentiis, vt si vera illa non essent, certè iu-
stissimè

Authoritas
Ecclesiæ.

stissimè potuerint dicere se à Deo ipso deceptos esse
qui rei falsæ tam clara voluerit esse argumenta.

S. II.

Vbinam sit infernus, & qualis sit.

OStendi dari re ver à infernum, id est animas peccatorum & Angelos verè puniri à Deo, neque fabulam illam esse, sed certissimam, & compertissimam, & Catholicam veritatem, nun c vt respondeatur ad quæstionem quid sit, videndum est, an illud sit spatiū aliquod corporeum, an sit subterraneum, quā latum sit & profundum.

Dico secundo infernus locus est corporeus speciatim destinatus ad pœnam: in imis terræ visceribus effossus: profundissimus, & capacissimus multa continens milliaria: vbi detinuntur clausi Dæmones cum hominibus reprobis.

Locus corporeus.

Prima pars, quod infernus locus sit corporeus deputatus specialiter ad pœnam peccatorum probant allatae supra probationes Scripturarum, Conciliorum, Patrum, coniecturarum, & rationum. Sed adhuc tamen suppetunt alia non pauca quæ addi possint. Primum ex Veteri & Nouo Testamento, Sapientia 5. *Talia dixerunt in inferno qui peccauerunt: Ecclesiast. 2. 1. Via peccantium complana latipibus, & in fine illorum, inferi & tenebrae & pœnae: Depingitur autem graphicè Iob cap. 10. vbi vocat eam terram Tenebrosam & opertam mortis caligine, terram miseriae & tenebrarum, vbi umbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat: & cap. 20. de hominibus loquens indulgentibus voluptati: Dicunt in bonis dies suis, & in punto ad inferna descendunt, quod etiam regi Babylonio Isaia comminatur cap. 14. Veruntamen ad infernum detraheris usque ad profundum lacu. In novo etiam Testamento sæpiissimè locus idem describitur aliquando, vt dixi, (gehennæ) nomine: *Eum timete qui potest & animam & corpus perdere in gehennam: Aliquando nomine (inferni) mortuus est diues & sepultus est in inferno: Varie quoque in Apocalypsi pingitur: Lacus ira Dei magnus, torculari vini ire Dei omnipotens & mors secunda.* Secundò Patres idem sæpè reputant, & inferni horribilem speciem proponunt Tertullianus c. 47. *Apolog. Si gehennam comminetur quæ subterranea est arcana ignis, ad pœnam thesaurus, decharchinatur: Cyrill. lib. 1. in Isaia cap. 5. Locus est infernus, miseriarum animarum carcer horrendus, & orat. de exitu animæ docet eas animas quæ in peccato moriuntur, Deducit ad opaca terrarum, in terram tenebrosam, & fuliginosam, in infimas infernum carcerum partes, &c.* idem argumentum fusè persequitur Chrysost. homil. 49. & 50. ad populum. Denique aperta ratio est, quia sicut pro amicis Dei locus vnuus est quietis & premij, sic pro inimicis vnuus etiam esse debuit carcer & supplicij locus vbi miseri degant & moriantur ut victimæ domini exercituum, vt habetur Isaiae 34. Ieremias 46. Ezechielis 39.*

Sub terra effossus.

Secunda pars, quod effossus sub terra, & vicinus centro carcer ille sit ad quem nulla è cœlo lux penetrare possit, colligitur ex Scripturis Numerorum 16. *Disrupta est terra sub pedibus eorum, & aperiens os suum, devorauit illos, descendenterque vnu in infernum operi humo.* Idem indicant allata Iob testimonia, & alia vbi vocatur abyssus, puteus abyssi, profundum lacu. Patrum eadem vox est, quamuis subdubitate videantur August. lib. 27. Civit. c. 16. Gregor. lib. 4. Dialog. c. 42. Tertull. autem eleganter lib. de anima cap. 55. postquam retulit Platonem dixisse quod infernus sit velut gremium terræ, quo labes omnes mundialium sordium confluendo, & ibidem defidendo exhalent, statim adit, *Nobis inferi non nuda cauſas nec subdinalis aliqua sentina creduntur, & infossa terra & in alto vafitas & in ipsis visceribus eius abſtrusa profunditas.* Congruentia

demum afferri potest quia debuerunt damnati remotissimi esse à cœlo, & à Dei throno, sicut remotissimi sunt à misericordia. Imò in infimo debuerunt mundi loco agere, quod contemptissimæ sunt creaturæ, eo quod Creatorem contemplent; ed etiam confluere debuerunt omnes mundi sordes, vt augeant tenebrum fætorem; ed denique (vt dixi) nulla lux affulgere, vt in caligine sepulti luerent pœnas tenebrarum quas pretulerunt lumini cui fuerunt rebelles.

Tertia pars, quod amplissimus, profundissimus, capacissimus sit horredus hic carcer certissima est, quia debet esse sufficiens ad capiendam innumerabilem damnatorū multitudinem tūm hominum, tūm etiam dæmonum, qui sine dubio apparebunt in corporibus ignitis, ac proinde locum occupabunt sine penetracione. Multitudinem autem hominum damnatorum putat Lessius peruenturam ad vices aut tricies mille milliones coniectura ducta ex saeculo 6o. quibus duraturus esse creditur mundus: alij extendunt ad centum millia millionum vnde colligunt locum illum esse debere capacissimum, in quo sit etiam stagnum illud ingens ignis & sulphuris de quo postea. Quantum autem spatium illud esse debeat non satis constare potest. Ribera in cap. 14. Apocalypsis putat spatium eius esse stadiorum mille sexcentorum, quæ continent millaria Italica Ducenta, & Germanicas Leucas quinquaginta. Spatium verò illud valde contrahit Lessius ad duas scilicet Leucas cubicas, quas contendit sufficere ad capiendam damnatorum multitudinem decuplo maiorem, præsertim cum damnati non ita sint disponendi vt liberè possint ad variâ loca moueri: congregabunt enim omnes in vnum cumulum instar carbonum, aut lignorum ardentium: stupa enim collecta synagoga peccantium, & consummatio illorum flamma ignis.

Ampliss.
mus.

Quarta pars quod eo carcere clausi sint Dæmones omnes, & homines damnati, sequitur ex dictis: quod tamen ira intelligi debet vt ante diem Iudicij multatamen Dæmones extra infernum vagentur & versentur in aere, qua communis est sententia Patrum & ad Fidem Apostolicam pertinere afferit August. lib. 11. in Gen. c. 26. Videturque colligi ex Scripturis vbi appellantur Dæmones: *Reſtores tenebrarum harum; spiritualia nequitia in cœlestibus: Principes potestatis aëris huius.* Sed post diem Iudicij claudentur omnes tetro illo carcere vt describitur c. 20. Apocalypsis.

Carcere dæmonum, & hominum.

Ex quibus omnibus difficile non est colligere, quā sit horribile antrum illud subterraneum longissime diffitum à cœlo, vastissimum, profundissimum, caliginosissimum, & fecundissimum. Vocab. Isaia: *Humum picis & sulphuris. Iob, Terram tenebrosam, & opertam mortis caligine.*

S. III.

Quenam genera pœnarum sint in inferno.

Sic tradita horribilissimi carceris velut ichnographia. Sequitur vt ea proponā genera pœnarum, & tormentorū quorum locus proprius est infernus: quid nimis teneri debeat tanquam omnino indubitatum de illis pœnis: quid verò dubium aut etiam fictitium iudicari debeat. In primis autem celeberrima difficultas est, vtrum ibi sit verus & propriè dictus ignis crucians damnatos: quomodo autem ipsos etiam spiritus cruciare possit, postea explicabitur.

Esse autem verum ignem in inferno negarunt iam olim omnes Epicurei, & Athei apud Laertium, & nunc recentiores Heretici apud Coccum lib. 10. c. 7. ex Catholicis solus inuentus est Catherinus qui ausus est dicere ignem inferni non esse nisi metaphoricum neque aliud esse quām grauissimum dolorem ab irato Deo.

Ignem in
inferno ne
garunt ali
qui.

Ratio

De perfectione supernaturali Angelorum. 265

Triplex
dubitatio.

Ratio verò dubitandi esse potest primò, quia sicut in scripturis dicitur esse in inferno ignem, sic dicuntur etiam esse vermes, vindicta impis ignis & vermis, & alibi ignis eorum non extinguitur, & vermis eorum non moritur: dicuntur etiam esse niues Iob. 24. Ad nimium calorem transeat ab aquis niuibus: sed vermes & niues non ibi sumuntur nisi metaphoricè, ergo ignis ibi duntaxat est metaphoricus.

Secundò multi etiam Patres ignem non ibi videntur ponere nisi spiritualem ac metaphoricum præser-
tim August. & Damasc. viderurque ex Euangel. Luca posse confirmari, nam ibi dicitur ardere diues epulo, eo prorsus modo, quo dicitur habere linguam, quam postulat refrigerari: sed cum non sit nisi anima, linguam illam non intelligitur habere nisi metaphoricè, ergo ignis ibi etiam est solum metaphoricus & im-
proprius.

Tertiò, non appetet qualis esse possit ille ignis, qui non eger pabulo, non consumit damnatorum corpo-
ra, lucem non haberet, neque speciei eiusdem esse potest
cum nostro igne.

Conclusio
affirmans.

Dico tertio, certissimum omnino esse, neque sine summa temeritate negari posse quod sit in inferno verus ignis corporeus, quo crucientur damnati omnes tūm Angeli tūm homines; ita constantet Catholici omnes doctores contra temerarium Catherini placitum quod hæreticum esse meritò indicat Suares: alij cum Valsq. Arrub. Petauio solā certitudine theologicā putant haberet, sed omnino indubitata, quod in inferno sit verus ignis.

Scriptura.

Primo enim non potuit Deus in omnibus scripturis ignem hunc clarius demonstrare Deuter. 32. *Ignis succensus est in furore meo, & ardebit usque ad inferni nonissima, in hebreo habetur usque ad voraginem inferiorem. Iudith. 16. Dabit ignem & vermes in carnes eorum, ut trahant & videant usque in sepius eternum. Ps. 20. Pones eos ut cibarium ignis, in tempore vultus tui, Dominus in ira sua conturbabit eos, & devorabit eos ignis. Psalm. 139. Cadent super eos carbones, in ignem deuices eos, in miseriis non subficiunt. In nouo autem testamento mirum est quām crebrō ignem illum nobis Christus obijciat in sententia Iudicis Matth. 25. Ite in ignem aeternum qui paratus est Diabolo. In parabola Zizaniorum Matth. 13. Exibunt Angelii & separabunt malos de medio in foro, & mittent eos in caminum ignis ibi erit fletus & stridor dentium. Marci 9. Bonum est tibi debilis introire in vitam, quām duas manus aut duos pedes habentem mitti in ignem inextinguibilem, ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Luc. 15. Crucior in hac flamma. Apocal. 14. Si quis adorauerit bestiam cruciabitur igne & sulphure, &c. Quarto ego hīc, utrum illa sint clara, vel utrum sapient metaphoram.*

Patres.

Secundò, Sancti Patres ignem illum realem certò profitentur Augustinus lib. 21. ciuit. cap. 10. docet, quod veris sed miris modis spiritus incorporeos panā corporalis ignis affigit. Ambrol. in Psal. 118. perturbari se ait cogitantem ignem illum perpetuum, illud sine fine incendium perfidiorum. Cyprianus sermon. de ascensione Domini, incorruptibiles flamma nudum corpus allibent, ardebit purpuratus diues, in proprio adipe fixa libidines bullient, & inter sartagines & flammas miserabilitia corpora cremabuntur. Eucherius mirabiliter homil. 1. ad Monachos: *Cum (inquit) inextinguibilis caro ceperit, & infecta peccatis medulla seuissimis gehenna ignibus penetrari & more feruentium metallorum, inextinguibili ardore, tota hominis substantia, intus infundi, & de parentibus flammis corpora & anima ex parte consumi, ex parte nutrita, ut inter medios ignium globos damnata natura, det pabulum, & accipiat incrementum. Vide Tom. I.*

cetera, concluditque: *Vae qui lugenda in posterum, videnda nunc credunt, ve quibus haec prius experienda sunt, quam credenda.*

Neque verò certum duntaxat est, quod ibi sit verus ignis, sed etiam planè constat, quod sulphureus ille sit, conuertentur enim (vt ex Isaia referebam) torrentes eius in picem, & humus eius in sulphur. Psalm. 10. *Pluet super eos laqueos, ignis & sulphur pars calicis eorum. Imò illud esse vatum & immensum stagnum ignis sulphurei, quod cauitatem illam ex parte repleat habetur ex citatis locis Apocalypsis, vnde rectè colligit Lessius libro 13. capite 24. qualis futurus sit damnatorum in inferno situs, & modum quo asuri sunt, mergentur enim intra stagnum in aceruos collecti, neque flamma solùm exteriùs applicabitur, sed membra omnia & viscera inflammat, ardebuntque omnes ut carbones accensi, & ut ligna in fornacem coniecta, & spiritus ira Domini succendens eam.*

Dico quartò, præter ignem illum quo torquentur damnati, certum est fore in inferno tenebras horribiles, fætorem intolerabilem, fumum densissimum, fletum & stridorem dentium, aliisque tormentorum genera, quæ Dæmonibus erit liberum ex cogitare, ac exercere iuxta singulorum demerita.

Primo enim, tenebrarum scriptura frequenter meminit Ecclesiast. 21. *Via peccantium complana a lapidibus, & in fine illorum, inferi, & tenebra & pene; Iob etiam vocat terram tenebram & operam mortis caligine. Dicunt etiam sapè Patres quod peccator à tenebris transit ad tenebras, & ita interpretantur id quod dictum est à Christo de tenebris exterioribus in quas mitti iubetur ille qui ueste nuptiali non est induitus tempore coniuij nuptialis: & sanè causat caliginem horrendam fumus densissimus ab igne prodicens sulphureo: & in centro terræ lux affulgere desuper nulla potest, neque permeare opacissima regula totius elementi terræ. Neque tamen decrit illis aliqua lux umbrosa, & nigra, & mediis flaminis emicantis per quam spectare miseri possint spectra horribilia monstra immania; tūm dæmonum, tūm aliorum hominum, quorum corpora fædissima visu horrenda erunt.*

Secundò, fumus ex tanto igne, & ex tot caderibus exustis omnino sequitur, & illius meminit sapissimè scriptura tanquam tormenti molestissimi præfertim in Apocalypsi ubi dicitur fumum fornacis magna ascendere in secula seculorum, & è puto abyssi erumpere fumantes globos. Continetur autem neque fumum evaporari potest halitus pestifer, sed totus intra carcerem retentus incredibiliter torquet miserios.

Tertiò, fætor inde sequitur qualē nulla vñquam fætor, camarina protulit ex confluentibus, vt dixi supra, omnibus mundi fôrdibus in illud sterquilinium, ex sulphureis & venenatis stagni vaporibus, sed præfer-
tim ex illa tot cadauerum exustorum colluvie, vnde fætor exhalans mephitum fætidissimam sensum odoratus torquebit miserabiliter; si enim vel vnum caderet sufficit ad incendium locum capacissimum, quid non efficiet tot purulenta corpora, ulcerosa, putrida, lurida, & tot sacerulis morientia sine fine mortis?

Quartò, fletus & stridor dentium quorum meminit sapè Christus, respondere omnino videntur pœnae damni, & pœnae sensus, in quas tota damnatorum miseria solet diuidi pœnae damni est priuatio beatitudinis, & bonorum omnium naturæ, gratiæ, glorie, si solam excipias existentiam, quæ bonum etiam esse desinet propter cumulum malorum quem cogetur pa-

Assertio
de reliquis
tormentis.

Fumus.

Pœna
damni &
sensus.

ti: pœna sensus est dolor positius, illatus ab exterrinis obiectis. Hæc enim duo summam efficient damnati miseriam, quod omni bono careat, quod omne sentiat malum, primum efficiet tristitiam maximam & fletum, ex secundò dolor erumperet & stridor dentium propter intolerabiles cruciatus. Hæc autem diuinitio adæquata sine dubio est, quia inter malum priuatuum quod est pœna danni, & malum posituum quod est pœna sensus, nihil potest esse medium.

Vtrum autem tristitia & afflictio illa quam habent damnati de priuatione omnium bonorum præsertim verò beatitudinis, pertinet ad pœnam danni, an vero ad pœnam sensus, leuis quæstio est, nam huiusmodi ineror propriè loquendo est pœna sensus, cum sit malum positum & priuatio etiam beatitudinis etiam si nullus sequeretur ex ea dolor semper esset verum malum, sicut amentia est vera pœna, quamvis ignoratur ab eo qui eam tolerat: & in pueris vera erit damnatio, quamvis tristitiam eorum Deus sit impediturus. Potest tamen illa tristitia dici esse accessoria pœnae danni, quia connaturaliter ex ea sequitur: Neque verò illa pœna danni potest dici æqualis esse in omnibus, quia est priuatio inæqualis beatitudinis, & tristitia etiam inæqualis ex ea sequitur propter diuersam apprehensionem.

Reliqua supplicia.

Quintò denique varia & inaudita tormentorum genera Dæmones excogitabunt pro libito ut excrucient miseros specialiter id commeritos ob diuersa peccata; sic enim videtur indicari Proverb. 19. *Parata sunt derisoribus indicia, & mallei percutientes fulgorum corporibus.* Vide omnino Cyprianum lib. de Laude Martyrii: Prosperum lib. de Vita contemplat. cap. 10. & ratio videtur esse, quia certum est inæqualia omnino esse tormenta damnatorum, imò & varia pro diuersis peccatis destinata esse supplicia, sicut varia in cœlo pro variis virtutibus sunt assignata præmia, si autem nulla essent alia tormenta præter ignem tenebras horrendi carceris & cetera quæ hactenus numerabam, vna esset damnatorum omnium pœna sensus, tametsi enim rectè ab Eucherio ignis inferni sapiens dicitur, ex eo quod inæqualiter cruciat damnatos, & pœnam adæquat demeritis peccatorum, tamen perpetuum erit hoc miraculum, & longè videtur conuenientius quod ex aliis tormentis ponatur inæqualitas pœnarum illa quam dixi, ergo præter ignem alia sunt etiam in inferno genera pœnarum. Vnde

Non est ignis metaphoricas.

Ad primam Respondet non improbabiliter ponit à nonnullis verum frigus, & veros vermes in inferno propter allatas scripturas: sed vtrumque tamen ab aliis probabilius negari. (Vermis) enim nomine significari solet communissime in receptissimo loquendi more conscientiæ remorsus, & perpetua eius accusatio & ita vulgo explicit Patres, quia cum vermium morsus in tormento ignis esse iudicetur leuis pœna, non videtur admittendum esse tantum miraculum, vt viua perficiat inter flamas hæc animalia. Frigus etiam illud magis esse solarium quæ pœna: & locus Iob longè aliam habet explicationem, est enim duntaxat imprecatio temporalis pœnae in adulteros, quibus omne genus imprecatur pœnarum: & sanè si essent in inferno niues non video quare diues epulo aquæ guttam tantæ postuleret contentione ad refrigerandum lingam. Itaque nullæ ratione paritas est inter illa omnia & ignem cuius tam crebra, & tam constans in scripturis mentio est, vt illæ intelligi alio modo nequeant, de frigore nunquam nisi semel etiam vbi non agitur de inferno: vermis autem etiam in communis loquendi modo significat dolorem internum de peccatis.

Ad secundam Resp. illos Patres qui visi sunt dicere ignem inferni esse spiritualem, voluisse tantum significare ignis illius, & nostri differentiam: quia scilicet non eget materia quam consumat, non destruit corpora quæ cremat, extingui non potest, lucidus non est, sed tantum calidissimus: cum autem cruciet corpora, certum est etiam illum spiritualem non esse sed corporeum. Ad id quod additur de lingua diuinitis epulonis, Respondeo probabitur illam esse tantum parabolam vbi homo integer in eo statu describitur in quo post resurrectionem futurus est vnde tam ignis quæ lingua metaphorice non sumuntur sed propriæ.

Non differt species à nostro.

Ad tertiam Resp. ignem inferni eiusdem sine dubio esse cum nostro speciei, quamvis differat ab eo accidentaliter, propter maiorem densitatem materiæ, & actuitatem longè acerbiorem. Fateor esse aliquo modo supernaturale quod non indigeat pabulo, neque corpora consumat ut rectè docent Augustinus lib. 22. Cuius cap. 2. 3. & 4. Tertullianus cap. 48. Apolog. Est enim difficile, quomodo ignis qui omnia mixta soluit, & extenuat omnem humiditatem, non resolutam tamen corpora damnatorum. Sed certum tamen est diuinâ id virtute fieri quæ prohibet calor extenuet & dissipet, sed duntaxat cruciet. Explicat Augustinus exemplo Salamandæ, montis Æthnæ, carnis Pauonis & aliorum quæ inter ignes dicuntur illæfa manere.

§. IV.

De tempore quo caput pœna demonum in inferno.

Abemus locum & genera pœnarum quibus cruciantur spiritus nequam, nunc de tempore quo cœpere puniri, triplex potest esse sententia, prima quod eo ipso instanti puniti sint quo primum peccarunt. Secunda, quod illorum damnatio in extremam diem iudicij sit dilata. Tertia, quod non eo quidem instanti quo peccarunt damnatio eorum cœperit, sed breui aliquo temporis spatio post peccatum commissum.

Prima de btitatio.

Ratio autem dubitandi est primum, quia impossibile omnino videtur, ut quo instanti peccarunt mali Angelii, eo etiam puniti fuerint, quia tunc cum aliquis reuerat damnatus est, priuatur omni gratia sufficiente, sed quo instanti Angelus peccauit habuit sufficiens auxilium ad non peccandum, ergo non potuit Angelus damnari eo instanti quo peccauit. Deinde Angelus in statu damnationis iam constitutus, est impotens ad non peccandum, eo autem instanti quo peccabat, erat potens ad non peccandum, ergo eo instanti non potuit Angelus damnari. Denique argumentari licet à simili de beatitudine, quia non potest eo instanti fieri beatus quo potest peccare, ergo neque potest eo instanti damnari quo potest non peccare.

Secunda, videtur etiam quod Dæmones igne inferni non crucientur nunc, sed quod ea pœna dilata illis sit post diem iudicij, tum in extrema sententia supremus iudex dicturus sit, *Ite in ignem eternum qui paratus est Diabolo, & Angelis eius,* vbi significari omnino videtur quod illa pœna in tempus illud referuata sit, sicuti etiam videntur dicere sancti Petrus & Iudas locis sæpè citatis, vbi dicitur: *Quod in indicium magni dies referuantur cruciandi Angelis rebelleres.* Imò certum est id ab innumeris asserti Patribus, atque adeo erroneum esse nullo modo potest.

Secunda dubitatio.

Dico quintò, certum est non fuisse Dæmones damnatos eo instanti quo primum peccarunt, quia quis

Affilio Bipartita

De perfectione supernaturali Angelorum. 267

eo etiam damnari potuerint neque pœna eorum in diem Iudicij dilara est, sed eadem fuit ab initio quæ futura est in æternum.

Prima pars. Primam partem ferè solus inter Theologos negat Ferrariensis alij omnes asserunt perfistiſe Angelos aliquo tempore in malitia, præſquam iuſtus in eos deiecerit Iudex; ſic enim fuaderet prælium illud commiſſum in cœlo inter bonos & malos Angelos. Deinde nullum haēcenus ex Scripturis, aut ex Patribus fundamentum dicendi pœnam hanc tam ſubito rebelibus illatam fuſe, preferti cum conſet peccata in cœlo Angelos vbi torqueri pœna ignis non potuerunt.

Quod autem potuerint eo ipſo instanti quo pecarunt etiam damnari, negant nonnulli Theologi cum Suarez lib. 8. cap. 2. Mihi verò cum communis sententia videatur debere aſſeri, quia ſicut eo instanti priuati ſunt mali Angelii Dei gratia, ſic potuit eiſi irrogari pœna; non enim video cur eodem illo instanti temporis, ſed in posteriori tamen instanti naturæ non potuerint torqueri pœna ignis.

Secunda pars. Secundam partem quæ aſſerit Angelorum damnationem eſſe nunc integrè peracta, non autem in diem iudicij dilatam negat Caſtianus in cap. 2. 2. Petri, & videatur etiam cum illo ſentire Petavius l. 3. cap. 4. à num. 11. Sed illa tamen communissima eſt, neque ſatis tuto negari potest, ut recte docet Bellarm. l. 1. de Sanctorum beatitudine. c. 6.

Ratio eſt, quia Concilium Florentinum in decreto Fidei definit animas defunctorum ſtatiū poſt mortem ſi contigerit eis habere peccatum mortale, ſtatiū in infernum detrudi, non habuit autem Concilium rationem dicendi hoc de hominibus magis quæ de Angelis: quomodo enim de illis magis hoc verum eſt, quām de aliis, cum aequè Angelii nunc ſint extra viam, ac animæ à corpore ſeiuētæ, vel cum aliter Deus ſe cum hominibus gereret quām cum Angelis. Imò ſi Angelii boni ſtatiū poſt perſuerantiam adiuiſi ſunt in cœlum ad beatitudinem consummatam, certum etiam eſſe debet, quod mali Angelii ſtatiū poſt peccatum retruſi ſunt in infernum, quod etiam citato loco ſignificat S. Petrus in ferri rudentibus detrac̄t̄os, n. eternum tradidit cruciandoſ, vbi fermo non eſtde futuro, ſed de præterito.

Solutio dubitatio- num. Ad primam Resp. quod damnatio ſignificet, & tormentum ignis, & carentiam omnis auxiliij gratiæ, certè non potuit Angelus damnari eodem instanti quo liberè peccauit, ſi autem ſumatur pro tormento ignis duratio in æternum, & carentia certa omnis auxiliij non pro eo instanti, ſed pro ſequentibus certè non videtur dubium, quin poſſit Angelus eodem instanti quo peccat puniri.

Ad ſecundam Rcfp. Patres illos omnes qui viſi ſunt dicere quod Angelorum damnatio eſt dilata vſq; ad iudicium, explicari debere de confirmatione ſententiae, quæ tunc ſiet pro Angelis & hominibus; tunc enim omnes in inferno claudentur, neque liberum demonibus erit ire ſuper terram aut in aere manere, vbi multi nunc habitant: Christus cum dixit ignem illum paratum eſſe diabolo & Angelis eius, non negat propriea illos capiſſe priuili illo igne cruciari: ſicut etiam S. Petrus & Iudas ita dicunt dæmones referuari ad diem iudicij, ut etia dicant illos iam rudentibus inferni detrac̄t̄os torqueri.

S. V.

Vtrum pœna dæmonum in inferno futura ſit alterna.

Hoc eſt yltimum punctum ex quinque illis quæ proponueram & omnium maximè admirabile

Tom. I.

quod creaturas adeo nobiles, vnam ob culpam in æternum Deus proiecerit, neque apponet ut illis complacitor fit adhuc, quod omni generi probationum fuaderi omnino debet, & perſuaderi, eſtque probatum accuratissimè prima ſecunda in tractatu de peccatis, nunc autem iis omiſſis quæ ibi dixi.

Ratio dubitandi ſit primum, quia quoties ſcriptura comminatur æternas pœnas, explicari facile potest de longissimi temporis mora, quo paſto certum eſt, ſæpè in ſcripturis ſumū æternitatem: ut cum dicitur Ps. 88. *Quod ſemen Davidis in æternum manebit, & luna dicitur perfecta in æternum*, hoc eſt in longum tempus, ergo etiam æterna pœna nominē potest intelligi pœna diuturna.

Secundò, grauiffimi multi Patres in hac videntur omnino eſſe ſententia: notum eſt enim de Ori- gene id eſſe non poſſe dubium, ſed præter illum etiam vix aliter explicari poſſunt. Gregorius Nyſenus & Nazianzenus, imò & Hieronymus cum Ambroſio ſati perſpicuè locis olim adductis ſuam mentem explicant, & videntur negare pœnarum æternitatem.

Tertiò, ratio quæ id probet, vix afferri vlla potest imò ſi peccatum infinitum non eſt neque meretur pœnam infinitè intenſam, vix ostendi potest quomo- do mereatur pœnam infinitam in duracione.

Dico ſexto, pœna dæmonum ita erit æterna ut nullo vnuquam temporum lapsu, nulla ſæculorum quantacunque accessione finem habitura ſit. Ita omnino loquuntur quotquot Chriftiani ſunt.

Primo enim reſtatur id Deus ſæpiſſimè in ſcriptu-ris vtriusque testamenti, ut ſæpè in ſuperioribus dixi, v. gr. Iſaiae 66. *Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguitur*, quibus verbi prophetiam ſuam concludit Prophetas: *ut legentibus infigat aculeum obijcens pœnarum perennitatem*. Danielis 12. *Multi qui dormiunt in terra puluere, euigilabunt, alij in vitam æternam, alij in opprobrium, ut videant ſemper*: in hebræo habetur in contemptum ſempiternum. Ps. 91. *Nimis profunda factæ ſunt cogitationes tue, vir exſipiens non cognoscet, & ſtultus non intelliget hæc, cum exorti fuerint peccatores ſicut fani* &c. *ut intereant in ſaculū ſaculi, tu autem altissimus in æternum domine*. Iudith. 16. *Dabit ignem & vermes in carnes eorum, ut vrantur & ſentiant uſque in ſempiternum*. Ex nouo etiam teſtamento non obſcuriora neque pauciora ſuppetunt teſtimonia, Matth. 25. *Ite in igacem æternum, ibunt hi quidem in ſupplicium æternum, iuſti autem in vitam æternam*; legit Auguſtinus in combustionem æternam. Theſſalonicensi. 1. *Qui pœnas dabunt in interitu æternas à facie Domini*. Apocal. 14. *Si quis adorauerit beſtiam cruciabitur igne & ſulphure, & fumus tormentorum eius aſcendet in ſaculū ſacu- lorum*.

Secundò, reſtatur Deus id etiam per Eccleſiam Patres, quæ in omnibus conciliis id definit, in omnibus Symbolis id proponit, in omnibus conuentibus id edicit. Sed per interpretes etiam ſuos id eſt sanctos Patres id crebro repetit, & per eos pœnarum æternitatem ſemper inculcat fidelibus ut æternitatis memoria inſixa hæreat illorum cordibus, ſic enim tradit Auguſtinus lib. 21. ciuitat. per multa capita, libro de cura pro mortuis, & in Enchiridio cap. 110. alibique ſæpius Gregorius lib. 13. Moral. cap. 16. lib. 4. Dialogor. cap. 44. Chryſoſtomas homil. 9. in priorem ad Corinthios, homil. 13. ad Philipp. homil. 12. in aeta. Eleganter omnino Tertullianus in Apolog. cap. 45. *Enim uero, inquit, nos qui ſub Deo omnium ſpeculatori dispungimur, quique ab eo æternam pœnam prouidenter merito ſoli innocētia occurrimus, & pro ſcientia plenitudine, & pro latebrarum diſſiūtate, & pro magnitudine cruciatus, nō diuurni verū ſempiterni eum timentes, &c.* Minucius

Prima du-
bitatio.

Secunda du-
bitatio.

Tertiā
dubitatio.

Minucius Felix in Octauio: *Nec tormentis aut modus vallis aut terminus, illuc sapiens ignis membra viri & reficit carpit & nutrit.* Cyprianus lib. ad Demetrianum, quando hinc excessum fuerit nullus iam pænitentia locus est, hoc vita vel amittitur, vel tenetur: Fulgentius lib. de Fide ad Petrum, firmissime tene & nullatenus dubitos ex ore Dei iusti aeternique Iudicij sempiterna & incommutabili prolata sententia, iniquos semper arsuros cum Diabolo. Demam ut alios omittam Eucherius homil. I. ad Monachos: *Quia non recipit causa remedium, carebit fine supplicium, occidente itaque pœna, & vivificante sententia labii faciis materia reparabilis, & nunquam ad metam malorum termino fugiente perueniet, &c.*

Ratio.

Tertiò, cur huiusmodi pœna iuste debita sit peccato licet finito, fusè alibi tradita est; reiectis enim pluribus aliis quæ sine dubio vel nihil probant, vel probant similiter debitam esse peccato veniali pœnam aeternam, hæc vna placuit quæm breuiter sic concluso peccatum mortale tandi purifici debet, quandiu integer manet reatus pœna qui per illud contractus est; quandiu enim manet obligatio ad pœnam subiri etiam debet pœna: Sed reatus pœna quam commeruit peccatum mortale integer perseuerat per totam aeternitatem, quæ per illud peccatum in eo statu homo vel Angelus constituitur, in quo nihil omnino satisfacit offenso Deo; cum enim principium vita in eo non sit per quod opera redundunt satisfactoria, & meritoria, certè nihil unquam detrahit de obligatione soluendi, quæ proinde semper perseuerat integra, ergo per totam aeternitatem meretur pœnam. Sed hæc alibi fusius vbi omnia etiam sunt soluta quæ aduersus rationem illam opponi possunt.

Solutio dubitatio- num.

Ad primam, Resp. concedendo quod in Scripturis aliquando ut aliquid significetur longo duraturum tempore, dicitur duraturum in aeternum ut ex multis locis conuinci potest. Sed nego tamen quod ea Scripturæ in quibus significatur aeternitas pœnarum, intelligi eo modo possint, primo quia sèpè dicitur quod illæ finem nunquam sint habituæ: *Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur.* Deinde ita intellexere omnia Concilia, omnes Patres, tota explicat Ecclesia, aeternæ igitur erunt in inferis id est nunquam finiendæ misericorum pœnae; implebunt saecula & manebunt integræ omnibusque maiores saeculis, cogita tot saeculorum millions quo sunt in omnibus arboribus folia, in omnibus animalibus pili, in omnibus oceanis & mariis, & fluminibus guttae, in omnibus littoribus arenae, in quo necessaria essent pulueris grana ad replendam capacitem totam à centro terræ ad superficiem conuexam cœli empyrei, quæ multitudo excedit totum illud quod humana cogitatio potest assequi, & tamen post illam adhuc integra aeternitas illa suppliacionis erit, & restabunt post illam infinita saecula.

Ad secundam, Resp. concedendo negatam fuisse ab Origene pœnarum aeternitatem, haufta ex Platonis fontibus infania. Fuit enim ille sine dubio author dogmatis huius quo dicebatur Diabolum purgatum vitiis atque peccatis, pristinam aliquando gloriam recepturum ut loquitur Theophilus Alexandrinus epist. 2. Paschali. immitterò autem purgare ab eo errore Origenem nisi sunt nonnulli recentiores, cum tamen credibile non sit illum potuisse à tot Patribus falso accusari, & à quinta Synodo; nullus enim est ferè Patrum qui non hanc maculam Origeni attribuat, præsertim Hieronymus, Epiphanius, Augustinus, Sophronius, ut nullus planè defensioni eius locus esse posse videatur. Gregorius Nyssenus explicari difficile potest. Nazianzenus Hieronymus & Ambrosius de solo loquuntur igne purgatorijs.

Ad tertiam Respondeo allatam rationem effica-

cem esse, & si lateret nos ratio tantæ Dei severitatis sufficiens tamen ratio esse posset iustitia Dei, sic æquissimè decernentis.

SECTIO II.

De Pœna sensus propria Dæmonum ab igne inferorum.

Habes ex hac tenus dictis Catholicam veritatem de pœna malorum Angelorum; dixi enim illos vero igne pro certo cruciari, locum vbi cruciantur, tormentorum genera quibus cruciantur, tempus à quo cœpit eorum supplicium, & tempus quo illud est duraturum: in quibus certa & comperta sunt omnia, parum autem aut potius nihil esse potest controveria Theologicæ. Nunc autem modus quo ignis ille corporeus cruciare potest & infligere dolorem spiritibus qui verè sit, & vocari possit combustio, difficultas est, ut fatentur omnes cum Augustino adhuc insoluta, nec ylo humano ingenio solubilis: in qua tamen ut probabilitate faltam dicamus, si dicere non possumus omnino certa. Primo mihi aperiendus videtur status difficultatis & ratio dubitandi. Secundò, solutiones minus probabiles afferendæ ac reiiciendæ. Tertiò, exponenda probabilius resolutio controveriæ. Quartò soluenda tota ratio dubitandi.

§. I.

Status difficultatis & ratio dubitandi.

Fundamentum ergo difficultatis totius hoc loco Fundamen-
tum difficulta-
tis. est, quia ex hac tenus dictis omnino constat, quod ignis non modò cruciat, sed etiam vrit Dæmones non metaphorice sed verissimè ac propriissimè, tam enim est certum quod non est metaphorica duntaxat combustio Dæmonum, quæ est certum illos cruciari à vero igne qui non sit tantum metaphoricus; *Dicitur enim ite in ignem aeternum, qui paratus est Diabolo & Angelis eius, vbi Augustinus legit, in combustionem aeternam, sed ignis ille pro certo verus est non metaphoricus, ergo etiam combustio Angelorum non est metaphorica sed vera, realis, pro prima dubitatio-
nem.*

Vnde grauissima oritur ratio dubitandi primum, quia ignis non potest cruciare Dæmones per veram combustionem, si causare in illis non possit dolorem similem illi quem anima sentit vnta corpori quod comburitur, si enim aliud est genus doloris, iam non est combustio. Neque tormentum ignis. Sed implicat ut ignis causet in spiritu incorporeo dolorem similem illi quem sentit anima vnta corpori, ergo implicat ut ignis cruciat Dæmones per veram combustionem. Minor probatur, ut ignis causet dolorem in Angelo proportionatum dolori quem anima sentit vnta corpori quando illud comburitur, nesciit ut intellectus Angeli apprehendat ignem ut obiectum disconueniens eo modo quo anima illum apprehendit disconuenientem dum vritur corpus, nam ad dolorem qui sine dubio est actus vitalis, requirit apprehensio obiecti disconuenientis, & ad dolorē combustionis, requirit apprehensio obiecti eo modo disconuenientis, nam dolor vitalis cū sit actus appetitus sequitur ex apprehensione obiecti, & talis dolor sequitur ex apprehensione obiecti tali modo disconuenientis: sed intellectus Angeli non potest apprehendere ignem ut obiectum eo modo disconueniens quo illum apprehendit anima, id est per modum combusti, ergo implicat ut ignis causet in Angelo dolorem illi similem, quem anima sentit exusto corpore, veram scilicet combustionem. Minor non videtur egere probatione: Nam anima id est ignem apprehendit ut obiectum disconueniens quan-

do

do corpus exuritur, quia soluit temperamentum corporis, vel continuitatem partium quorum neutrum est in Angelo.

Ex quibus formari posse videtur evidens demonstratio: ignis non cruciat comburendo, nec est disconueniens per modum combustiui, nisi quia soluit temperamentum, sed in spiritu non potest soluere temperamentum, ergo ignis non potest cruciare spiritum illum comburendo.

Secunda dubitatio.

Secundo in omni dolore qui vocatur combustio prater causam effectuam doloris, tria necessaria re-quiruntur. Primo, dolor causalis, seu id quod caufat obiectum dolorem formalem, nam illud remotè est obiectum aliquod malum, v.gr. solutio temperamenti: proximè autem est sensatio illa disconueniens, quā sensus per ipsit illam solutionem temperamenti aut diuisionem, quā sensatio semper est proximum obiectum doloris, & in communi loquendi modo vocatur dolor; dicimus enim nos sentire dolorem in manu, in pede, &c. dolor enim & delectatio semper sunt perceptiones alicuius obiecti, ut postea dicam. Secundo, apprehensio talis obiecti tunc remoti, tunc proximi. Tertio, dolor formalis qui est actus apperitus tunc sensu, tunc rationalis, sequens apprehensionem talis obiecti præsertim proximi, dolor enim passio est: Vnde argumentor, ubi non est dolor causalis, seu proximum obiectum doloris, ibi nec est apprehensio, nec dolor formalis; in Angelo non potest esse dolor causalis seu obiectum doloris, quia non est externa illa sensatio, disconueniens tactui, ergo nec est dolor ex combustione, quomodo enim erit dolor sine apprehensione obiecti mali, seu male afficiens? quomodo autem erit talis apprehensio huius obiecti, si non sit obiectum eodem modo male afficiens, & ingenerans talem dolorem qualis ex combustione sentiri solet.

Sic igitur concludo totam difficultatem: ignis non est obiectum doloris qui est combustio nisi mediā sensatione, imo sola illa sensatio est id quod vocatur combustio & tormentum ignis, sed in Angelo non est talis sensatio, ergo nec esse potest combustio & tormentum ignis,

Eusatio de potentia obediens-tialium.

Neque satisfacit aliquorum responsio, qui soli putant difficultatem dicendo id fieri per potentiam obedientiale, nam inquietunt, sicut per eam efficitur ut aqua producat gratiam, sic efficitur ut ignis producat dolorem combustionis, & ut spiritus ita comburatur, per potentiam enim obedientiale ignis eleuari potest ad producendum id quod naturaliter non potest producere, & hoc modo fieri obiectum disconueniens.

Sed contra ut ignis per potentiam obedientiale comburatur spiritum, debet intellectus Angeli apprehendere ignem eleuatum obedientialiter, ut obiectum disconueniens per modum combustiui, sed non potest illum eo modo apprehendere nisi soluat temperamentum, & causet talem sensationem, redeuntque argumenta omnia prius facta, nam per potentiam obedientiale non potest esse ab igne dolor formalis nisi sit dolor causalis qui est illius obiectum, sed implicat ut in Angelo sit dolor causalis qui est, ut dixi, solutio temperamenti, & eius perceptio, ergo per potentiam obedientiale non potest esse in Angelo dolor formalis combustionis. Non enim hinc queritur tantum quomodo ignis efficeri possit in Angelo dolorem, sed quomodo esse possit obiectum doloris, per potentiam obedientiale efficere non potest dolorem combustionis, si per potentiam obedientiale esse non possit, neque causare obiectum doloris, sed non potest esse neque causare obiectum combustionis, quod est solutio temperamenti, & eius sensatio, ergo per potentiam obedientiale ignis causare

non potest combustionem; non enim per potentiam illam causare posset hunc dolorem, nisi efficiendo aliquid disconueniens, queritur autem quid disconueniens producat in Angelo. Hæc est difficultas, ob quam fateri cogimur omnes, Angelos veris quidem sed miris & ineffabilibus modis cruciari ab igne corpore, quia est difficultissimum inuenire quomodo ignis possit eleuari, ut sit obiectum eo modo disconueniens Angelo, quo est disconueniens animæ unitæ corpori, & ingenerans dolorem qui dicitur tormentum ignis: non enim hinc inuenio dolorem causalem remotum qui est solutio temperamenti, neque proximum qui est sensatio & perceptio talis solutio temperamenti. Ex cogitarunt Doctores Theologi plurima subtilissimè ad eius solutionem, quæ generatim reuocantur ad tria capita. Primum est eorum qui dicunt ignem torquere dæmonem nihil in eo efficiendo. Secundum eorum qui volunt ignem cruciare dæmones efficiendo in eis physicam aliquam qualitatem. Tertium aliorum qui volunt ignem efficeri in Angelo qualitatem aliquam intentionalem, & ita cruciare. Quæ tria sigillatim videntur esse discutienda.

Triplex sententia.

§. I.

Vtrum ignis comburat Dæmones nihil in ipsis efficiendo.

Prima ergo sententia esse potest multorum Theologorum, quod ignis cruciat dæmones per modum puri obiecti, nihil in ipsis efficiendo vel reale, vel intentionale, quod video tripliciter exponi. Primo enim Albertus, Guillel. Parisiensis, & pauci recentiores putant dæmones solā torqueri apprehensione, non verā sed falsā; putant enim se torqueri, cum tamen non torqueantur, eo modo quo contingit somniantes, & phreneticos valde cruciari apprehendentes se ab igne vel alio aliquo modo torqueri cum nihil tamen reuera illos cruciet, cur enim non potuerunt similiter dæmones torqueri.

Secundo, S. Thomas & Thomistæ omnes putant torqueri dæmonem ab igne, non per impressionem ab eo acceptam, sed per alligationem ad ignem tanquam ad carcerem perpetuum; existimant enim dæmones semper igni alligatos esse, ita ut ab eo expedire se non possint, & hanc esse disconuenientiam ignis cum dæmoni.

Secunda.

Tertiò, multi recentiores putant torqueri dæmonem ab igne, tanquam ab obiecto disconueniente, ex eo quod ignis sit illis perpetuum signum irati Dei, perpetuò illis repræsentans diuinam iram, impediens videlicet ne dæmon auertere alio possit suam cogitationem neque totius infelicitatis sua obliuisci.

Dico secundò, Dæmones nō torqueantur ab igne per solam apprehensionem erroneam: neque per ignem tantum ut carcere: vel tanquam signum irati Dei.

Primam partem de apprehensione falsa communiter Theologi admittunt, probaturque quia constat ex scripturis & Patribus allatis, quod dæmones verè torqueantur ab igne, sed si apprehenderent tantum se torqueri non verè torquerentur, ergo non torqueantur per falsam apprehensionem. Deinde si dæmones eo modo torqueantur, certè similes omnino sunt somniantibus aut phreneticis, quis autem credit dæmonem non certò scire quod ignis naturæ immateriali non est disconueniens, aut ad eò esse insanum ut existimet se comburi, cum reuera non comburatur?

Non est apprehensio falsa.

Secunda pars, de carcere igneo probatur, quia certò constat ex scripturis ut postea conuincam dæmones ab igne cruciari & cremari, sed si tantum detinuntur ab igne, neque ab eo aliam habent pœnam, non dicentur cruciari, & comburi; nam detentio sola non est combustio, ergo non sufficit pœna huiusmodi al-

Carcere igneus.

ligationis ad ignem, & hoc ex anima Epulonis constat, quæ non diceret se cruciari in hac flamma, & velle refrigerari, si detenta tantum erat in igne, & non ab eo etiam cruciata. Deinde certum est dæmones non minus cruciari ab igne quam homines, sed si detinerentur tantum ab igne, dolor hominum incompatibiliter esset maior, quam dolor dæmonum, sicut minus ille torqueret qui est in carcere, quam qui est in flaminis, ergo ignis non cruciat tantum dæmones per modum carceris. Demique vix est credibile, quod dæmones vagantes in terris semper ignem circumferant, quomodo enim ille non sentiret ab energumenis, intra quorum corpora plures sunt aliquando legiones malorum Angelorum, aut quomodo ignis ille corporeus penetrare potest corpus energumeni, imo si circumferent ignem, & tamen vagarentur per terram aut in aere, non esset magnus cruciatus dæmonum.

Signum
irati Dei.

Tertia pars de signo Deum iratum representante, probatur iisdem argumentis, nam Deum iratum representare, non est comburere, sed ignis vere viri dæmones, alioqui minus cruciantur, quam homines, diuitis enim epulonis anima si tantum videt Deum iratum, non vere viritur, neque dicere debet *crucior in hac flamma*. Præterea in hac sententia pena sensus est tantum tristitia de pena damni, vnde nec distinguitur a pena damni cuius (vt dixi) appendix est tristitia de Deo amissio. Demique aliunde sciunt dæmones & homines damnati Deum sibi esse iratum, neque indigent igne, qui hoc eis representent.

§. II.

Vtrum ignis torqueat dæmones imprimens eis qualitatem physicam.

Secunda sententia fatetur, quod ignis vere dæmones cruciat, non tantum detinendo, vel significando iram diuinam, sed imprimendo qualitatem physicam doloriferam, sed de illa qualitate valde disident.

Prima ex-
 explicatio.

Primò enim Suares, Arriaga, & alij pauci dicunt ignem imprimere substantia dæmonis qualitatem aliquam spiritualem fœdatiūam substantia dæmonum, & illi contrariam, atque adeò doloriferam; si enim substantia corporea qualitates habet per quas bene vel male afficitur, quare non poterit substantia spiritualis habere qualitates alias huiusmodi, per quas male afficitur aut crucietur: torqueatur ergo dæmon ab igne per impressionem huiusmodi qualitatis, ex qua proximè orietur dolor & tormentum ignis, sicut illud oritur in nobis ex impressione caloris, vel etiam vt alij censem ex qualitate dolorifera.

Secunda.

Secundò, Conink. disp. 11. de purgatorio dubio 3. aliam excogitauit explicationem, quam ait se cum pluribus viris doctis contulisse, atque ab illis approbatum esse docet, quam sequitur etiam Lessius l. 13. de attributis, cum enim (inquit) anima hominis sentit dolorem, obiectum illud disconueniens non est in anima ipsa, sed in solo corpore, cuius malum anima sentit propter sympathiam & vniōem cum corpore: si ergo Angelus aliquo modo vniatur corpori, vbi reperitur obiectum doloriferum, Deus facile suppleret sympathiam quæ naturaliter non est inter corpus illud & spiritum: sic enim per ignem cruciabitur spiritus, quia non nūdē cognoscet ignem, sed habebit notitiam quandam experimentalē, & quasi sensituum illius caloris. Ignis itaque cruciat spiritus, & illos comburit, quia Deus ignis corporibus ita dæmones alligat, vt eadem Sympathiam habeat cum illis, quam anima nostra cum corporibus nostris habet, vnde sit vt qualitates existentes in illis corporibus sentiantur a dæmonibus, & cognitione quādam experimentalē percipiuntur æquivalente notitiae sen-

suum, atque adeò sentiunt dolorem, & tormentum ignis.

Tertiò, Scotus, Henricus, & alij plures volunt produci ab ipso igne calorem in Angelo qui diuinus torquet dæmonem, eodem modo quo receptus in corpore torquet animam, si enim calor receptus in corpore affligit animam, quare in anima ipsa receptus, & in Angelo non illos affligeret.

Dico secundò, ignis non cruciat spiritus per productionem qualitatis spiritualis doloriferæ, neque per corpus igneum ipsi spiritui vnitum, neque per calorem in eius substantia receptum.

Ratio vniuersim est, quia vt dæmon combustio- Qualitas
nem sentiat debet habere obiectum disconueniens eo fœdatiūa, proportione modo quo ille disconueniens est anima in corpore sed per tria quæ in conclusione posui, ignis non est obiectum eo modo disconueniens, ergo eo triplici modo non explicatur quomodo ignis comburat dæmones. Maior est certa, minor per singulas partes probari debet.

Prima contra Suares de qualitate fœdatiūa probatur, dæmones per ignem alio modo cruciantur, & comburuntur, quam per peccatum & habitus vitiosi quibus fœdatur sine dubio substantia & voluntas Angelis, sed si nihil efficit ignis in Angelo nisi qualitatem fœdatiūam, non enim alio modo male afficit dæmonem, quam quo illum male afficit peccatum aut habitus vitiosi, quibus dæmon non comburitur, ergo ignis non cruciat dæmonem producendo in eo qualitatem spiritualem fœdatiūam. Prob. minor, id est illa qualitates disconuenientes non dicuntur vrere, neque sunt doloriferæ, quia non sunt eo modo disconuenientes quo ignis est disconueniens soluendo temperamentum, & mediā sensatione, sed qualitas ista fœdatiūa non est eo modo disconueniens, ergo ista qualitas non magis comburit dæmonem quam peccata & vitia. Deinde si alligatio ad ignem, & alij modi reicti a Suares non sufficiunt vt dicatur Angelus comburi, quia pena quæ iuxta illos inferretur non est aliquid proportionatum combustioni, certè illa etiam qualitas non dicetur inferre similem dolorem, quia ignis non est per illam eo modo disconueniens.

Secunda pars contra Lessium & Conink de igneis corporibus cum quibus Angelus sympathiam habet, probatur primò, tunc ignis non cruciat dæmonem per modum combustiūi, quando non est aliquid cum Angelo disconueniens eo modo quo viri corpora, sed etiam si Deus suppleret hanc sympathiam inter Angelum & corpus igneum tamen ignis non est aliquid eo modo disconueniens Angelo, ergo etiam si Deus suppleret hanc sympathiam non tamen sequeretur, quod ignis cruciat & comburit dæmonem. Maior sapè probata est, minor probatur, si Angelus haberet sympathiam cum corpore igneo, non posset percipere dolorem, tunc quando aliqua qualitas est disconueniens corpori cum quo habet sympathiam, sed tunc tantum quando aliqua qualitas est illi disconueniens, sed corpus igneum nullas haberet qualitates sibi disconuenientes, sed tantum qualitates maximè conuenientes, calorem yidelicet & siccitatem, ergo ex ea coniunctiōne ac sympathia, Angelus nullum sentiret dolorem, sed potius voluptatem, nam anima corpori vniā tunc dolorem sentit, quando corpus cui vniā habet aliquam qualitatem non benè conuenientem ipsi corpori, tunc aurem sentit voluptatem, quando illud corpus habet qualitatem sibi conuenientem, in isto corpore igneo nulla est qualitas (vt dixi) quæ non sit igni maximè conueniens, ergo sympathia illa non efficit in Angelo vniā nisi voluptatē. Deinde vt ignis torqueat dæmonem operter, vt obiectum doloriferum, sit disconueniens Angelo, aut alicui cum quo Angelus faciat vnum, sed posita

posita quacunque alligatione Angeli, cum corpore igneo actio ignis non est disconueniens Angelo, aut alicui cum quo Angelus efficiat vnum, ergo positum huiusmodi alligatione ignis non torquebit dæmonem. Probatur maior, quia obiectum quod non est disconueniens Angelo, aut alicui cum quo Angelus efficiat vnum, non potest esse malum ipsius Angeli, sed quod non est malum Angeli, non potest esse obiectum doloris Angelici, ergo quod non est disconueniens Angelo aut alicui cum quo Angelus efficiat vnum, non potest esse obiectum doloris Angelici. Si autem dices Angelum facere vnum cum corpore illo igneo, iam Angelum faceres corporeum: vno enim illa est tantum vno intima presentia, quæ non sufficit ad compositionem. Quis autem dicat quod Angelus sentit qualitates locorum per quæ transit? Denique implicat, ut Deus suppleat sympathiam quæ est inter corpus & animam, & eam ponat inter Angelum & ignem; Deus enim efficere non potest, vt quod non est causa formalis sit causa formalis, & vt id quod non est pars eiusdem compositi, sit illius pars, sed Angelus non est forma ignis, neque pars eiusdem compositi, habere autem Sympathiam est esse partem eiusdem compositi, loquor enim de sympathia quæ est inter animam & corpus, illam enim vis suppleri à Deo, ergo Deus non potest ponere inter Angelum & ignem, sympathiam quæ est inter animam & corpus. Denique calor ille ignis non est magis disconueniens Angelo qui est præsens igni, quam peccatum Angelii, est disconueniens igni qui est præsens Angelo, sed Deus efficere non potest vt ignis sit reus peccati Angelici ob illam præsentiam, ergo non potest efficere vt Angelus crucietur ab igne ob illam præsentiam.

Calor productus. Tertia pars, contra Scotum de calore quem ignis producat in Angelo, probatur, quia calor ille producitur obiectualiter in Angelo non est obiectum disconueniens Angelo magis quam lux, aut albedo, quæ si producerentur obiectualiter in Angelo non torquerent Angelum, quomodo ergo illum calor torquebit? ideo enim tantum calor nimius quem producit ignis est disconueniens animæ unita corpori, quia disolutum temperamentum corporis cui unita est anima, quod dicit non potest de Angelo, quantumvis producatur in eo calor.

Radices sensuum in anima. Quod autem dictum est de Angelis, eodem eriam modo valet in animabus separatis quas aliqui Theologi existimant torqueri posse per calorem ignis, ex eo quod habeant radices sensuum, vel etiam potentias ipsas sensitivæ, si velis eas non distingui ab anima: nam (inquit) etiam nullum sit organum corporeum, possunt tamen illæ facultates, vel radices facultatum sufficere, ad dolorum ignis productum in voluntate ipsius animæ, quamvis deit sensitio externa, imò etiam illa esse hic poterit, quia Deus facere potest vt potentia visuæ videat sine organo, ergo potest etiam efficere vt potentia tactuæ percipiat obiectum, sine organo corporeo, ergo anima separata diuinitus potest torqueri ab igne.

Sed contra, quia tunc ignis non potest torquere animam quando non potest esse obiectum disconueniens potentis sensitivæ animæ, sed ignis non potest esse obiectum disconueniens potentis sensitivæ animæ separatae, ergo non potest ignis torquere animam separatam in qua sunt potentia sensitivæ, aut si velis radices sensuum. Prob. minor, quia calor ignis non est obiectum disconueniens potentis sensitivæ animæ, nisi quia ignis soluit temperamentum corporis cum quo unita est, & habet sympathiam anima, ergo sublato corpore ignis non potest esse disconueniens potentis sensitivæ animæ, atque adeò neque illam potest cruciare. Esto igitur efficere Deus possit vt potentia visuæ & tactuæ sine organo vlo eli-

giant sensations sibi proprias, certè nullo modo potest efficere, vt sine vlo errore sentiant dolorem aut volupratem, quia organo sublato non erit obiectum disconueniens.

§. III.

Virum ignis torqueat dæmones per actionem intentionalem.

Restat tertia plurium Doctorum sententia, quæ recurrat ad actionem intentionalem, docetque ignem cruciare dæmones producendo in intellectu, & voluntate Angelii vel speciem impressam vel expressam, eius authores multipliciter dissident, quia videtur se assignare quidem causam effectuam doloris, quod non est difficile, sed non assignare obiectum doloris, de quo solo queritur.

Primo ergo Scotus & Ochamus dicunt produci ab igne speciem expressam seu cognitionem in intellectu plicatio. Angelii quæ repræsentet ignem vt instrumentum iræ diuinæ, & vt lassum, Bonaventura vero & Aegidius volunt produci speciem impressam quæ repræsentet eo modo ignem, ex hac autem cognitione sequi dolore.

Secundo, Tannerus contendit produci in voluntate Angelii tristitiam similem illi tristitiae quam habet voluntas animæ, dum corpus cui est unita vritur, non ita vt adæquatè producat hanc tristitiam sine voluntate, sed ita vt voluntas concurrat simul cum igne; sic enim explicatur commodè quomodo torquebius codem modo possit Angelus, quo torqueatur anima existens in corpore: ante productionem autem illius doloris requiritur tantum in intellectu cognitionis ignis vt contrarij & mali ex eo quod producere possit talum dolorem.

Tertio, Sotus & Valentia putant quod positum in Angelo cognitione ignis vt contrarij eleuatur voluntas Angelii ad producendum dolorem, qualem habet voluntas hominis qui comburitur.

Dico tertio, ignem non cruciare dæmones eo quod in eorum intellectu producat speciem impressam aut cognitionem sui ipsius vt disconuenientis: neque quod in eorum voluntate immediatè producat tristitiam similem dolori quem habet anima unita corpori quod comburitur.

Ratio est, quia ignis vt cruciet dæmones debet esse obiectum doloris, id est, obiectum disconueniens, non sufficit autem vt sit causa illius effectuæ, sed si ignis producat tantum vel in intellectu speciem impressam, aut expressam, vel in voluntate tristitiam, erit quidem causa effectuæ doloris, sed non erit obiectum doloris, ergo vt ignis cruciet dæmones non sufficit productio speciei, vel tristitiae, probatur minor per singulas partes in conclusione positas.

Primo enim, quod non cruciet producendo speciem probatur, quia si species aliqua vel cognitione producitur necesse est vt illa repræsentet aliquid quod sit malum Angelo; non enim potest cruciare nisi repræsentando aliquid contrarium & malum, sed huiusmodi species nihil potest repræsentare quod sit malum Angelo, ergo ignis non cruciat dæmones producendo in eorum intellectu speciem: Probatur minor, quia illa species vel repræsentat duntaxat ipsum ignem vel illum repræsentat vt productuum talis speciei, vel repræsentat aliquod aliud obiectum nocuum, si repræsentat solum ignem, non illum cruciat, sed potius exornat, sicut species quæ repræsentat alia obiecta non cruciant illum sed potius exornant, quare autem ignis magis repræsentatur vt disconueniens quam aqua, vel terra, vel aliud quodlibet obiectum vel quare ignis cruciat dæmonem, quia producit in illo sui cognitionem, me autem non cruciat quando video

Secunda explicatio.

Tertia explicatio.

Non cruciat producendo speciem.

video illam à me distantem. Si species illa repræsentat ignem ut productuum talis speciei, certè nihil repræsentat disconueniens, cum repræsentet tantum ignem & seipsum: quomodo autem per hoc cruciat dæmonem nihil repræsentando quod non sit Angelo bonum? Si autem species illa repræsentet aliud obiectum nocuum Angelo, iam dolor non est de igne ut obiecto, sed de alio illo obiecto, quod etiam melius sui speciem produceret quam ignis. Imo tota difficultas est quodnam sit obiectum illud nocuum Angelo: si enim illud non existit in Angelo certè illius species non laedit, sed perficit Angelum: si autem existit, iamdiu queritur quænam sit illa laesio, & quodnam sit illud obiectum, quod est inuenit a deo difficile.

Secundò, quod ignis non cruciet dæmones producendo immeidatè solum dolorem in voluntate ipsorum satis manifestè probari potest, quia ille dolor productus ab igne, vel est tristitia de amissâ beatitudine, & sic poena sensus non distinguitur à pœna damni, neque dici vlo modo potest combustio, cum nullo modo sit proportionatus doloris, qui ex igne sentitur: quod absurdum est, quomodo enim anima diuitis posset dicere, *Crucior in hac flamma*. Redeuntque argumenta omnia facta superius contra rationem ligni, & alligationem ad ignem ut carcerem, quamvis enim ignis cogeret dæmonis intellectum ad cogitandum de amissâ beatitudine & voluntatem eius ad dolendum de hac amissione, non propterea tamen dæmonem combureret. Vel ille dolor est similis dolori quem anima patitur in corpore quod comburitur, sive reit difficultas iudicata nuper, quod non possit assignari obiectum huius doloris. Quoties enim aliquis dolet, de aliqua re dolet, iste autem dolor nullum habet obiectum disconueniens de quo doleat, quod probo, ignis non est obiectum disconueniens & malum dæmoni, nisi quia producit dolorem, ergo ille dolor non dolet nisi de se ipso, dicuntque tantum doleo quod ignis me producat, quod aperte absurdum est; nulla enim res dolere potest quod existat, imo sapè dixi nullum aetum vitalem esse posse obiectum sui ipsius. Denique iste circulus aperte vitiosus esset, dolor enim esset de igne malo, & ignis esset malus quia produceret hunc dolorem quod absurdum est.

Species
irati Dei.

Tertiò contra Valentiam & Sotum quod ignis non cruciet producendo speciem irati Dei, vnde postea dolorem producat voluntas similem dolori quem voluntas sentit quando corpus vritur, probatur manifestè, quia si posita cognitione ignis ut carceris aut signi diuinae iræ, produceretur in voluntate Angelii dolor similis ei quem habet anima in corpore, sequeretur manifestè, quod voluntas ferretur in incognitum, tunc enim fertur in incognitum, quando fertur in obiectum eo modo disconueniens, quod non cognoscit esse tali modo disconueniens, sed voluntas ferretur in ignem ut combustuum & de illo doleret, non cognoscens tamen illum ut combustuum, sed cognoscens duntaxat illum ut carcerem, vel ut signum irati Dei: ergo voluntas Angeli ferretur in incognitum; dolor enim de obiecto taliter disconuenienti exigit cognitionem obiecti taliter disconuenientis.

§. IV.

Quomodo comburantur dæmones ab igne, probabili explicatio difficultatis.

Vides itaque quam sit difficile dicere, qualis sit cruciatum ille dæmonum ab igne, ut satius fortasse fuerit dicere cum Hugone Victorino: *Quomodo anima sine corporibus à rebus corporalibus passantur,*

ecce dicamus, nescimus, nunquid, Hoc verum non est, quia nescimus quomodo est? Quod etiam fatetur ingenuè Bellarm. l. 2. de Purgat. post August. *Qui (ait) quid veris quidem sed miris & ineffabilibus modis demon torquetur ab igne*: Omnia enim quæ hactenus allata sunt vel nullum assignant obiectum huius doloris, vel non explicant, quomodo ille dolor sit vera combustio, quod utrumque modo explicari debet, si tam men possit.

Dico quartò, ignem corporeum non metaphorice solum cruciare dæmones, sed verè ac proprie illos te vitare causando in ipsis dolorem proportionatum dolori quem sentit anima in corpore, quamvis non destruat in ipsis temperamentum, neque causet sensationem illam qui vocatur in nobis dolor causalis. Ita censent Sotus, Henricus, Valentia, Conink, Lessius, Martinon, & alij plures Theologi.

Ratio illa est, quam indicabam initio sectionis, quia scilicet Scriptura & Patres non minus clementè dicunt dæmones & animas igne cruciari, & comburi, quam dicunt esse ignem in inferno, sed quando dicunt ignem esse in inferno, non loquuntur metaphorice, ergo similiter propriè debent intelligi quando dicunt dæmones cruciari & comburi. Probatur maior quia cap. 14. Apocalyp. dicitur: *Quod cruciabuntur igne bestia, & affecte illius, Angelini mirum omnes rebellis*: cap. 20. Diabolus qui seducebat eos: *Misericordia est in flagrum ignis & sulphuris, vbi bestia & pseudo propheta cruciabuntur die ac nocte*. Secundæ Petri 2. dicuntur Angeli peccatores traditi esse. *Rudentibus inferni & cruciari*: Vnde Matthæi 25. dicitur: *Ignis eodem modo paratus esse Angelis ac hominibus*, homines autem verè comburentur, ergo & dæmones. Idem habent manifestè Patres, Gregorius magnus I. 9. Moral. Et quamvis Angelorum & hominum, longè sit natura dissimilis, vna tamen pœna implicat, quos unus in criminis reatus ligat: August. vt sapè dixi l. 2. 1. Ciruit. c. 10. ad barebū spiritu licet incorporei, corporeis ignibus, cruciandi miris & ineffabilibus modis accipiendo ex ignibus pœnam, non dando ignibus vitam.

Deinde à priori ratio est, quia si possit ignis esse obiectum disconueniens Angelo & causare in eo cognitionem experimentalem proportionatam sensationi, quam habet corpus quando vritur, potest sine dubio ignis causare dolorem in voluntate dæmonum, similem, vel certè proportionatum dolori quem habet voluntas animæ unitæ corpori. Nam illa duo sunt (vt sapè monui) quæ prærequiruntur necessario ad dolorem, obiectum scilicet remotum, & proximum. Sed ignis potest diuinitus esse obiectum disconueniens Angelo, & causare in eo cognitionem experimentalem proportionatam illi sensationi doloriferæ quam habet corpus quando vritur, ergo dæmones possunt comburi ab igne, atque habere dolorem proportionatum ei quem habet corpus viuum quando vritur. Tota difficultas est in minori; hæc enim duo assignanda sunt obiectum disconueniens, & cognitione quæ fit dolor causalis: hoc autem sic primum declaro, quoties homo viuens sentit dolorem combustionis, ignis nihil omnino producit in anima sed in corpore duntaxat; dolor enim qui est aetius vitalis produci non potest nisi ab anima quæ sola dolet, corpus autem non est nisi medium & instrumentum per quod ignis aptatur & modificatur, vt via naturali possit anima illum percipere: Itaque poterit ignis cruciare Spiritum, si Deus medium illud & instrumentum supplere possit, tunc enim dolor ignis attinget Spiritum non mediately ut animam, sed immediately. Sed Deus medium illud supplere potest, ergo potest eleuare ignem ad viendum Angelum. Sed hoc vt probem manifestius utrumque illud mihi assignandum est, obiectum disconueniens, & perceptio seu cognitione illa experimentalis obiecti

disconuenientis. His enim assignatis non erit quod de combustionē dubitari possit.

Dico quītē, ignis per se ipsum immediate supernaturaliter & obedientialiter est obiectum disconuenientis Angelō, & in eius intellectu causat apprehensionem aequivalentem sensationi doloriferā quam vocamus dolorem causalem, sive verē cruciat spiritus & illos comburit.

Ignis est obiectum per se immediatē Angelō disconuenientis.

Prima pars, quod ignis esse possit supernaturaliter immediate obiectum disconuenientis Angelō, & quidem aliquo modo simili quo est mediātē disconuenientis anima vnitā, sic explicatur & probatur: duplīciter enim potest aliquid esse conueniens, vel disconueniens voluntati. Prīmō naturaliter quando ex se sine vlla eleuatione potest malē afficere aliquid subiectū, & apprehendē vt malum. Secundō, obedientialiter quando non potest ex se sine vlla eleuatione malē afficere, nec apprehendē vt malum, sed diuinitus tamen eleuari potest, vt reuerā malē afficiat, & apprehendatur malum. Fieri ergo sine dubio potest, vt quamvis ignis naturaliter nullam habeat disconuenientiam cum substantia spirituali, supernaturaliter tamen & obedientialiter sit disconueniens, & in eo est difficultas, quia videtur quod ignis obedientialiter non potest esse Angelō disconueniens, nisi quia eleuatur ad producendum in eo aliquid disconueniens, sed nihil producit in eo disconueniens, habens proportionem cum dissolutione temperamenti, quam causat in corpore cui est prop̄terea disconueniens, ergo videtur quod ignis etiam obedientialiter non potest esse obiectum disconuenientis Angelō per modum combustiū. Cui difficultati vt occurram, videndum est, vtrum obiectum aliquid possit esse disconueniens subiecto immediaē per se ipsum, nihil quidem efficiendo in tali subiecto, sed tamen illud malē per se ipsum afficiendo: quod probatur.

Siquidem obiectum doloris etiam sensuum, quamvis aliquando producat aliquid in corpore, s̄p̄issimē tamen per se ipsum est immediate disconueniens, nihil omnīd producendo in tali corpore: nam v. gr. obiectum deformē, spectrum horibile displicer oculis, in quibus tamen nihil producit: sunt etiam iucunda obiecta, a spec̄tus v. gr. florum, & alia huiusmodi oculos oblectant, & mira pascunt suavitatem, immediatē per se ipsa, etiam nihil producent: idem in auditu evenit quem delectant vel cruciant soni: savor dulcis aut amarus gustum benē vel male afficit absque vlo medio; non enim producunt in lingua saporem, sed tantum per se conueniens aut disconueniens est, idem deo de odoribus: ergo si potest etiam naturaliter aliquid esse disconueniens subiecto, in quo tamen nihil efficit, multō magis potest supernaturaliter aliquid esse immediate disconueniens, & se ipso malē afficere subiectum, in quo non producet aliquid: ergo ignis potest immediate per se ipsum esse obiectum doloriferum Angelō etiam, si non producat in eo physicam aliquam qualitatem disconuenientem, quo modo producet illam in corpore, cui mediātē solum est disconueniens. Habemus ergo obiectum disconueniens, quod primū h̄c quarebatur. Nunc

Producit dolorem causalem.

Secunda pars, quod ignis vt sit obiectum disconueniens producat etiam dolorem causalē, seu cognitionem experimentalem illius disconuenientiae, respondentem sensationi, quae vocatur combustio, probatur etiam & declaratur, quia certum est, quod delectatio & dolor, quamvis sint veri actus appetitus proprii ac formaliter, causaliter tamen & secundum communem vnum loquendi, sunt semper cognitiones aliquae vel sensitiuae, vel rationales, idque constare

Tom. I.

potest inductione omnium eorum quae vocantur dolor aut voluptas in tactu, v. gr. gustu, & aliis sensibus manifestum est, sicut autem cognitione sensitiua esse potest dolor, sic cognitione intellectuā multō magis esse potest huiusmodi dolor, quia intellectus multō perfectius apprehendit obiecta, & ex ipsa visione beata constat quae non est formalis delectatio, sed est delectatio causalī quatenus est perceptio & possit obiecti summē conuenientis.

Potest autem in quolibet intellectu tum Angelico Cognitio tūm humano duplex esse apprehensio & notitia obiecti. Prima est purē speculatiua, quā cogitat & speculatur obiecta. Secunda est experimentalis, quā cognoscit obiecta, quasi experiendo illorum præsentiam, aliud enim est cognoscere naturam soni, aliud cognoscere ipsum sonum, naturam soni speculatiū cognosco, sonum ipsum existentem cognosco experimentaliter, per cognitionem intellectus iunctā sensationi. Quod autem in ipsis etiam spiritibus, sit cognitione huiusmodi experimentalis, similis cognitioni experimentali, quam habet intellectus hominis dum audīt, aut videt, conuincitur prīmō, quia illa cognitione non repugnat vlo modo spiritui cum illa conueniat anima vnitā corpori. Deinde anima s̄p̄ē cognoscit experimentaliter obiecta quamvis nulla præcedat sensatio externa, vt patet ex somniantibus, & phreneticis, qui ex sola imaginatione combustionis, dolent simili modo, ac si comburerentur, & s̄p̄ē multi neque somniantes, neque phreneticī, auditā verbi gratia ferræ collisione aut lapidum corrātione, dolent simili ferē modo, ac si dentes ipsis fecarentur. Vnde concludo posse sine vlla externa sensatione cognosci experimentaliter & modo quasi sensibili obiectum aliquod conueniens aut disconueniens.

Infero igitur, ex his posse ignem qui naturaliter non est disconueniens Angelō, esse illi disconuenientem diuinitus per se ipsum immediate, atque in eo causare cognitionem experimentalē proportionatam ei quam habet anima in corpore. Ad hoc enim sufficiunt illa duo quæ dixi, h̄ic autem habeo ignem disconuenientem per se ipsum, & cognitionem intellectuā, perceptuā, & experimentalē huius disconuenientie: sed postis illis duobus sequitur in voluntate dolor formalis similis dolori quem habet voluntas hominis qui virutur, ergo Angelus verē ac propriè comburi potest ab igne, vt obiecto disconueniente immediate per se ipsum, quod experimentaliter Angelus apprehendit, vt disconueniens, & hoc magis etiam constabit ex solutione statim ponenda illarum rationum quæ opponebantur.

§. V.

Solutio rationum oppositarum.

Ad primam, quæ requirebat obiectum aliquod disconueniens in hac combustionē Angelī. Respondeo duobus modis aliquid esse posse combustiū, Prīmō, quod destruat, vel malē afficiat corpus, & medio corpore affligat animam. Secundō, quod immediate per se ipsum malum sit, cauētque cognitionem experimentalē in intellectu, dolorēmque formalem in voluntate, ignis naturaliter est obiectum corpori disconueniens primo modo, supernaturaliter autem posteriori modo est disconueniens Angelō: vnde hanc propositionem distinguo, in qua est tota vis argumenti, ignis non est disconueniens per modum combustiū, neque causat dolorem illum, nisi quatenus dissoluat temperamentum, distinguo (inquam) ignis naturaliter agens non est disconueniens eo modo concedo, ignis agens obedientialiter

Solutio
primæ dubitationis
de obiecto
remoto.

Mm tialiter

trialiter nego: nam obiectum doloris quem habet Angelus, est ignis ipse immediatè, qui obedientialiter eleuatus concurreit ad experimentalem illam perceptionem ignis vt combustiu. Nego igitur quod combustiu illud dici possit vniuersaliter quod dissipat & dissoluit temperamentum, nam hoc verum est duntaxat de eo quod naturaliter est combustiu, illud autem combustiu vniuersim appellari debet quod concurreit ad apprehensionem hanc experimentalem, ex qua sequitur talis dolor in voluntate. Sed inquires, quomodo talis dolor esse potest in voluntate, si obiectum habeat dissimile, cum enim vror obiectum doloris quem habeo est dissolutio temperamenti, dolor autem quem habet Angelus est aliquid aliud, ergo illi dolores non sunt similes. Respondeo concedendo, illos dolores non esse similes vnioccè, sed analogicè tantum, quia non habent obiectum omnino idem. Intellectus enim Angeli apprehendit ignem vt disconuenientem, & vt combustiu, non eodem planè modo, quo illum apprehendit anima, sed modo proportionaliter simili, nam anima illum apprehendit vt dissolutiuum temperamenti, & vt causatiuum talis sensationis in corpore quæ sensatio est dolor causalis; Angelus autem ignem apprehendit vt immediatè disconuenientem, & causatiuum cognitionis experimentalis, quæ in Angelo est dolor causalis. Atque ita comburere significat primò, producere in corpore qualitatem excedentem quæ causetur dolor in anima, & vt sic Angelus non apprehendit ignem vt combustiu. Secundò, significat causare immediatè talem apprehensionem experimentalem, ex qua huiusmodi oritur dolor in voluntate, quando igitur vrit corpus, & sic ignis vrit spiritus.

Solutio secundæ de obiecto proximo.

Prima instantia.

Secunda instantia.

Ad secundam, quæ probat desiderari proximum obiectum doloris seu sensationem illam, quæ est dolor causalis, sèpè iam dictum est esse in Angelo dolorem illum causalem, qui non est sensatio dissolutionis temperamenti, sed est apprehensio intellectua ignis, vt per se ipsum immediatè disconuenientis supernaturaliter, & ex imperio diuino eleuante ignem.

Instabis primò, sola voluntas Dei non potest facere vt obiectum non disconueniens, sit disconueniens; Deus enim non supplet causas formales, sed ignis non est de se disconueniens Angelo, ergo ignis non potest per solam Dei voluntatem esse illi disconueniens.

Respondeo distinguendo minorem, ignis non est de se disconueniens Angelo prout est obiectum cognitionis & doloris eliciti naturaliter concedo, prout est obiectum doloris eliciti supernaturaliter, nego.

Instabis secundò, vt ignis eleuetur à Deo ad torquendu Angelum, quem non potest torque naturaliter, oportet, vt ignis producat aliquid in Angelo quod non potest producere naturaliter, si enim nihil producet non eleuetur; omnis enim potentia obedientialis vel est actiu, vel passiu: sed ignis nihil producit vt satis ostensum est. Vel enim produceret qualitatem physicam spiritualem aut corpoream, vel produceret qualitatem intentionalem speciem videbilem impressam, vel expressam, aut certè ipsum dolorem: illa omnia superius sunt reiecta pluribus argumentis: qualitas enim physica si est spiritualis, fædere potest, vtere non potest, qualitas etiam corporea v.g. calor non est disconueniens, cum non soluat temperamentum. Species impressa & cognition experimentalis non posset representare ignem vt disconuenientem nisi quia est causa talis cognitionis, atque ita cognition illa esset obiectum sui iplius, quia terminaretur ad

ignem vt disconuenientem, quia est causa talis cognitionis, quod idem dicebatur superius de dolore voluntatis quem ignis produceret.

Resp. ignem necessariò aliquid producere in Angelo si eleuatur obedientialiter ad torquendu Angelum, illud autem quod producit non esse qualitatem physicam, sed esse speciem impressam & expressam seu cognitionem experimentalē ignis vt immediatè per se ipsum disconuenientis: illa verò cognition non habet se ipsam pro obiecto, quia non cognoscit ignem vt disconuenientem ex eo quod sit causa talis speciei, & talis cognitionis, sed cognoscit ignem, vt immediate disconuenientem, eo modo quo dixi multa obiecta etiam sensuum esse per se immediate disconuenientia.

Instabis tertio, ignis non est disconueniens Angelo, nisi vt eleuatus à Deo, sed vt eleuatus à Deo est tantum productius huius cognitionis experimentalis, ergo ignis non est disconueniens Angelo nisi vt productius huius cognitionis experimentalis, quæ proinde non habet pro obiecto nisi seipsum.

Respondeo ignem vt eleuatum à Deo habere rationem obiecti, & rationem causæ: verum est quod non eleuatur à Deo nisi causet, sed hæc causitas supponit rationem obiecti disconuenientis immediate per se ipsum, vnde negatur hæc minor, ignis vt eleuatus est tantum productius huius cognitionis experimentalis, quia ignis vt eleuatus est & causa huius cognitionis, & est obiectum immediatè disconueniens, sib quæ ratione obiecti representatur ab illa cognitione, quod idem dici debet de obiectis sensuum, quæ per se ipsa immediatè sunt conuenientia, vel disconuenientia. Imò eriam de illis obiectis quæ per se ipsa intellectum vel delectant, vel torquent. Deus enim summè bonus experimentaliter cognitus à beato, producit quidem cognitionem experimentalē suæ bonitatis, sed illa cognition terminatur ad Deum, non autem ad se ipsam. Idem cum proportione dico de illa cognitione quam causat ignis in Angelo, nam illa cognoscit immediatè ignem, vt sibi malum, non autem terminatur ad se ipsam vt malum.

Instabis quartò, impugnatost esse supra illos Doctores qui volunt combustionem ignis fieri per impressionem speciei vel impressæ, vel expressæ, quod tamen nunc videor amplecti.

Resp. Negatum nullo modo esse quod ignis concurrat ad cognitionem & speciem aliquam in Angelo, sed reiectas esse illas sententias, in quibus nullum assignabatur obiectum disconuenientis ad quod terminaretur illa cognitione. Dicebant enim causari ab igne talem speciem, sed non explicabant quale obiectum disconueniens representetur per illam speciem: hoc autem obiectum dixi esse ignem ipsum per se immediatè, quo etiam modo fateor posse Angelum diuinitus habere dolorem quem cauaret malus odor, aut aliud quodlibet obiectum disconueniens sensibus.

Concludo totum hunc discursum de pœna sensus propria dæmonum, colligendo cum Lessio lib. 13. de attributis, grauitatem pœnae sensus, quam omnes patiuntur damnati, ex quinque capitibus. Primum est horror carceris profundissimi, obscurissimi, fætidissimi, cum sit totius orbis sentina. Secundum conturbernium aeternum omnium damnatorum, qui sunt omnes summè maligni, summè miseri, summè inimici. Terrium ignis sulphureus summè actiuus penetrans ossa, & viscera omnia, velut ardentes titiones. Quartum obiecta dolorifera sensuum singulorum. Quintum vermis seu dolor immissus, de infinitis bonis amissis, & promeritis iufinitis malis.

SECTIO

Quarta instantia.

Gravitas pœnae sensus in damnatis.

De perfectione supernaturali Angelorum. 275

SECTIO III.

De pena danni propria dæmonum.

Präter pœnam sensus hæc tenus explicatam, certum est pœnam danni præcipuam esse pœnam damnationis dæmonum, consistit autem tota in eo quod sciant se per sententiam irrevocabilem exclusos esse ab æterna beatitudine, atque ab omnibus bonis quæ illa secum afferit: potest autem considerari hæc pœna. Primum, in intellectu excæato. Secundo, in voluntate obstinata. Tertio, in afflictione quæ sequitur hanc priuationem omnis boni, & cumulum omnis mali.

§. I.

Excæatio intellectus Dæmonum.

Dplex in intellectu Dæmonum considerari potest pœna. Prima est priuativa, quæ pertinet ad pœnam danni, quia per eam priuatur aliquæ perfectione actuali vel habituali, quam habiturus erat si non peccasset. Secunda est positiva per quam habet intellectus ille aliquid disconveniens, ex quo sequatur afflictio magna in voluntate.

Duplices dubitatio. **P**œna priuativa. **R**atio dubitandi primò est, quia consentaneum videtur quod intellectus dæmonum sit priuatus totâ perfectione naturali quam habuit ante peccatum, quia ex illa tanta perfectione scientiarum naturalium existeret sine dubio voluptas & delectatio magna in voluntate. Secundò, sequeretur etiam rectitudi aliquia in operationibus, quia ex cognitione perfecta boni connaturaliter sequitur eius amor.

Dico primò, intellectus dæmonum non amisit voluntatis perfectionem naturalem quam habuerit ante peccatum: perfectiones autem omnes supernaturales omnino amisit: & rectitudinem omnem iudicij practici in materiis moralibus.

Primam partem, de scientiis naturalibus, probant Theologi communiter, quia illa nullam habent repugnantiam cum peccato, quam in rem dixit optimè S. Dionys. cap. 4. de diuin. nominib. quod, *qua per naturam sunt incorruptibilia per peccatum non corruptuntur*. Secundam etiam partem de perfectionibus supernaturalibus probant ex sèpè citato loco Ezech. *amissi sapientiam tuam in decoro tuo: nam quāmis (sapientia) significare possit cognitionem quæ ordinatur ad diuinum amorem incendendum, tamen reuerā hī intelligitur de omni dono supernaturali pertinente ad intellectum, quia exæcatus est in æternum rebellis spiritus, & qui prius lumen erat, incidit in tenebras interiores, & exteriores; nihil enim in eō mansit supernaturale à quo ablatus est totus splendor gratiæ, vnde sequitur etiam quod omnem amiserit rectitudinem iudicij practici, quia illud est iudicium quo inducimur, ad recte operandum, sed nullum habet iudicium nequam spiritus, quo inducatur ad recte operandum, ergo nunquam habet dæmon ullum iudicium practicum rectum in materiis moralibus circa quas bene operamur, vel male.*

Pœna pœnitentia. **D**ico secundò, altera etiam est in intellectu dæmonum pœna positiva consistens in eo, quod necessariò semper cogitet ea per quæ affligi potest, adèò vt ab illis abducere nunquam possit cognitionem.

Ratio est, quia etiam naturaliter ex summo malo quod quisque patitur, sequi solet, vt ab eo auocari non possit cogitatio, sed cogitetur etiam iugiter quod valde cruciat: Deinde cum hoc etiam ad cumulum doloris sit necessarium, accedit etiam sine dubio diuina virtus, per quam damnatorum omnium cogitatio sic applicetur ad considerationem miseriae propriae, & continuo sine villa interruptione præsens illis

Tom. I.

fit: quod etiam videtur indicatum c. 12. Danielis, *de his qui dormiunt in terra puluere, enigilabunt, alij in vitam aeternam, alij in opprobrium sempiternum, vi vivent semper.*

Sex igitur sunt quæ cogitant illi & vident semper in tenebroso illo lumine quod restat illis ad cruciatum: primò Deum iratum & infensum capiti eorum imminentem armatum flagellis, nunquam placandum. Secundò, amissionem visionis beatæ, ac possessionis æternæ Dei, & omnium thesaurorum beatitudinis. Tertiò, totam pœnam sensus. Quartò, illorum omnium æternitatem. Quintò, bona omnia præterita & peccata ob quæ in tantam inciderunt calamitatem. Sextò, denique fœditatem suam. Ex quibus omnibus dolor erumpit sine dubio acutissimus.

Ad primam Resp. nullam ex scientiarum naturalium cognitione posse in voluntate dæmonum sequi delectationem, quia illam summus impedit mæror in quo demersa misera voluntas scintillam illam voluptatis non sentit, vt statim dicam, sicut si in fornaci valde accensam proiecias guttulam aquæ, nihil inde ardor minuitur, sed magis accenditur.

Ad secundam similiter Resp. sumam malitiam quam habet voluntas malorum Angelorum impedire ne cognitione veritatis impellat eos ut quam ad rectitudinem operationis, vt statim constabit.

§. II.

Obstinatio voluntatis malorum Angelorum.

Ex his tenebris intellectus, sequitur obduratio, & obstinatio voluntatis dæmonum, omniumque damnatorum; sic enim appellatur obfirmatio voluntatis eorum in malo, ita vt nunquam bene, semper autem male operentur: tripliciter autem esse illa potest obfirmata. Primò circa malum præteritum, ita vt nunquam illud retrahet, & de illo pœnitent. Secundò, circa malum futurum, ita vt semper peccet. Tertiò, circa bona moralia, ita vt nunquam eliciat operationem rectam, cuius triplicis obstinationis causam inquirunt Theologi, non enim est facile dicere vnde illa tanta firmitas voluntatis oriatur vt semper adhæreat malo, & nunquam possit amplecti bonum, cum tamen illa sit omnino libera, & indifferens.

Ratio enim dubitandi primò est, quia non est dubium quin damnati omnes in inferno detestentur peccata ex eodem motu, ex quo nos illa detestamur per attritionem; dolent enim de illis propter pœnam inferni, quod est motuum supernaturale, honestum, videturque pœnitentia illa indicari Sap. 5. *Vbi gemini in inferno impij detestantes superbiam & diuitiarum iactantiam.*

Secundò, durum etiam videtur esse quod dicitur, illos nunquam cessare à peccato, vel enim illis datur à Deo gratia vt non peccent, vel non datur, si datur ergo iam sunt in statu, in quo possunt cessare à mala operatione: si non datur, ergo non peccant, quia vbi deest potestas non peccandi, ibi peccatum etiam deest.

Tertiò, nulla potest assignari causa illius impotentie morális, quam dicuntur habere dæmones ad nunquam bene, semper autem male operandum, non enim esse potest negatio gratiæ, quia sine illa dictum alias est elici possit opera moraliter bona, & vinci tentationes saltem leues. Neque recurri potest ad Deum, qui vel infundat dæmonibus odium Dei quo necessitentur ad malum, vt dicere videntur Oram & Gabriel, vel quod infundat habitum necessitatem in actum malum, vt dixit Aureolus; sapiunt enim duo illa impietatem, faciantque Deum authorem mali.

Quid iugiter cogitent An-geli.

Solutio dubitacionum.

Triplex dubitatio.

Mm 2

Dico

Retracta.
tio peccati

Dico primò, dæmonum voluntas ita obstinata est in peccatis commissis ut nunquam illa retractatura sit, neque ad illa retractanda per pœnitentiam supernaturalem, habeat potentiam non solum moralem, sed etiam physicam.

Ratio est, quia dæmones, & damnati omnes cum sint extra viam, omnibus auxilijs & donis priuati sunt, ad operandum supernaturaliter, atque ad pœnitendum, quod contra Origenem in pluribus conciliis definitum est.

Cessatio
ab omni
peccato.

Dico secundò, habent quidem damnati potentiam physicam ad cessandum ab omni peccato, sed potentiam tamen moralem non habent, adeò ut semper committant aliquid peccatum.

Ratio, cur potentia physica illis non desit, euidens est, quia si carerent potentia illa physica, quæ vitari ab illis posset peccatum, certè nullum ab illis committi posset peccatum, ad quod certum est exigi libertatem, & potentiam physicam ad peccandum vel non peccandum. Impotentiae autem illius moralis plures causæ inueniri possunt. Prima est summum odium Dei vindicis & tanta inferentis tormenta; hinc enim sit ut semper illi displicere velint. Secunda est summa malitia voluntatis dæmonum, quibus nihil placet nisi malum. Tertia est summa afflictio, & acerbissimus cruciatus, quo ita excæcantur & perturbantur, ut ad bonum morale attendere nullo modo valeant. Quarta, constans denegatio cuiuslibet auxilij gratiæ.

Bona ope-
ratio mo-
ralis.

Dico tertio, habent etiam damnati potentiam physicam ad moraliter bene operandum, sed potentiam tamen moralem quæ aliquando reducatur ad actum nullum omnino habent, vnde nec unquam eliciunt illum actum honestum, ita cum S. Thoma, communiter Theologi omnes afferunt contra Scotum, Durandum, Bassolum,

Solutio
trium
dubitatio-
num.

Ratio est, quia (ut dixi) totam retinent omnes damnati libertatem voluntatis ad eliciendos actus naturaliter bonos, ad quos etiam gratia non est physicæ necessaria, ergo impotentiam physicam non habent ad illos eliciendos: sed quia tamen ita difficile illis est recte operari propter causas quas dixi, propterea potentiam moralem non habent ad eliciendum actum qui sit honestus, aut etiam indifferens, sed semper operantur male, quod colligunt Theologi ex variis testimoniis scripturarum, verbi gratia, Iob. 10. *Vbi nullus ordo (inquit) sed semper in horror inabitat. Ecclesiast. 9. Nec opus, nec ratio, nec sapientia nec scientia erunt apud inferos quod tu properas.*

Ad primam Resp. non esse dubium quin damnati omnes in inferno valde detestentur peccata sua, propter quæ adeò acerbe cruciantur, sed nego illam esse pœnitentiam vel supernaturalem, vel etiam honestam: non est supernaturalis, quia motuum illud pœnarum experimentaliter quidem cognoscunt, sed non supernaturaliter, atque adeò non est motuum ipsis supernaturali, quale illud nobis est, qui Fide divina illud credimus: non est etiā actus honestus, quia est timor seruilis cum seruilitate qui peccatum est.

Ad secundam Resp. nullum dæmonibus & damnatis impositum nunc esse præceptum supernaturalis, quod obseruare teneantur, sed sola præcepta natura ad quorum obseruationem nulla gratia est physicæ necessaria, sed ad summum moraliter: ita nullum datur gratia damnatis, & nihilominus physicam habent potentiam ad non peccandum, quæ non est aliud quam libertas, potentiam autem moralem non habent ex defectu gratiæ.

Ad tertiam Resp. plures allatas esse causas illius impotentia moralis, ad vitandum peccatum, quarum vnam dixi esse denegationem omnis gratiæ, quæ non

est physicæ necessaria ad obseruationem legis naturalis, reliquæ vero cause quas attuli ostendunt, ne faciliora quidem opera fieri posse ab illis.

§. III.

Summa afflictio voluntatis damnatorum.

Afflictionem hic appello, actum illum voluntatis qui versatur circa malum præsens cum acerbitate summa, & inquietudine, quæ inquietudo propriæ quid sit, & quomodo, superaddat aliquid illi actui voluntatis circa malum, non est huius loci explicare, quæ ergo potest, quanta sit afflictio in omnibus damnatis, deinde, vtrum illa omne omnino gaudium excludat.

Ratio dubitandi est primò, quia est difficile dicere quomodo nullum verum gaudium sit in dæmonibus, quia sicut ad dolorem sufficit præsentia mali odio habiti, vel carentia boni desiderati, sic ad gaudium præsentia boni amati, vel absentia mali, sed sèpè multa dæmonibus eveniunt quæ valde illi deliderant, ut peccata, & damnatio plurimum quos oderunt: ergo nihil videtur dæmonibus deesse ad verum gaudium.

Secundo, sicut summum gaudium beatorum non excludit omnem tristitiam, ut patet in Christo Domino, qui licet summè beatus esset, tristitia tamen fuit capax; similiter afflictio summa dæmonum videtur non excludere omnem voluntatem, non enim est dispar ratio.

Dico primò, afflictio dæmonum, & damnatorum omnium adeò est grauis & acerba, ut superet omne id quod dici à nobis vel cogitari, vel experiendo sentiri potest.

Ratio est primò, quia tristitia illa proportionem habet cum gaudio beatifico, quod est suauissimum & plenissimum. Deinde magnitudinem mœroris huius colligere possumus ex certissimis conjecturis. Prima sit ex obiecto illius doloris, quod est pœna damni, & pœna sensus, utraque maxima, & quodammodo infinita, dolent videlicet de amissis quinque generibus bonorum. Primus est cœlestis Patriæ amœnitas omni opum, & bonorum genere redundantis. Secundum, contubernium & familiaritas tot millium Anglorum, & hominum beatorum. Tertium est, lumen gloriæ, & visio beata cum omnibus quæ illam sequuntur in intellectu, in voluntate, in omnibus potentissimis animæ. Quartum est, Dei amicitia. Quintum, pro solis hominibus est gloria corporis, & illius eximiae dotes. Deinde dolent de quinque generibus malorum, quæ nuper recensui, carcere, societate, igne, verme, obiectis doloriferis omnium sensuum. Altera conjectura vnde colligitur magnitudo huius doloris est cogitatio perpetua & nunquam interrupta illorum omnium malorum, Deo applicante (ut dixi) illorum intellectum, & efficiente ut cognoscant semper, & vehementer ponderent magnitudinem illius misericordiæ, vnde inæqualis etiam erit dolor, ex pœna danni ob inæqualitatem apprehensionis. Tertia conjectura est ex recordatione præteriorum; videbunt enim se illis omnibus bonis priuatis esse, quæ facili negotio affe-qui, & incurrisse tot mala quæ vitare facillimè potuerant. Quarta, ex apprehensione perfecta aeternitatis, videbunt nimis illud horrendum semper, & cum rugitu plorabunt se proiectos esse à facie Domini in aeternum. Quinta, quia ex eo dolore nascetur desperatio, furor, & odium in Deum.

Dico secundò, tametsi aliquando dæmones & damnati omnes complacentiam quandam habere possint de aliquibus obiectis, nullius tamen veri & propriæ dicti gaudij sunt capaces.

Ratio

Nallum
ipis gau-
dium.

De perfectionesupernaturali Angelorum. 277

Ratio est, quia experimur magnos dolores impediens sensum omnem gaudij, ex aliis minoribus obiectis, & constare potest ex gaudio beatifico, quod quia maximum est, non relinquit locum ullum dolori, non est autem maior ratio cur beati naturaliter sint incapaces omnis tristitia ob plenissimum gaudium, quam dannati sint incapaces omnis voluptatis, ob merores grauitatem. Si enim dæmones verum habent gaudium, quia multa illis succedunt, quæ desiderant, sic boni Angelii verum habebunt dolorem, quia multa illis non succedunt, quæ cupiunt & habent obiecta plurima, quæ illis displaceant, à priori ergo ratio est, quia ad verum gaudium non sufficit præsentia boni desiderati, sicut ad dolorem non sufficit absens illius boni: sed ad gaudium præterea requiritur quies voluntatis in bono cum quadam suauitate, similiter ad tristitiam exigitur præter præsentiam mali etiam inquietudo voluntatis circa illud malum, alioquin beati, immo & Deus ipse ob peccata tristarentur, ergo sicut beati de peccatis habent displacecentiam sine dolore, sic dæmones habent de obiectis quibusdam rabidam quandam complacentiam sine ullo gaudio omnia enim argumenta quæ probant gaudium esse in dæmonibus probant esse in beatis dolorem, ex quibus patet omnino responsio ad primam.

Solutio
secundæ
dubitata.

Ad secundam autem fateor quod miraculose potest esse cum summo merore, aliqua voluptas, sicut miraculose fuit in Christo tristitia cum gaudio beatifico, sed naturaliter neutrum est possibile: cum autem certum sit non fieri à Deo miracula ut beati tristentur in cœlo, vel dannati exultent in inferis, propterea calix maledictionis in quo bunt dannati merum illis propinat absyntium, nulla mixtum Ambrosia, nullo nectare dilutum: *Fel enim draconum vim eorum, & venenum aspidum insanabile.*

Dæmonum
varia ma-
nera.

Supererat ut dicarem hinc aliquid cum S. Thoma quest. 114. de variis dæmonum muneribus & tota eorum republica: in quibus pauca video certa, & pauciora etiam scitu digna. Munera eorum duo dicuntur esse, tentare homines tentatione seductionis, & alia eis inferre nocentia Deo sic partim permittente, partim iubente; sunt enim diuinæ iustitiae, vel tortores constituti à Deo. Neque tamen putandum est quod omnia prorsus mala oriuntur à tentatione dæmonum, nam *vnusquisque tentatur à concupiscentia sua*: sicut certum etiam est, quod Deus aliquando puniat homines per Angelos bonos, sicut sèpè principes per delectos milites pœnam repetit ex rebellibus.

Dæmonū
republica.

Est etiam aliqua inter ipsos respublica & species regni, quia vel ex communi confusu aut saltem ex usurpatione tyrannum habent ex cuius præscripto, varia singuli munia malitiae obeunt, ut constat ex variis Scripturis; alij enim singulis quibusdam locis addicti sunt alij certa genera tentationum inferunt, alij alia: est quæ probabilius singulos dæmones singulis hominibus assignatos esse sicut assignati sunt singulis boni Angelii: sic enim Theologi omnes docent, & aperte colligitur ex Tertull. Gregor. Nyssen. & aliis Patribus: sed hæc omnia ut dixi horribilia sunt quam certiora.

QVÆSTIO IV.

De tertio instanti bonorum Angelorum statu
nimirum beatitudinis, & variis eorum
Ministeriis.

Dixi haec tamen ea quæ spectant ad Angelos reprobus feeda, tristia, horribilia, nunc ad latiora progrederetur consideratio & in sanctorum Ange-

lorum plena beatitudine tractatio tota conquiscit. Recte autem notat Suarez initio lib. 6. statum illum beatissimæ quietis, in quo, non in secundo instanti, quod pugra fuit, non corona, sed in tertio consti-tuti sunt videntes Angelii, esse partim contemplati-um, partim actuum. Contemplatio includit beatitudinem, & assistentiam: actio includit ministeria, id est illuminations, missions & custodiam. Quæ omnia breuiter expediti possunt.

SECTIO I.

De statu contemplatio sanctorum Angelorum
beatitudine nimirum, & assistentia.

Certum est primum, nihil prorsus occurere posse speciale in beato statu sanctorum Angelorum, quod commune illis omnino non sit cum beatitudine hominum electorum de qua plenè statim dicturi sumus initio sequentis tractatus. Primum ergo, constat Existentia inter omnes Theologos, quod Angelii omnes illi qui restiterunt Luciferi, consummarunt in secundo instanti meritum, & in instanti sequenti adepti sunt aqualem meritis beatitudinem. Quod iisdem probatur argumentis quibus probatur aeterna merces, & beatitudi eorum hominum qui decadunt in gratia, nam etiam de Angelis verum fuit, quod toties Deus in omnibus Scripturis testatur futuram mercedem operi nostro, & eum redditum esse uniuersum iuxta opera sua; bonum videlicet certamen certarunt sancti Angeli, fidem seruarunt, in reliquo reposita fuit illis corona iustitiae. Hæc est veritas Catholica de beatitudine tunc Angelorum, tunc hominum, in qua explicari à me possent capita quinque, opposita illis quinque aliis capitibus expositis à me nuper de damnatione dæmonum. Primum est, quod verissimè ac certissimè sit paradisi, hoc asserere Deum in

huius bea-
titudinis.

in omnibus Scripturis utriusque testamenti, hoc Ecclesiam, hoc Concilia, hoc Sanctos, hoc rationem naturalem certò confirmare. Secundum, ubinam sit & qualis, sit paradisi altissimus, amplissimus, lucidissimus, ornatus, amoenissimus. Tertium, quænam genera bonorum sint in paradi, ubi locum habet diuino solemnis in beatitudinem essentiale & accidentalem. Quartum à quo tempore cœperint Angeli esse in paradi & quanto tempore in eo mansuri sint. Quintum, quibus mediis peruenire ad illum possint homines, vide tractatum sequentem. Constat secundò, beatitudinem essentiale sanctorum Angelorum esse perfectissimam, *Angeli enim eorum* (inquit Christus) *vident faciem Patris mei qui in cælis est*: vident autem in verbo creaturas cognitione matutinâ, & extra verbum cognitione vespertina: est beatitudo illa ita immutabilis, ut nunquam vel crescat vel decrescat; nec enim eam vel amittere possunt per peccatum cuius propter amorem beatificum incapaces sunt, vel augere per ministeria quæ nunc obeunt, cum extra viam nullus amplius merito locus esse possit.

Constat tertio, beatitudinem accidentalem sanctorum Angelorum esse quoque maximam & cumulantissimam, doles habent quales dantur animabus lis, beatis, potest beatitudo illa subinde crescere, quia illa non est invariabilis sicut beatitudo essentialis, sed hæc omnia (ut dixi) plenissimè dabit sequens tractatus.

Certum est secundò, bonos omnes Angelos recte diuidi posse in assistentes & ministrantes: quam divisionem tradidisse videtur Daniel cap. 7. *Millia milium ministrabant ei, & decies millies centena milia assistebant ei*, sèpè indicatur in Apocalypsi, & in aliis Scripturæ locis. (Assistentes) vocantur à Mm 3 Sancto

Sancto Dionysio, non illi qui Deum immediatè vident, nam hoc omnibus Angelis ut pote beatis est commune, sed qui coniunguntur immediatè supremo lumini, ut radios eius participant, id est qui à Deo immediatè illuminantur de iis rebus quas fieri iubet Deus. (Ministrantes) vero dicuntur qui ex diuino mandato mituntur ad homines, suntque velut ministri prouidentie, curantes ea quæ sunt hominum, & toti mundo præsidentes Dei nomine.

Afflentes communiter dicuntur esse tres ordines primæ Hierarchiæ, reliqui sex ministrantes dicuntur, quamvis de Dominationibus dubitent multi cum Sancto Thoma. Vtrum autem illi Angeli qui ex officio afflent, sint etiam ministrantes, & indifferenter omnes mittantur, controverti solet inter Theologos. Scotus & alij plures affirmant Angelos omnes afflentes, sèpissimè quoque mitti, & esse ministrantes, cum aperè dicatur ab Apostolo quod *Omnes sunt administratori spiritus propter eos qui hereditatem capiunt sajuntis*. Alij cum S. Thoma negant mitti unquam Angelos qui sunt afflentes, nitunturque auctoritate manifesta sanctorum Dionysij, & Grégorij. Verius ego existimauerim cum Suare cap. 9. & 10. Angelos afflentes mitti quidem interdum ex dispensatione, sed rarissimè. Constat autem eos aliquando mitti ex Seraphino qui purgat labia Ilaiae: ex Raphaële qui fatetur se unum esse de septem qui adstant ante faciem Dei, & Tobiam tamen dicit & reducit. Sed id tamen cum ex officio non præstent, rarissimè contingit, quia totum eorum munus est Deum admirari, & laudare aliosque ad id præstandum hortari, deinde immediatè à Deo recipere illuminationes, quas intimant Angelis ministrantibus.

Illumina-
tio.

Certum est tertio, illuminationem pertinere tūm ad afflentiam, tūm ad ministerium sanctorum Angelorum: ad afflentiam pertinet quatenus Angeli à Deo immediatè illuminati, alios Angelos illuminant: ad ministerium quatenus Angeli postquam ab aliis Angelis sunt illuminati, homines illuminant. De qua illuminatione alias dicta sunt aliqua cum agerem de Hierarchiis & de loquutione Angelorum, quibus videntur tria comprehendendi. Primo, esse reuerā inter Angelos illuminationem, id est exercitium sanctorum Angelorum maximè proprium esse illuminare, & illuminari. Vnde diuidi etiam Angeli solent in illuminantes, & illuminatos. *Vbi enim* (inquit sanctus Dionysius cap. 3. de Hierarchia Cœlesti) *sacratissimum in bar affatim hanferint, hoc ipso postmodum, absque inuidia sequentibus fundunt*. Secundo, illuminationem rectè definiri (ut dixi alias) est actus quo Angelus superior manifestat Angelo inferiori, & explicat veritatem aliquam à Deo acceptam, & ignotum Angelo illuminato, vnde patet illuminationem esse veram speciem loquutionis: est enim manifestatio aliquius veritatis, loquutio tamen vniuersum potest esse de re qualibet naturaliter cognoscibili, & non fit semper cum magisterio: illuminatio autem non habet pro subiecto nisi veritatem aliquam à Deo auditam, pro obiecto formaliter diuinam autoritatem manifestatam per aliquod signum, & adiunctum habet quoddam magisterium: nam Angelus illuminans conformat intellectum illuminati, explicando ei veritates quas proponit, sub lumine supernaturali evidenti, non autem propter solam veritatem obscuram, vnde multum differt à lumine Fidei.

Tertium est, illuminationem eodem modo fieri quo fit loquutio. Tres autem ordines superioris Hierarchiæ sunt illuminantes, & à Deo solo immediatè illuminati: sex alij à supremis illuminantur saltem de potentia ordinaria, nam ex dispensatione possunt etiam illuminari ab aliis.

SECTIO II.

Dæstatu actiuo sanctorum Angelorum, sive de hominum custodia per Angelos.

S. Thom. quæst. 113.

Ministerium Angelorum totum sine dubio consistit in eo quod ex Dei mandato mundum vniuersum & præsertim homines gubernent, ad quos tota visibilis mundi gubernatio dirigitur, vnde dixi ut bene notat Suares, posse totum iutum ministerium reuocari ad custodiam hominum, de quo argumento pulcherimo sanè ac suaissimo quinque mihi ponenda videntur.

Primum sit, veritas Catholica circa existentiam huius custodie; certissimum enim est ex Fide atque omnino inter Catholicos omnes indubitatum, quod homines viatores singulari Angelorum tutelæ commissi sunt, atque ab illis ab initio vita vñque ad finem curantur & custodiuntur. Sic enim docetur in multis Scripturis vtriusque Testamento, verbi gratiâ, Genes. 48. *Angelus qui eruit me de cunctis malis, bene-Scriptura.* dicit pueris iñis: Iudith. 13. *Custodiu me Angelus eius, & hinc euntem, & inde huic reverentem.* Psal. 90. *Angelis suis Deus mandauit de te, ut custodiant te.* Matth. 18. *Angeli eorum in cœlis semper vident faciem Patris mei.* Actorum 12. cum Petrus carcere liberatus pulsaret ad ianuam idque Ancilla nomine (Rhode) nunciaret, negabant id esse verum qui erant intus congregati Apostoli, dicebantque, *Angelus eius est: ergo agnoscetebant datum ei esse præsidem & custodem Angelum.*

Deinde Patrum eadem sententia est quos plurimos Pateres, dabunt Suares lib. 6. cap. 17. Perauius lib. 2. cap. 6. verbi gratiâ, sanctos Angelos appellat Athanafius: *Præceptores hominum, Basilius, Pædagogos & puerorum institutores, Ambrosius, Episcopos & Pastores gregum, Bernardus, Pedissequos anime.* Imò vulgarem eam filiale omnium Ethicorum persuasionem latè ostendit Perauius eo loco.

Denique aliqua etiam non improbabilis ratio reddi potest, quia etiam si prouidentia Dei suprema quædam ratio sit in Deo Principe quæ sola disponit omnia, quæ in hoc visibili mundo sunt, *Nihil enim sit visibiliter, aut sensibiliter* (inquit Augustinus lib. 3. de Trinitate cap. 4.) *quod non de interiori, inuisibili, & intelligibili aula summi imperatoris, aut iubeatur aut permittatur;* Nihilominus tamen executio illorum decretorum non sit à solo Deo immediatè, sed ministros etiā habet prouidentia per quos, & cum quibus immediatè illa exequitur que decreuit solus sicut etiam cernimus quod vim indidit corporibus generandi alia, & à superioribus cœlis, in hac sublunaria deriuatur influxus, ex quo sunt omnia. Præcipui autem ministri diuinæ huius gubernationis sunt spiritus inuisibilis per quos omnia mouentur, & diriguntur ut constanter afferunt Augustinus loco citat. lib. 5. de Trinit. lib. 83. qq. q. 79. lib. 5. de Ciuit. cap. 9. lib. 8. de Genesi ad litteram cap. 24. Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 4. citatus à sancto Thoma qui hoc argumentum latè prosequitur prima parte quæst. 110. art. 1. & lib. 3. contra gentes cap. 78. Si autem præsumt Angelus naturæ irrationali, mouent cœlos, & sidera, elementa regunt, bruta & plantas curant, quanto magis decuit, ut cohæredes & regni socios homines regerent, propter quos vniuersa hæc visibilis creatura condita est, stāque in gradu suo, ut hominibus famuletur, ergo constans est & certissima illa sententia quæ docet deputatos ad custodiam & gubernationem hominum esse Angelos.

Secundum

Veritas
Angelice
custodie.

Conditio
personarum quae
custodiuntur.

Secundum quod quæri & expendi necessariò debet in hoc negotio est conditio personarum quæ custodiendi hoc munus obeunt, quinam videlicet sunt custodes Angelii. Primi enim, vniuersim omnia illa hinc ponderari serio debent quæ de perfectione tunc naturali, tunc supernaturali Angelorum dicta sunt haec tenus, sunt enim substantia nobilissima, spiritus purissimi ab omni materiae crassitie ac fæce liberi, immortales, indivisibiles, simplices, locum occupantes sine mole, spatia decurrentes sine fatigatione, corpora mouentes sine labore. Sunt intellectus subtilissimi, acutissimi, solidissimi, omnium capaces scientiarum, semper meditantes, nunquam otiosi, persuadentes omnia, toti lumen, & toti ratio, tam expertes erroris, quam liberi à sensibus. Sunt voluntates sanctissimæ ac rectissimæ, mirabilium operum artifices, robusti supra omnes homines simul sumptos, pulchri supra omnium siderum, florum, hominum formam, semper vegeti, semper sancti, semper beati. Hæc inquam & alia huiusmodi plura vniuersim dici possunt ad questionem de qualitate illorum à quibus custodimur.

Sed in particulari tamen alia plurima scitu digna sunt circa eorumdem custodum personam. Primi enim, certum est singulos homines à singulis Angelis custodiri, adeò ut nullus hominum sit cui non vnu saltem destinatus & datus sit Angelus ad custodiam, totus ei addicetus & mancipatus, vt aperte colligitur ex citatis Scripturæ locis, *Angelii eorum semper videntur*: *Angelus eius est*, ex quibus id tanquam certum colligit Hieronymus in cap. 18. Matthæi, & reliqui Patres vnamiciter afferunt ut proximum errori sit hoc negare, quamvis nonnullis, omnino improbabiliter, vsum sit vnum Angelum plures interdum custodiire homines. Deinde communis Theologorum sententia est, quod ex quatuor primis ordinibus Angelorum Seraphinis videlicet, Cherubinis, Thronis, & Dominationibus, nullus assumitur ad custodiendos homines, sed particularem quidem singulorum hominum custodiam commissam esse Angelis colligitur ex sanctis Dionysio, & Gregorio, curam personarum insigniorum Archangeli, imperii & Regni presidere Principatus: Virtutes & Potestates vniuersalem quandam exercere curam in totum mundum, præfertur verò in humanum genus, Virtutes per opera miraculosa, & extraordinaria; Potestates coercendo dæmonum malitiam, conatus eorum repellendo. Vbi mirari sanè licet Origenem qui multa sèpè peccati ab Angelis somniant circa custodiam hominum, imò etiam puniri eos quoties continget eorum clientes excedere à salute. Denique valde dubium esse video, vtrum eidem homini etiam nobilissimo, & ad magna destinato plures Angeli præsint, quod solet affirmari de personis eminentibus quæ aliorum curæ præpositæ sunt. Et similiter, vtrum successuè saltem vnu Angelus plures custodiatur, quod video à multis negari.

Conditio
corum qui
custodiuntur.

Tertium caput est, qualitas personarum, quæ per Angelos præsides diriguntur, & custodiuntur. Primo enim, Fide certum est neminem esse hominem adeò vilem, barbarum, impium, cui non vnu addicetus sit Angelus ad custodiam. Adeò ut neque soli prædestinati, vt videntur sensisse Basilius, & Chrysostomus, neque soli iusti, vt dixisse videntur Hilarius, Origenes, & Cyrillus, sed omnes omnino sive barbari, sive gentiles, sive reprobri, sive improbissimi, vnum habeant à primo vita ortu, visque ad ultimum eius instans, comitem fidelissimum, & amantissimum, vt disertè assertus probatque Sanctus Thomas & cum eo Theologi omnes ex Scripturis, & Patribus, quanto assertio indifferenter ad omnes pertinet, neque ullus sufficientibus ad salutem auxiliis destituitur

quæ maximè administrantur per Angelos. *Magna enim* (inquit Hieronymus loco citato) *dignitas animalium, ut vnaqueque ab ortu nativitatis habeat in custodiam sui, Angelum delegatum*. Quod autem vsum est nonnullis quod Angelus custos tetro clientis sui vitorum factore, ab auctoritate procul ab eo recedit falsum esse docet Sanctus Thomas art. 6. Deinde quod à principio vita ducat initium hæc custodia, & constans ac non interruptra perseveret usque ad finem, non videtur dubitari posse, cum de infantibus Christus pronunciet: *Angeli eorum semper videntur*, &c. Denique singulis etiam Regnis & Provinciis singulos præfectos & custodes præpositos esse communis Patrum & Theologorum sententia docet. Nam Deuteronom. 32. vbi legit vulgata: *Constituit terminos populum iuxta numerum filiorum Israël*. Lxx. legunt: *Constituit terminos gentium iuxta numerum Angelorum Dei*. Et Danielis 10. Mencio fit Principis Iudeorum, Persarum, & Græcorum. Imò addi solet quod Ecclesiæ singula, Oratoria, Episcopatus, communitates speciale habent custodem Angelum, ac demum etiam quod singulæ species tunc animalium, tunc rerum sensu parentium: Neque partes maiores vniuersi, vt elementa suo parente ac curatore Angelo. Usque adeò verum est, quod vniuersum hoc totum simpliciter gubernatur per Angelos.

Quartum & maximè scitu dignum caput est, de officiis & muneribus quæ clientibus suis sèpè indi- Officia bonorum Angelorum gnitos, & ingratissimos, constanter tamen & aman- ter præstant præsides sapientissimi. Nam hæc munia partim sunt spiritualia & diriguntur immediatè ad salutem animæ, partim temporalia sunt & ad corpus vel certè ad naturalem statum proprius spectant. Pri- Illuminat. mum est illuminatio, per quam illustratur intellectus, & voluntas excitatur ad prosequitionem boni, & mali fugam. Hoc enim maximè proprium illorum munus est, qui (vt dixi) toti sunt mens & intelligentia: Estque nobis maximè necessarium, quia te- nebris addicti sensuum erramus ferè in omnibus & caligine obruti corporum cæcumus ad singula, nisi faciem clarissimam præfulgentem luce præferant sidera hæc spiritus lucidissimi ante quorum faciem fugiant tenebrae, nos abscedat. Quæ vñares nobis maximè ad salutem necessaria est; quia vita est lux hominum, eo quod virtutes omnes filiae sunt lucis. Hanc ergo subministrant nobis continuè sancti Angeli, vt efficiant nos lucis filios transferantque in Regnum dilectionis Dei. Pertinent ad hoc munus reuelare myste- Auertunt ria, instruere de necessariis, mouere ad bonum, de- terrere à peccatis, accendere ad studium virtutis: Al- terum munus custodiae istius est auertere pericula pericula, malorum quæ imminere ac inferri possunt ab extrin- secis causis, in perniciem corporis & præsertim animæ, quod multipliciter contingere posse certum est, coercent videlicet dæmones ne tentent adeò graui- ter, impediunt sèpè mortem improvisam, naufragia, morbos, infamiam, & alia plurima, quæ neque cogitari omnia, neque dici possunt, sunt enim innumeræ; fiuntque ab Angelo etiam dormitantibus nobis, etiam nunquam cogitantibus, etiam vix creditibus, fiunt secretæ. Fiunt sine spe mercedis, imò neque gratitudinis, fiunt aman- tissimæ, fiunt constantissimæ, ab Angelis sanctis, pro vilissimis hominibus. Tertium est quod oratio- Offerunt bona ope- ta & orant. nes & bona eorum opera quos custodiunt, præ- sudes Angelii offerunt Deo cum ingenti voluptate cum eximia commendatione, poscentes & præparantes pro illis conferendam à Deo mercedem. Orant etiam feruentissimè pro illis exposcentes pacem, ve- niām deprecantes etiam cum lacrymis amarissimis; hi enim amatores sunt fratrum qui multum orant pro commissis

commissis sibi ouiculis, & earum incolumentem à summo Pastore depositunt. Si enim Moyses tanta in cōmisam sibi gentem ardebat Charitate, ut posceret: *Deler i de libro Dei, ad impedientiam eius ruinā.* Si optabat Paulus adhuc viator, *Anathema esse à Christo pro fratribus suis*, certè dici non potest quibus suspiriis, quibus deprecationibus Angeli beati coram Deo procedant, & orent pro suis veluti filiis quos sciunt tantopere à Deo amari, pro quibus Christum sciunt esse vulneratum. Orant sanè cum gemitibus inenarrabilibus, peritque auxilia gratiæ, conuersionem

Puniunt
medicina-
liter.

In hora
mortis iu-
uant.

Obsequia
illis debi-
ta.

à peccato, felicem exitum è vita. Quartum munus est etiam punire suaui aliquā, & medicinali pœnā quæ dirigatur ad salutem animæ. Quintum denique munus opitulari animæ clientis in hora mortis, tuncque cum de summa rei agitur, fremere aduersus dæmonem, inspirare salutaria, noxia depellere, ac demum animam illam, vel in cœlum, vel in purgatorium deferre, ibique iugiter eam aspectu suo recreare ac consolari.

Quintum denique caput essent obsequia sanctis Angelis à nobis debita, pro custodia tam perenni, tam fideli, tam beneuola, quid enim reddemus mercedis viro isti sancto qui nos dicit, reducit, illuminat, protegit, dirigit, gubernat? Certè nihil est æquius, nihil verò rationabilius quam cum Sancto Tobia profiteri imparia obsequia nostra omnia meritis eius esse. Videntur tamen illa omnia tribus his potissimum contineri, qua notauit Bernardus, reuerentiā, deuotione, fiducia.

Reuerentia continuò cogitat & certissimè sibi persuadet præsentem adstare libi ducem eximium exercitus Domini plenum gloria, & radiis coronatum, ex cuius præsencia sicut Iosue olim & Danieli contigit, territus homo in se ipsum colligitur, & præ timore in faciem suam concidit, paratus adorare nisi Fides doceret illum esse vnum de conseruis nostris, & futuris in cœlo sociis beatæ vitæ. Reuerentiam sequitur deuotio, & beneuolentia reputans dignitatem custodis, officiorum magnitudinem, amoris ardorem, Fidei constantiam, totum cor suum effundit in præsidem & pastorem suum, in quo collectos esse videt omnes amoris titulos, omnia officia charitatis. Est enim Angelus præceptor, medicus, aduocatus, dux est viæ, ac vitæ comes, consolator, defensor, protector; quorum titulorum vnu sufficit ad amorem, sed neque minus valent illi omnes ad fiduciam; nihil enim est, quod ab illis Ducibus spe rare non debeamus boni, nihil quod vereri possimus mali, amantes sunt, potentes sunt, solliciti sunt pro nobis in quorum manibus salus nostra reposita est à Deo, solantur in aduersis, tuentur in periculis, illuminant in dubiis, retinent ne labamur, erigunt ne desperemus, dirigunt ut non erremus, orant, inspirant, blandiuntur, arguant, dona largiuntur; quia scilicet Angelis suis mandauit de nobis Deus, atque adeò certum est quod immittet Angelus Domini in circuitu timentium cum, & eripiet nos. Portabit nos, saluabit nos.

THEOLOGIÆ